

פנינים לשבת

ממעייני היהדות

פרשת "בא"

ג' בשבט תשע"ד, (04/01/2014)

מוקדש לע.ג. בתנו היקרה

אודליה פינקלר ע"ה

בת זהבה ושמעון תורג'מן יבדלא"ו
נלב"ע ביום שלישי כ"ו סיון תשע"ג

ת.נ.צ.ב.ה

ליקט וערך:
שמעון תורג'מן

ירושלים	תל אביב	חיפה	באר-שבע	חשפונאים
16:12	16:27	16:15	16:28	16:29
17:27	17:29	17:26	17:30	17:28

כניסת שבת

יציאת השבת

תוכן עניינים

<u>מס'</u>	<u>הנושא</u>	<u>עמ'</u>
1 .	פרשת בא – על הפרשה	2
2 .	לקח טוב מהפרשה	12
3 .	דברי חכמה מחכמינו על הפרשה	24
4 .	בין אדם לחברו	64
5 .	במעגל השנה היהודית, מושגים ביהדות ודמויות חשובות בהיסטוריה היהודית	66
6 .	סיפור ופתגם – עם מוסר השכל	86
7 .	החיים הבריאים	93
8 .	אירועים היסטוריים שקרו בשבוע הזה לפני שנים	95
9 .	המקורות מהם לוקטו הפנינים לפרשה ומוספיה	102
10 .	רשימת פרסומי גמ"ח תורג'מן בנושא מעגל השנה ובנושא מעגל החיים של היהודי לכניסה או להסרה מרשימת התפוצה , נא לפנות לדוא"ל: h-tourjy@smile.net.il	בכריכה האחורית

על הפרשה . 1

1.1. נתונים על הפרשה

פרשת בא היא הפרשה השלישית בספר שמות הפרשה מתחילה בפרק י' פסוק א' ומסתיימת בפרק י"ג פסוק ט"ז שם הפרשה היא המילה השניה בה פותחת הפרשה : " ואלה בא בני ישראל" בפרשה זו יש 105 פסוקים

נתונים סטטיסטיים – מספריים על פרשת בא											
מצוות לא תעשה	מצוות עשה	סה"כ מצוות	סה"כ אותיות	סה"כ מילים	סה"כ פסוקים	סה"כ פרקים	סה"כ שורות בס"ת	ומסתיימת ב-		הפרשה מתחילה ב-	
								פסוק	פרק	פסוק	פרק
11	9	20	6,149	1,655	105	4	207	פסוק	פרק	פסוק	פרק
								ט"ז	י"ג	א'	י'
3	2	2	5	4	6	3	6	דירוג פרשת בא בפרשות חומש שמות			
10	9	9	22	21	31	16	23	דירוג פרשת בא בפרשות חמישה חומשי תורה			

1.2. תוכן הפרשה

מכה שמינית – ארבה (י, א-כ)

הקב"ה שולח את משה אל פרעה כדי להתרות בו פעם נוספת. הוא אומר למשה כי הוא מכביד לב פרעה כדי שיוכל להפליא בו את מכותיו, דבר שיביא להאדרת שם ה' בעולם גם לדורות הבאים.

הפעם מוזהר פרעה מפני מכת ארבה, שכמותה לא נראתה מעולם במצרים וכמוה לא תהיה. הארבה הוא מין חגב מעופף וטורדני, אשר יכסה את שמי מצרים ויחסל את מעט הצמחייה הרכה שלא נשברה ונכחדה על-ידי הברד. הוא יטריד את התושבים כולם כאשר יחדור לתוך הבתים.

אנשי פרעה, מוכים וחבולים מהמכות הקודמות, מתחננים לפרעה כי ישלח את עם ישראל. פרעה מנסה שוב הצעת פשרה ושואל "מי ומי ההולכים?" משה משיב נחרצות: " בנערינו ובזקנינו נלך, בבנינו ובבנותנו בצאננו ובבקרנו נלך, כי חג ה'

לנו". פרעה אינו מוכן לכך. הוא מוכן להתפשר רק על הליכת הגברים. משה אינו מסכים, ופרעה מגרש אותו מעל פניו.

משה נוטה את מטהו על ארץ מצרים, וה' מביא רוח קדים שבמהלך הלילה נושאת עמה נחילי ארבה בכמויות אדירות. אזהרת משה את פרעה מתקיימת במלואה.

שוב קורא פרעה למשה ולאהרון ומתחנן כי יתפללו לה' להסרת המכה. ה' מביא רוח מערבית שנושאת את כל נחילי הארבה אל מחוץ לגבול מצרים. ה' מחזק את לב פרעה והוא מסרב לשחרר את בני ישראל.

מכה תשיעית – חושך (י, כא-כט)

המכה התשיעית, חושך, באה על מצרים בשני שלבים. בשלב הראשון זהו החושך המוכר לנו, העדר האור. אך בשלב השני, מהיום הרביעי והלאה הופך החושך סמיך כל-כך שהמצרים אינם יכולים לזוז בגללו. כמו בשאר המכות, בני-ישראל אינם לוקים, וכמאמר הפסוק: "...ולכל בני-ישראל היה אור במושבותם". פרעה מבועת מהמכות ההולכות ומתגברות, מוכן כבר להליכה של כל בני ישראל, כולל הילדים הרכים. הוא מבקש רק להשאיר את הצאן במצרים. אך משה תקיף במצוות ה'. הוא דורש יציאה עם כל הצאן, עד האחרון שבכבשים, ומוסיף שאף פרעה יוסיף וייתן משלו... פרעה זועם, מגרש את משה מעל פניו ומאיים שאם יבוא עוד פעם אחת יגזר דינו למוות!

הכנות לניצחון הגדול (יא, א-ב)

הקב"ה מבטיח למשה, כי המכה הבאה העשירית במספר, תהיה אנושה ואחרונה. אחריה ישלח ואף יגרש פרעה את בני ישראל מארצו. ה' שולח את משה לומר לבני ישראל לשאול כלי כסף וכלי זהב מהצרים לקראת חגם הגדול. כל מקיים ה' את הבטחתו לאברהם אבינו "ואחרי-כן יצאו ברכוש גדול". אחר-כך אכן נראה כי המצרים נענים ברצון לבקשת שכניהם העבריים. מסתבר כי תהפוכות החודשים האחרונים את המצרים לייקר ולהעריך את בני ישראל ולהעריך את גדולת מנהיגם, משה. משה עדיין בארמונו של פרעה, לפני צאתו בפעם האחרונה מעם פרעה המאיים עליו בגזר דין מוות. הקב"ה אומר לו להזהיר את פרעה מפני המכה האחרונה והסופית. במכה זו ימותו כל בכורי מצרים ואף בכורי בעלי החיים. במצרים תהיה בהלה גדולה וכל העם יהיה בהיסטריה. עבדיך כולם יבואו בבכי ובתחנון שנצא

ממצרים כדי שתפסק המגיפה הנוראה. משה סיים את דברי ההזהרה, ויצא בכעס מלפני פרעה.

קידוש החודש (יב, ג-יד)

בא' בניסן שנת 2,448 לבריאת העולם, קורא ה' אל משה ואל אהרון וקובע בפניהם את החודש הזה בו עתידים בני-ישראל לצאת מגלות לחירות, כחודש ראשון למניין חודשי השנה. הקב"ה מפנה אותם אל הלבנה ביום התחדשותה ומלמד אותם "כזה ראה וקדש". כלומר, בכל פעם לאחר שיחלפו 29 או 30 ימים ותתגלה הלבנה בהתחדשותה, יקדש בית-דין את החודש ויקבע את היום כראש חודש.

מצוות הפסח (יב, א-יד)

באותו מעמד מצווה ה' את משה ואהרון לומר לבני-ישראל להכין שה תמים ביום העשירי לחודש, כדי שיהיה מזומן להקריבו ביום י"ד בחודש ניסן, ערב היציאה ממצרים. השה, זכר בן שנה מן הכבשים או מן העיזים יהיה קורבן עבור חבורה שלימה שתאכל ממנו כשהוא צלוי באש. את הקורבן יש לשחוט בין הערביים ולסיים את אכילתו באותו הלילה. מדם הקורבן יתנו בני-ישראל על המשקוף ועל שתי המזוזות, סימן זיהוי למנוע ממכת הבכורות לפגוע בבני הבית. את הקורבן יאכלו בני-ישראל כשהם מוכנים לצאת לדרך, ואיתו יאכלו גם מצות ומרורים.

חג המצות (יב, טו-כ)

שבעת הימים לאחר זבח הפסח הם הנקראים חג המצות. בימים אלו אין להתיר בבית מיני חמץ, ובוודאי שאין לאכול חמץ, אלא רק מצות.

היום הראשון משבעת ימים אלו הוא יום חג שאסורה בו מלאכה ובו חייבים באכילת המצות. שאר הימים אסורים אומנם באכילת חמץ, אך אין בהם חובת אכילת מצה. היום האחרון, יום העשרים ואחד בחודש, יהיה אף הוא יום חג מקרא קודש, שאסורה בו כל מלאכה.

משה מצווה לישראל (יב, כא-כח)

משה מכנס את זקני ישראל ומוסר להם את ציווי ה' על קורבן הפסח. הוא מזהיר אותם לא לצאת מפתח הבית, בליל ט"ו בחודש. וכך כאשר המשקוף ומזוזות הבית מסומנים בדם הפסח, יפסח ה' על הבית ולא ייתן למשחית להיכנס ולפגוע בבכורי ישראל.

משה גם מצווה אותם למסור לדורות הבאים לקיים את הפסח בכל שנה במועדו. הדבר יהיה אות וסימן לבני הדור, שכאשר יתמהו לפשר הקורבן וחוקותיו, יסופר להם הנס בגדול של המועד. בני ישראל מודים לקב"ה על הבשורה הטובה, ויוצאים מייד לקיים את מצוותו.

המכה העשירית – בכורות (יב, כט-מב)

כהבטחת ה', בחצות ליל ט"ז בניסן החלה מגיפה נוראה במצרים. בזה אחר זה מתו הבכורות, מבכורות בית המלוכה ועד לבכורות השפחות, השבויים והאסירים ואפילו בכורות בהמות מצרים.

זעקה גדולה והיסטריה התחוללו בכל רחבי הממלכה. פרעה, שהיה עצמו בכור, התרוצץ מבוהל, מבקש את משה ואהרון, ובפיו בקשה, תחינה ודרישה מפורשת: קומו וצאו מתוך מצרים אתם וכל העם, גברים נשים וטף, על כל רכושכם וצאנכם. בני מצרים המבועתים התחננו ומיהרו אף הם את שכניהם העבריים: קחו מה שתמצאו, העיקר שתצאו מכאן מהר, כי אין בית אשר אין בו מת. בני ישראל שהיו עסוקים בהכנות האחרונות לקראת היציאה למדבר, אף לא הספיקו להניח לבצק לטפות, וכך אפו מצות כעידה לדרך.

אם כן, מאתיים ועשר שנה לאחר שירדו למצרים, ארבע מאות שנה מלידת יצחק וארבע מאות ושלושים שנה מכריתת הברית של ה' עם אברהם בין הבתרים, ביום ט"ז לחודש ניסן, יצאו כל בני ישראל מארץ מצרים. 600,000 גברים מנו היוצאים ונוסף להם נשים ילדים וגם ערב-רב של מתגיירים שהסתפחו אליהם.

חוקי הפסח לדורות (יב, מג-נא)

לאחר שהקב"ה ציווה לבני ישראל היוצאים ממצרים על הקרבת הפסח, אנו לומדים עתה על חוקים הנוהגים בהקרבת הפסח ואכילתו לדורי דורות. בין הדברים מלמדת אותנו התורה על איסור אכילת נוכרים וערלים מהקורבן, על איסור אכילתו מחוץ למקום הקבוע לסעודה ועוד חוקים ונהלים.

קדושת הבכורות וחג המצות (יג, א-טז)

כמה מצוות מצווה התורה בסיום פרשתנו, שעניינם שימור-זכר יציאת מצרים והניסים הנלווים: מצוות בכורות: קדושת הבן הבכור והצורך לפדותו מהכוהן בכסף, בגלל הנס שהתרחש, וקדושת הבכור הנולד בעדרי הצאן והבקר, שיש להעלותם כקורבן לה'. ואילו בכור החמור שאי-אפשר להעלותו למזבח ייפדה

בשה. חג המצות: שבעת הימים בהם אסורה, לדורות, אכילת מיני חמץ, והרחקתו מגיעה עד כדי "בל יראה ובל ימצא". היום הראשון והאחרון הם חג והיום הראשון אף מחויב באכילת מצה. תפילין: גם לתפילין שאנו מניחים בכל יום חול יש קשר ליציאת מצריים המוזכרת ומזכירה לנו את הנס שחולל ה' לאבותינו ולנו.

1.3. ההפטר

מפטירים "הדבר אשר דבר ה' אל ירמיהו" בספר ירמיה, פרק מ"ו מפסוק י"ג עד פסוק כ"ח.

1.4. הקשר בין הפרשה להפטר

פרשת השבוע היא השיא של תיאור המכות שבאו על פרעה ועל מצרים. כל המכות המתוארות בפרשת וארא שקראנו בשבוע שעבר, ובפרשת בא, שאנו קוראים השבת, באות לא רק כדי להעניש את מצרים על שהרעה לעם ישראל, אלא בעיקר כדי לשבור את לב פרעה שהכריז: לא ידעתי את ה', מי ה' אשר אשמע בקולו? בפרשה הקודמת צוינה מטרת המכות: "למען תדע כי אני ה' בקרב הארץ." "בעבור תדע כי אין כמוני בכל הארץ." בפתחה לפרשתנו אומר הקב"ה: כי אני הכבדתי את לבו ואת לב עבדיו, למען שיתי אותותי אלה בקרבו ולמען תספר באזני בנך ובן בנך את אשר התעללתי במצרים ואת אותותי אשר שמתים בם וידעתם כי אני ה'". המכות הבאות על פרעה תלך מצרים ישפיעו גם על בני ישראל אשר דבקו בתרבות מצרים, והושפעו מן העבודה הזרה שלה. "וידעתם כי אני ה'", כלשון רש"י: "כך מידתו של הקב"ה מביא פורענות על האומות עובדי אלילים כדי שישמעו ישראל ויראו". בהודעה על מכת הבכורות אומר ה' אל משה: לא ישמע אליכם פרעה, למען רבות מופתי בארץ מצרים. על ידי המכות הגדולות הובא מלך מצרים להכרה בה'.

הפטר השבוע נבחרה מתוך נבואותיו של הנביא ירמיה על הגויים. הנביא מנבא על מצרים, שאליה נמלט חלק מהעם אחרי חורבן הארץ. כמו בתקופת שעבוד מצרים פוגעים המצרים ביהודה: בקרב מגידו הרגו המצרים את יאשיהו. אחר כך הגלה פרעה נכו את יהואחז, ולבסוף השתלט על ארץ יהודה במשך ארבע שנים, והטיל עליה מס כבד. בדומה להפטר השבוע שעבר, מדובר על העונש שיעניש ה'

את מצרים. מצרים טובס במלחמה ועמה ילך בגלות. הפעם, שלא כמו בפרשה, המכות אינן באות בדרך של נס. מעצמת הצפון, בבל, היא המשמשת כלי ביד הי להכות במצרים. גם כאן משתמשים במונח מכה, אלא שהיא מכה בדרך הטבע: "לבוא נבוכדראצר מלך בבל להכות את ארץ מצרים." יתכן והנבואה מדברת על מסע נבוכדנצר למצרים, כעשרים שנה אחר חורבן בית ראשון, בשנת 567 לפני הספירה, מסע הנזכר במקורות חוץ מקראיים. דבר הי ליחזקאל בשנת עשרים ושבע לגלות יהויכין, היא שנת 570, אף הוא נבואה על כיבוש מצרים בידי מלך בבל: "הנני נותן לנבוכדראצר מלך בבל את ארץ מצרים ונשא המונה ושלל שללה ובזז ביזה והייתה שחר לחילו." אלא שגם במלחמה בדרך הטבע ניכר הנס: "מדוע נסחף אבירך? לא עמד, כי הי הדפו", וביציאת מצרים נאמר: "הי ילחם לכם". בכל המלחמות הניצחונות והמפלות עלינו לראות את יד הי העושה משפט בגויים הפוגעים בישראל, והמנהיג את דברי הימים. רבות הן דרכי ההענשה שביד הי. בפרשת השבוע, כל המכות באות על המצרים בארצם. הם אינם הולכים בגלות. טבע ארצם משתנה, מעשי נסים נעשים על ידי משה ואהרון, שליחי הי. בהפטרה שליחיו של הי מגלים את עם מצרים. בעת הציווי על פסח מצרים שבפרשת השבוע, הודעה על מכת הבכורות: "ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה והכיתי כל בכור בארץ מצרים, מאדם ועד בהמה ובכל אלוהי מצרים אעשה שפטים אני הי". המכות לא באות על המצרים לבדם אלא על אלוהיהם. ובהפטרה: "אמר הי צבאות אלוהי ישראל, הנני פוקד אל אמון מנא ועל פרעה ועל מצרים, ועל אלוהיה ועל מלכיה".

בעת ההתראה על מכת הארבה מעיזים עבדי פרעה ואומרים אליו: עד מתי יהיה זה לנו למוקש שלח את האנשים ויעבדו את הי אלוהיהם, הטרם תדע כי אבדה מצרים? העם מכיר במה שמלכו עדיין אינו מכיר. ואף בהפטרה הכושלים הם האומרים איש אל רעהו: "קומה ונשובה אל עמנו ואל ארץ מולדתנו, מפני חרב היונה. קראו שם: פרעה מלך מצרים שאון, העביר המועד", החיילים מאשימים את פרעה עשה הרבה רעש, שאון מלחמה, אך אחר לצאת למלחמה ובכך גרם לתבוסה.

הנביא מסיים את נבואתו בנבואת חיזוק לישראל ובהבחנה בין העונש הבא על ישראל לבין העונש לעמים: "אתה אל תירא עבדי יעקב נאום הי כי אתך אני, כי

אעשה כלה בכל הגויים אשר הדחתיה שמה, ואותך לא אעשה כלה, ויסרתיך למשפט ונקה לא אנקך". ומבאר רד"ק: "ואתה אל תירא, שאינך כמותם, ואף על פי שהם ישבו בארצם, אחר גלותם, לא יהיו שלווים ושקטים, אלא סופם שיכלו מהיות גוי ולא ייזכר שמם, וישראל לא יסוף שמם וזכרם יעמוד כימי השמים על הארץ". וכך מבאר רש"י: "ונקה לא אנקך – לשון טיאוט והשמד וכן תרגמו יונתן לשון כליה". מצרים כלתה מן העולם. עם ישראל חי וקיים

1.5 . תקציר מהנושאים בהם עוסקת פרשת בא

א. הפרשה שלנו ממשיכה את סדרת המכות שפרעה והמצרים קיבלו, בפרשה הקודמת התקיימו שבע מכות: דם, צפרדע, כינים, ערוב, דבר, שחין וברד כשפרעה מתחיל לגלות סימני שבירה ואולם עדין לא מסכים לשחרר את בני ישראל על מנת שכל בני ישראל יעבדו את (בגלל שהקב"ה מקשיח את ליבו)

ב. המכה השמינית הינה מכת הארבה (סוג של חגב), פרעה מוזהר על ידי משה מפני מכת הארבה שתפגע בכל הצמחייה ותהיה בכל מקום. עבדי פרעה כששומעים את ההזרה מבינים שהפעם העסק רציני ומנסים לשכנע את פרעה לשלוח את בני ישראל לעבוד את ה' תוך כדי שהם מציינים לפניו את חורבנה הקרב של מצרים "וַיֹּאמְרוּ עֲבָדֵי פֶרְעָה אֵלָיו, עַד מָתִי יִהְיֶה זֶה לָנוּ לְמוֹקֵשׁ שְׁלַח אֶת הָאֲנָשִׁים, וַיַּעֲבְדוּ אֶת ה' אֱלֹהֵיהֶם; הִטְרַם תִּדְעַ, כִּי אֲבָדָה מִצְרַיִם". פרעה מתרצה וקורא למשה ואהרן ומנסה לברר מי מי בהולכים משה עונה לו ואומר שכולם הולכים הגברים, הנשים הילדים והצאן והבקר. פרעה מסכים רק לכך שהגברים ילכו (הראשון שביצע הדרת נשים) והשאר יישארו במצרים, פרעה מנסה לשכנע אותם בטיעון מקורי "וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם, יְהִי בֶן יְהוָה עִמָּכֶם, כַּאֲשֶׁר אֲשַׁלַּח אֶתְכֶם, וְאֶת-טַפְּכֶם; רְאוּ, כִּי רָעָה נִגְדַּ פְּנֵיכֶם. לֹא בֶן, לָכוּ-נָא הַגְּבָרִים וְעַבְדוּ אֶת-ה' " במילים שלנו פרעה אומר למשה שלא כדאי לשלוח את הילדים והנשים כי יקרה להם משהו רע. ולאחר מכן מגרש את משה ואהרן.

ג. משה מניף את מטהו ובאמצעות רוח מזרחית חזקה שנשבה כל הלילה מגיע הארבה בכמויות גדולות עד כדי שהסתיר את השמש. פרעה קורא למשה ואהרן ומבקש שה' יסיר את הארבה ואכן באמצעות רוח צפונית חזקה נעלם כל הארבה לכיוון ים סוף, גם הארבה שהמצרים המליחו על מנת לאכול. ושוב פרעה מסרב.

ד. בזמן מלחמת העולם הראשונה בשנת 1915 תקף הארבה בארץ ישראל וישנם עדויות רבות על "מתקפת" הארבה. עדויות אלו מספרות לנו על השמדה שיטתית של הצמחייה ומה שגרוע מכך בהרבה הארבה השאיר אחריו שדות רוויים במיליארדי ביצים של ארבה שהאיכרים ניסו להשמידן ולהרעילן באמצעים שונים אך לשווא, הכמות הייתה גדולה מדי. השלטון התורכי החליט שיש לו הזדמנות להרוויח כסף והוציא צו שחייב כל איש מבין 15 ומעלה ללקט לכל הפחות 3 ק"ג של ביצי הארבה ולמסרם לרשויות ומי שלא ביצע זאת עד לתאריך מסוים נקנס. גברים נשים וילדים כולם יצאו לשדות כדי להילחם בידיהם בארבה מהבוקר ועד הערב. אבל למעשה איש לא ידע כיצד לנצח את הארבה גם בשנת 2004 תקף הרבה את אילת והערבה עד ים המלח

ה. כעת ללא הזהרה לפרעה יורדת מכת החשך על מצרים. החושך היה עד כדי חוק שאפשר היה לחוש אותו בידים וכל מצרים לא ראו איש את אחיו (חושך מצרים). לבני ישראל היה אור בכל ישוביהם ולכל מקום שהלכו. מכת החושך נמשכה שלושה ימים ובמהלכה הרג הקב"ה את האנשים הרשעים ביותר מתוך בני ישראל והסיבה שהמצרים לא יראו שגם מבני ישראל אנשים מתים. פרעה קורא למשה ומסכים שבני ישראל ילכו לעבוד את ה' ואולם הוא דורש שהצאן והבקר יושאר במצרים. פרעה שהיה אנטישמי לא קטן וחשב שמה שמעניין את היהודים זה כסף רצה להבטיח את שובם של בני ישראל וחשב שעל ידי השארת הרכוש כבן ערובה הם יחזרו. משה מסרב ודורש מפרעה בנוסף גם את הצאן והבקר של פרעה היות ונהנה להתעלל בפרעה שלא רק ילכו אם הצאן שלהם אלא פרעה ינדב גם מצאנו. "וַיִּקְרָא פְּרֹעֶה אֶל מֹשֶׁה, וַיֹּאמֶר לְכוּ עִבְדוּ אֶת ה'... וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה, גַּם אֶתָּה תִתֵּן בְּיַדְנוּ זְבָחִים וְעֹלֹת" פרעה כועס ומגרש את משה ומאיים עליו שבפעם הבאה שהם יפגשו הוא (פרעה) יהרוג אותו.

ו. קיים ויכוח בגמרא מה היה העובי של החושך ואחד מהאמוראים אומר שעוביו של החושך היה כמטבע של דינר. ועל כך אומר אחד מראשי החסידות כשאדם מניח שתי מטבעות על עיניו הריהו לא רואה שום דבר מלבד הכסף ואינו מתייחס כראוי לסביבתו.

ז. הקב"ה מכין את משה לקראת המכה העשירית היא מכת בכורות לצורך כך מורה משה לבני ישראל לבקש מהמצרים כלי כסף וכלי זהב על מנת שלא יחזירו להם וכל זה כפיצוי משכורת על שנות העבדות הרבות ועל מנת לנצל את מצרים " וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ, בְּדַבַּר מֹשֶׁה; וַיִּשְׂאֲלוּ, מִמִּצְרַיִם, כְּלֵי כֶסֶף וְכֵלֵי זָהָב, וַיִּשְׁמְלֹת. וַיְהִי וְנָתַן אֶת חַן הָעַם, בְּעֵינֵי מִצְרַיִם וַיִּשְׂאֲלוּם; וַיִּנְצְלוּ, אֶת מִצְרַיִם."

ה. הקב"ה מלמד את משה ואהרן כיצד יש לחשב את חודשי השנה ומסמן את חודש ניסן כחודש שאילו ייוחסו בעתיד כל האירועים של עם ישראל, היות ובחודש הזה בני ישראל הופכים מאוסף של עבדים לעם לכן אנו מוצאים בהרבה תפילות ובהרבה אזכורים היסטוריים את הביטוי "זכר ליציאת מצרים". הקב"ה מראה למשה ואהרן את הירח בעת התחדשותו ואומר להם שתמיד כשיראו את הירח בצורתו זו אזי יש להכריז ראש חודש. (נושא לוח השנה בהמשך).

ט. מצווה זו של חידוש החודש היא בעצם המצווה הראשונה שבני ישראל קבלו כעם ולא כאנשים יחידים לכאורה היתה התורה צריכה להתחיל ממצווה זו וידוע פירושו של רש"י על הפסוק הראשון בספר בראשית (להלן מה שכתבתי בפרשת בראשית): נשאלת השאלה מדוע התורה שלכאורה ספר מצוות מספרת לנו את כל קורות חייהם של האבות, מדוע לא התחילה התורה במצווה הראשונה שלנו כעם והיא מצוות קידוש החודש והמצוות הקשורות בחג הפסח (כפי שמסופר בספר שמות בעת יציאת מצרים). על כך עונה רש"י (רבי שלמה יצחקי שהיה מגדולי הפרשנים של תורת ישראל) שהסיבה שהתורה התחילה בכל אותם סיפורים היא: שלא יבואו אומות העולם לעם ישראל ויגידו לו שהוא גזלן שלקח ארץ שלא מגיעה לו וכבש שטחים של עם אחר (מוכר במקצת!!). באה התורה ומספרת לנו ולכל העולם שארץ ישראל אכן שייכת לעם ישראל על בסיס ההבטחות שנתן בורא העולם לאברהם יצחק ויעקב.

י. הפירוש הזה קצת בעייתי שהרי מצוות קידוש החודש היא אינה המצווה הראשונה בתורה קדמו לה שלש מצוות בספר בראשית. מצוות פרו ורבו בפרשת בראשית מצוות ברית מילה בפרשת לך לך ומצוות איסור אכילת גיד הנשה בפרשת וישלח. מדוע בחר רש"י דווקא במצוות קידוש החודש ולא באחת המצוות הקודמות לה? ועל כך ענה הרב הגאון הרב יוסף בלומנפלד ז"ל שהסיבה שרש"י בחר להזכיר את מצוות קידוש החודש באומרו שהתורה פתחה בבראשית כדי להראות לגויים את זכותנו על ארץ ישראל היא שמצוות קידוש החודש נוהגת רק בארץ ישראל. ויותר מכך המצווה מצוות קידוש החודש היא בעצם המצווה הראשונה שעם ישראל קיבל כעם ולא כיחיד

יא. הקב"ה מצווה את משה ואהרן לומר לבני ישראל להכין קרבן (שה תמים בן שנה) על מנת שיקריבו אותו בלילה של י"ד בניסן לפני שייצאו ממצרים. קורבן זה צריך להיות "על האש" (מנגל) ולא מבושל במים וצריך לאוכלו עם מצה ומרור ויש לאוכלו בחבורה ולסיים את האכילה בלילה ומה שנשאר יש לשרוף באש. מדם הקורבן יש למרוח על פתח הבית וכל זאת על מנת שיהיה זיהוי לבתי ישראל כאשר תתבצע מכת בכורות. מקור השם "פסח" הינו על שם שה' פסח (דילג) על

בתי ישראל " וְהָיָה הַדָּם לָכֶם לְאֹת, עַל הַפִּתִּים אֲשֶׁר אֲתֶם שָׂם, וּרְאִיתִי אֶת הַדָּם, וּפִסַּחְתִּי עֲלֵכֶם; וְלֹא יִהְיֶה בְּכֶם נֶגֶף לְמִשְׁחִית, בְּהִכְתִּי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם."

ב. בהמשך הקב"ה מצווה על איסור אכילת חמץ בתקופת חג הפסח כשהאיסור הוא לשבעה ימים ואילו חובת אכילת המצה היא רק ביום הראשון. הסיבה לאכילת המצה הינה שכאשר בני ישראל יצאו ממצרים הבעק שהכינו לא הספיק להחמיץ (כדי שיאפה ללחם) אלא נשאר בצורה שתאפה כמצה.

ג. וכמו שה' הבטיח בתצות הלילה החלה מכת בכורות שהרגה את כל בכורי מצרים מאדם ועד בהמה ולא היה בית שלא היה שם בכור מת. פרעה נלחץ וקורא למשה ואהרן ומתחנן בפניהם שיעזבו גם הגברים גם הנשים והילדים וגם הצאן והבקר "וַיִּקַּם פְּרַעֲוֹה לַיְלָה, הוּא וְכָל עֲבָדָיו וְכָל מִצְרַיִם, וַתְּהִי צַעֲקָה גְדֹלָה, בְּמִצְרַיִם: כִּי אֵין בַּיִת, אֲשֶׁר אֵין שָׂם מֵת. וַיִּקְרָא לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן לַיְלָה, וַיֹּאמֶר קוּמוּ צְאוּ מִתּוֹךְ עַמִּי גַם אֲתֶם, גַּם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל; וּלְכוּ עֲבָדוּ אֶת ה', כְּדַבַּרְכֶם. גַּם צֹאנְכֶם גַּם בְּקִרְכֶם קָחוּ כְּאֲשֶׁר דִּבַּרְתֶּם, וּלְכוּ; וּבִרְכַתֶּם, גַּם אֹתִי" ופרעה מגרש את בני ישראל מארצו.

ד. בברית שכרת הקב"ה עם אברהם אבינו ובו הבטיח בין השאר את ארץ ישראל לעם ישראל נאמר גם שבני ישראל יהיו עבדים בארץ אחרת "וַיֹּאמֶר לְאַבְרָם, יָדַע תֵּדַע כִּי גֵר יִהְיֶה זְרַעְךָ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם, וְעֲבָדוּם, וְעָנּוּ אֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת, שָׁנָה. וְגַם אֶת הַגּוֹי אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּ, דָּן אֲנִי; וְאַחֲרַי כֵּן יֵצְאוּ, בְּרִכְשׁ גָּדוֹל". ואכן הבטחתו של הקב"ה התקיימה ובדיוק 400 שנה לאחר הולדת יצחק בט"ו בניסן יצאו בני ישראל ממצרים לאחר שהיו במצרים 210 שנה. נאמר בהגדה של פסח "ברוך שומר הבטחתו לישראל, שהקדוש ברוך הוא חשב את הקץ" קץ בגימטרייה שווה 190, 400 פחות 190 שווה 210 שנה.

ט. יחד עם בני ישראל עלו אנשים נוספים "וְגַם עֲרַב רַב, עָלָה אִתָּם" אשר בעתיד יגרמו להרבה צרות לעם ישראל.

2.1 . "נקודה טובה" – רעיון מהפרשה, במבט עכשווי.

"לא רציונלי ולא במקרה" / ר' משה רוט

הודו ברק בשירו "צוחק מי שצוחק אחרון" (לחן: קובי אושרת), עוסק באופן הומוריסטי, גם ביציאת מצרים:

...ובשמה קרא: "שלח נא את עמי כעת",

פרעה בצחוק חנוק אמר לו: "על גופי המת",

השיבו לו יחדיו בקול משה ואהרון:

...צוחק מי שצוחק אחרון...

ואכן, יציאת מצרים קרתה בסופו של דבר, "על גופתו" של פרעה והתרסקות ממלכתו.

פרשתנו פרשת "בא" (הקב"ה מצווה את משה – בא אל פרעה ואמור לו ש...), עוסקת במכות מצרים. תהליך זה נועד להראות לפרעה, למצרים ולעולם כולו, כי הקב"ה הוא הא-ל הבורא והיוצר, המנהיג ושולט בטבע כרצונו.

אולם, תהליך זה נועד גם עבור עם ישראל: "וידעתם (אתם – בני ישראל) כי אני ה' (שמות י, ב).

פרעה טען "מי ה' אשר אשמע בקלו לשלח את ישראל, לא ידעתי את ה'..." (שם ה, ב) והקב"ה "הסביר" לו בקורס קצר ומשכנע בן עשרה שיעורים (עשרת המכות), כי הוא – הקב"ה, הוא "בעל הבית" השולט בעולם, הוא ולא אחר...

וקשה, מדוע פרעה שראה וחווה את המפגן המדהים והמרשים של שליטת הקב"ה בטבע ואת התוצאות הקשות והכואבות של המכות על חיי עמו ואת סבלם, לא מוותר ולא משחרר מיד את העם!?

עיון בכתובים מלמד, כי בחמש המכות הראשונות, פרעה התעקש והתנגד לשחרור באופן חופשי – מדעתו ובעצמו. ואילו רק בחמש המכות הבאות, הקב"ה הוסיף

עיקשות על עיקשותו והכביד את ליבו, כדי שהוא ימשיך לסרב והמכות ימשיכו "לרוץ". וזאת, כדי ש"הקורס הראשון באמונה" יהיה ארוך דיו...

והדברים כתובים במפורש בתחילת פרשתנו – פרשת "בא", כאשר הקב"ה מצווה את משה: "...בא אל פרעה, כי אני הכבדתי את לבו ואת לב עבדיו למען שתי (כדי שאשים/אבצע את) אתתי אלה בקרב"ו" (שם ה, א).

הקב"ה אשר נוהג בדרך כלל בהסתר פנים ומסתתר מאחורי ההנהגה הטבעית, בבחינת: "אֶבֶן אֶתָּה אֶל-מִסְתַּתֶּר..." (ישעיהו מה, טו), חרג ממנהגו והחליט להנהיג את גאולת מצרים באופן גלוי, בכוח גדול וביד חזקה, תוך חריגה ניסית מחוקי הטבע.

החריגה היחידאית והמיוחדת הזאת, שאין לה אח ורע בתולדות העולם כולו, מהווה לכולנו ראייה ברורה למציאותו של הקב"ה, כמו גם לכוחותיו ויכולותיו של "בעל הבית" ולשליטתו בטבע.

ולכן, נצטוונו בפרשתנו, להעביר את סיפור יציאת מצרים מדור לדור, כחלק מיסוד האמונה בקב"ה, כמובא בפרשתנו. ומדוע הכבדתי את לב פרעה, שואל הקב"ה ועונה: "וּלְמַעַן תִּסְפֹּר בְּאָזְנֵי בְנֵךְ וּבֵן בְּנֵךְ אֵת אֲשֶׁר הִתְעַלְלֵתִי בְּמִצְרַיִם וְאֵת אֶתְתִּי אֲשֶׁר שָׁמַתִּי בָּם וַיִּדְעֶתֶם כִּי אֲנִי ה' " (שם, ב).

במאמרנו זה, ננסה להבין את הפסוק: "כִּי אֲנִי הִכְבַּדְתִּי אֵת לְבוֹ". מהי הכבדת הלב הזאת וכיצד היא באה לידי ביטוי מעשי.

בשנת 2002, קיבל פרופסור דניאל כהנמן פרס נובל על מחקריו (עם פרופ' טברסקי) בנושאי שיפוט, קבלת החלטות ו"פסיכולוגיה של בחירה". חוקר ישראלי ידוע נוסף בתחום הזה כיום ובעל שם בינלאומי, הוא פרופ' דן אריאלי, שספריו "לא רציונלי ולא במקרה" ו"לא רציונלי אבל לא נורא", ראו לאחורונה אור בארץ.

מן המחקרים הללו עולה, כי גם בנושאים כלכליים בהם ניתן לפתת את התועלת והכדאיות, גם כאן, אנו מקבלים את ההחלטות לא על פי התבונה הטהורה והלוגיקה הקרה, אלא לפי נטיות ליבנו.

ישנו מגוון שלם של תופעות ונטיות, הגורם לנו להטות את החלטותינו מן הראש, אל הלב. ונביא רק מעט מהם:

1. הרגש האנושי – הדחפים, הרצונות, ההנאות והמאוויים האישיים (כולל אלה הנמצאים ב-תת המודע שלנו).

2. הטיות שיפוט והחלטה כגון ביטחון עצמי מופרז. לדוגמה – עורך הדין מפרז בסיכויי הצלחתו במשפט ויועץ ההשקעות בטוח שהמלצתו תניב תשואה נאה.

בעבר חשבו, שלפחות בתחום הכלכלה בו הכל ניתן להגדרה כמותית לחישוב ולמדידה, עושה האדם החלטותיו על בסיס תחשיב של רווח והפסד וכדאיות כלכלית "קרה" בלבד. אולם, מתברר כי את החלטות עושה לא רק האדם הכלכלי – החלק הרציונלי שבאדם, אלא גם החלק הפסיכולוגי והאנושי שבו.

כעת נוכל להבין מדוע אנשים נוטים לא למכור מניה למרות שהיא בירידה מזה זמן רב. ומדוע יש לנו נטייה להתייחס לכל דבר הקשור אלינו – לעצמנו, במבט אופטימי – דרך משקפיים ורודות.

נדגים את הטיית החשיבה בעזרת מחקר. הנבדקים התבקשו להעריך את סיכוני – סיכויי של אדם לחלות במחלה ממארת ח"ו, או לסבול מצרה זו או אחרת. כאשר האדם העריך את סיכוניו שלו עצמו, הוא נקב בהסתברות אופטימית מאד, בעוד שכאשר הוא העריך את סיכוניו של חברו, הוא נקט בגישה ריאלית. הפער בין ההערכות היה מדהים ולימד על הטיה של הטבעית של האדם לטובת עצמו.

כעת, הבה ננתח את תהליך קבלת החלטות של פרעה:

לכאורה, מכות מצרים הן תופעות טבעיות (למעט מכות הדם והחושך שהינן חריגות מאד) וניתן לטעון באופן הגיוני, כי המכות הינן רצף מקרי של תופעות טבע ולכאורה, לא מכות ניסיות ופלאיות מידו של הקב"ה.

אולם, במבט מעמיק ניתן לראות, כי למרות ה-פן הטבעי לכאורה, יש במכות מצרים רובד פלאי המעיד על אלוקיות המכות. הפלא במכות והחריגה הניסית מן הטבע, באים לידי ביטוי וניכרים בארבעה דברים:

א) שבאו המכות וסרו על פי דיבורם ומעשיהם של משה ואהרון.

ב) שבאו עשר מכות רצופות בזו אחר זו.

ג) שבאו המכות בעוצמה שאין כדוגמתה בטבע. כמו שאומר הכתוב על הברד והארבה: "לא היה כמהו במצרים" ('שמות' ט, יח).

ד) שהיתה אפליה של בני ישראל לטובה – שהם לא לקו. היסוד הפלאי של האפליה, ניכר במשנה תוקף במכה העשירית. כאשר רק בכורות מצרים מתו ושאר המצרים (וכמובן גם עם ישראל והבכורות שלהם) לא נפגעו ('דעת מקרא' לסיכום פרשת 'בא').

פרעה שטען "לִי יֵאָרִי (אני בראתי את היאור) וְאֲנִי עֲשִׂיתֵנִי (וגם בראתי את עצמי)" (יחזקאל כט, ג), פרעה שסירב להכיר בקב"ה באומרו "מִי ה' אֲשֶׁר אֶשְׁמַע בְּקִלְוֹ...". התעלם מן המציאות ומן העובדות והמשיך לנסות לא לראות את הקב"ה ואת נפלאותיו ונתלה בכך שהמכות היו בדרך הטבע, כדרכו של עולם.

והנה, כאשר פרעה "כמעט" השתכנע והיה מוכן לשחרר את בני ישראל, בא הקב"ה ומכביד את ליבו ומוסיף לו כבדות מחשבתית וטיפשות שכלית (על פי מדרש שכל טוב, שמות י, כ) והוא ממשיך להתמיד בסירובו...

אולי ניתן לומר לאור דברינו, שביאור הדברים כך הוא: הקב"ה הכביד את ליבו של פרעה – נתן לנטיות הלב של פרעה מקום גדול יותר מעל ומעבר למקומו של המוח (השכל וההגיון) בשלב עשיית ההחלטה והשליט את ליבו על שכלו.

הכביד את ליבו – נתן לנטיות הלב של פרעה, משקל גדול יותר.

נטיות ליבו של פרעה, שרצה להישאר מלך וסירב להיכנע ולהיות מנוצח, גברו על שכלו – על החלק הרציונלי שבו (בגזרתו של הקב"ה). משום כך עשה פרעה החלטות לא רציונליות והמשיך לסרב לשחרר את עם ישראל למרות המכות הקשות והסבל הרב שלו ושל עמו.

החידוש הגדול הוא, שהביטוי "לא רציונלי ולא במקרה" מבטא לא רק את תהליך עשיית ההחלטות של פרעה, אלא גם את אופן עשיית ההחלטות של כל אחד מאיתנו, בחיי היום-יום.

אצל פרעה זה היה חריג ובגזירה אלוקית, אבל אצלנו זה קורה ב"קטן" ובכל יום, מתוך בחירה חופשית, כאשר אנו ממשיכים לעשן, לאכול דברים לא בריאים, להשתולל על הכביש, לנהוג אחרי כוסית אחת או יותר ועוד... וזו רק רשימה חלקית.

לא תמיד אנו עושים את מה שטוב, נכון, ראוי והגיוני לעשות, כי ליבנו מטה אותנו ומושך אותנו.

כדי להתמודד עם הטיות אלה, עלינו להיות מודעים אליהן ובמקרה הצורך להתייעץ עם חבר או ידיד, שיוכל להתבונן על הדברים כמשקיף מן הצד באופן אובייקטיבי ולסייע לנו באופן חף מן ההטיות הללו, לעשות החלטה טובה יותר, תוך השלטת המוח, על הלב...

בשולי הדברים נעיר, כי ב"לב" – בחלק הרגשי שלנו, נמצאות לא רק ההטיות והנטיות, אלא גם "חכמת הלב" – התבונה, הרגישות, האינטואיציה ועוד, שככל הנראה לא באו לידי ביטוי בהתנהגותו הדורסנית של פרעה.

והנה, תוך כדי עיסוק בהכבדת הלב של פרעה, למדנו משהו על תהליך קבלת ההחלטות ה"רציונלי" שלנו...

בברכת שבת שלום

משה רוט

ארכיון "נקודה טובה": http://www.pirsuma.com/nekuda_tova

יש לך הערה או הארה? אשמח לקבל למייל: nekudatova.roth@gmail.com

אהבת? הפץ בין חבריך

2.2. השבוע בפרשה – מסרים אקטואליים הנלמדים מהפרשה

אני לא רואה אותך ממטר! / ניר אביעד

בפרשת "בא" הקב"ה ממשיך ומכה את המצרים בשלושת המכות האחרונות ומשה מורה לעם להתכונן לקראת היציאה הגדולה וההיסטורית מעבדות לחרות. ביחס למכה התשיעית, הלוא היא מכת החושך, התורה מתארת כיצד במשך שלושה ימים המצרים סבלו מחושך מוחלט, ששיתק את כל מציאות חייהם, בעוד ליהודים השמש המשיכה לזרוח כרגיל. מדרשי חז"ל על הפרשה מוסיפים פרטים ומתארים כיצד החשכה הלכה והפכה חמורה יותר ויותר, עד שהמצרים לא יכלו לראות דבר ולהכיר זה את זה, וכיצד החושך היה כל כך סמיך, עד שאיש לא יכול היה לזוז ממקומו. מי שעמד נשאר לעמוד ומי שישב נאלץ להמשיך לשבת. את עשר המכות המתועדות בתורה אין לראות, כאמור, סתם כסדרת אירועים על-טבעיים שהחריבו את ממלכת מצרים לפני כ-3,300 שנה. התורה אינה רק ספר המתעד סיפורים עתיקים, אלא מהווה מדריך לחיים וספר הנחייה להתפתחות הרוחנית שכל אחד מאתנו נדרש לה, ולכן האפיונות המתועדות בה מייצגות סיפורים רוחניים נצחיים המתרחשים שוב ושוב בלבו של כל אדם. אחד הפרושים על המהות הרוחנית של מכת חושך מדבר על כך שחושך מסמל את הנטייה שלנו להיכנס למצבי עצבות וייאוש ולהרגיש שלעולם ולחיים שלנו אין מטרה, שאנחנו לא מוצלחים ושאינ לנו סיכוי להשתנות ולהשתפר. המצרים האכזריים "הרוויחו ביושר" לא רק את החשכת המציאות הפיזית שלהם, אלא גם את החושך הפנימי ששרר בליבותיהם בזמן המכה הקשה. במשך שנים רבות הם עשו כל מאמץ כדי להחשיך ולשעבד את הנפש של בני ישראל ולא רק את גופם, ועל כן נענשו במידה כנגד מידה.

ובמעבר חד למציאות חיינו כאן ועכשיו – כמעט כולנו חווים את מכת החושך בנפש שלנו. כמעט כולנו נופלים בתקופות כאלה ואחרות למצבי ייאוש וחוסר אמונה. זה לא חייב בהכרח להתבטא כייאוש קליני ומחשבות אובדניות. הייאוש יכול לבוא לידי ביטוי במחשבות שליליות על עצמנו ועל המציאות, בהרגשה שאין לנו כוחות להתמודד עם אתגרי החיים ובאובדן האמונה שהעולם הזה טוב ובר תיקון. העצבות היא לא חטא, אבל היא השורש לכל החטאים. אדם עצוב מוותר לעצמו ולא נלחם ביצר הרע כמו בתקופות הטובות שלו, ולכן לא בכדי העצבות

הומשלה למנגנון הנעילה המרכזית ברכב, אשר הפעלתו משתקת את כל המערכות כולן. בזמן שאנחנו חווים עצב אנחנו נהיים כבדים, חסרי מוטיבציה ולא יכולים להתחדש ולנוע, כמעט כמו אותם מצרים אומללים שמבחינה סמלית לא יכלו היו להניע אף איבר. אם נזכר בילד שכל אחד מאתנו היה אי שם בעבר נתרפק על המאגרים האינסופיים של שמחה, חיוניות ואופטימיות שנשפכו מאתנו. מה השתנה מאז? מדוע רבים מאתנו חווים את החיים בכזו כבדות? מדוע אנחנו לא קופצים בשמחה בכל בוקר מהמיטה ושמחים לקראת יום חדש? מדוע כל שינוי כה קשה לנו? האמת הכואבת היא שאיבדנו את התקווה שיכולים להיות לנו חיים נהדרים ושמחים, או במילים אחרות – נתנו למכת החושך להשתלט גם עלינו.

לפעמים אנחנו שואלים את עצמינו בשביל מה כל הסיפור הזה? בשביל מי ובשביל מה אנחנו בכלל יוצאים מהבית וכל כך מתאמצים? רבי נחמן סיפר פעם לתלמידיו סיפור שנותן תשובה יפה לשאלות האלה – אדם אחד פתח חברה למילוי חביות ושכר מספר פועלים לביצוע המשימה. תוך כדי עבודה גילו הפועלים כי החביות היו מנוקבות ושכל התכולה שהם טרחו ומילאו נשפכה החוצה. הפועלים נחלקו לשתי קבוצות. הקבוצה הראשונה כללה אנשים שאמרו "אם הכול במילא נשפך, אז אין טעם שנמשיך לעבוד בעבודה חסרת התכלית הזו" ולכן הם קמו והתפטרו. לעומתם, היו שאמרו: "מה אכפת לנו מכך שהתכולה נשפכת? אנחנו מקבלים שכר בין כה וכה!", ולכן הם החליטו להישאר. למרבה הפלא, רבי נחמן כינה את אלה שעזבו "טיפשים" ואילו את אלה שנשארו "חכמים", למרות שההיגיון שלנו אומר שאין דבר מייאש יותר מאשר לעבוד בלי מטרה ומבלי לראות תוצאות. כל אחד מאתנו מחפש לראות את התוצר הסופי מפועלו והידיעה שהוא עובד לריק יכולה להרפות ולהחליש. כולנו חושבים בצורה הזו – החל ממתכנתי מחשבים, שמקבלים סיפוק עצום לראות את התוכנה הסופית, ועד למטאטאי רחובות, שנהנים לראות את הרחוב נקי מלכלוך בסיום המשמרת. בתורה נכתב שבני ישראל עבדו במצרים "עבודת פרך" והמדרשים מסבירים שהם התבקשו לבנות מבנים שלמים ומיד להרוס אותם, לבנות אותם שוב ומיד להרוס, וחוזר חלילה. במקרה זה, אכן לא הייתה שום תועלת בפעולה זו וכל המטרה הייתה

לדכא ולשבור את נפש העבדים העבריים, אולם במקרה של מפעל החביות הסיפור הוא שונה לחלוטין.

המפעל אותו מתאר רבי נחמן הוא בעצם המפעל של חיינו. זה המפעל שכולנו עובדים בו, בין אם ביודעין ובין אם לא ביודעין. כולנו מועסקים במפעל בו החביות בהגדרה מנוקבות מלכתחילה, ועצם קיומנו מחייב אותנו להמשיך במלאכה גם אם הן מתרוקנות.

כולנו רוצים להצליח בחיים, כולנו רוצים לעבוד בעבודה נעימה ורווחית, כולנו רוצים זוגיות מושלמת, כולנו חפצים בילדים מחונכים ומתוקים, כולנו שואפים להיות אוהבים ונאהבים ושהכול יהיה טוב וילך לנו חלק. אבל מה לעשות, חברים, בחיים האלה רגע אחד אנחנו למעלה ורגע אח"כ יכולים להיות למטה. פעם אנחנו מצליחים בעבודה ופעם יכולים למצוא עצמנו מפוטרים. פעם אנחנו חווים שלום בית וזוגיות נפלאה ופעם רבים ומטיחים אחד בשני מילים קשות ואיומות. מדוע יש את הנדנדה הזו? מדוע מה שאנחנו מצליחים לבנות לא נשמר לאורך זמן ומחייב אותנו שוב פעם בכל פעם מחדש לעמול ולהתאמץ? התשובה היא פשוטה ומהפכנית באותה מידה – החיים האלה זה לא מפעל ליצור חביות יפות ומלאות ואין בהכרח עניין שהן תהיינה בסופו של דבר כאלה. בעל הבית (הבוס הגדול – הקב"ה) יודע מראש שהן פגומות ואף מייצר אותן בכוונה כאלה. המפעל בו כולנו עובדים הוא מפעל ליצור בני אדם. החביות בסוף אולי נשארות ריקות, אבל המטרה היא שהפועלים יעברו תהליך וישתנו.

אנחנו מסתכלים על החיים והרבה פעמים מייחלים שהמציאות תשתנה – שאשתי/בעלי ישתנה, שהבוס ישתנה, שהבריאות שלי תשתנה, שראש הממשלה ישתנה, וכו'. האמת היא שהמציאות לא אמורה להשתנות וכל המלחמות ואינסוף האנרגיות שאנו משקיעים לכיוון הזה ברובן מיותרות. אנחנו הם אלה שצריכים להשתנות. החוכמה הגדולה בחיים האלה היא להמשיך לעשות הכי טוב שאנחנו יכולים את מה שאנחנו צריכים (להיות בני זוג/הורים/ילדים/עובדי/שכנים/וכו'). עלינו לפעול ביושר ובהתמדה גם אם המציאות החיצונית משתנה והפכפכה. גם בזמנים שנעים לנו ומתחשק לנו וגם בזמנים שזה יותר קשה. בעצם ההתמדה וחוסר הווייתור אנחנו קונים את עולמנו ונלחמים בייאוש ובחושך שרוצה לכרסם בכל חלקה טובה. אדם חזק באמת הוא

מי שממשיך להתמודד, ממלא את החביות ולא בורח (לאשה אחרת, לארץ אחר, לפיצוי מלאכותי ללב הכואב כדוגמת שוקולד מתוק או תוכנית טלוויזיה מטופשת) למרות הכישלונות. המטרה שלשמה באנו לעולם היא לגלות בתוכנו את המסירות, את האמונה ואת כוח הנתינה. כל אלה אפשריים רק אם אנחנו נלחמים באותו חושך עם חיוך על הפנים והבנה שמה שחשוב זה המאמץ למלא את החבית בכל פעם מחדש ולא בהכרח לראות תוצר סופי מושלם. העולם השקרי שלנו בנוי על תוצאות. מה שלא מצליח – לא נחשב. האמת היא שזו טעות מרה, שכך העיקר הוא הניסיון והרצון הטוב. ההשתדלות היא זו שבאמת משנה את האדם ובונה לו כלים בנפש להתמודד עם הקשיים השונים והחושך שמאיים להשתלט. המטרה במפעל הזה הוא לא למלא כמה שיותר חביות, אלא לעשות את המלאכה בנאמנות ובשמחה בלי קשר לתוצאה הסופית.

בהקשר הזה ראוי לציין כי בחינוך ילדים הכלל הזה רלוונטי במיוחד. את השבחים יש לתת על היגיעה והמאמץ ללמוד ולהיות ילד טוב. עדיף ילד שמשקיע את כל כולו ומקבל במבחן 60 מאשר ילד שנהנה בא לו בקלות והוא מקבל 100 מבלי להתאמץ. בהמשך החיים לראשון יהיו כלים כיצד להתמודד עם אתגרי העולם בעוד השני יישבר ויכנס לעצבות וייאוש כשדברים לא יצליחו לו. גם את עצמינו כדאי שנחנך בדרך הזו. במקום לייסר את עצמינו "למה אנחנו לא חכמים כמו פלוני או יפים כמו אלמוני", מוטב לנו אם נהיה שמחים במי שאנחנו ונעשה את המיטב להיות אנחנו עצמינו ולא אף אחד אחר.

אז לא למדתי באוניברסיטה תואר שני, אז לא הייתי קצין בצבא, אז המשכורת שלי לא מי יודע מה, אז אני לא נוסע באוטו חדש. זה לא העיקר. מה שחשוב זה לשמוח במה שקיים. מי שלא חי כך בנקל עלול לשקוע בתוך האנרגיה של מכת חושך ולהרגיש שהעולם אפל וקשה. בעיית כל הבעיות הינה שהאדם אינו מכיר את מקומו. גם אם יש לו שפע כלכלי, משפחה בריאה וכל טוב, לא תמיד הוא שרוי בשמחה. התחושה שלכל אחד יש מקום ותפקיד ושאנחנו רצויים ואהובים כפי שאנחנו (עם כל החסרונות והפגמים) מביאים לשמחה ולשלווה. לכל אדם נגזר משמים תפקיד ייחודי ובלעדי המותאם אך ורק לו בהתאם לשורש נשמתו. אין שני בני אדם שלהם תפקידים זהים. לאחד הוענקו ממרום כישרונות שכליים ולכן תפקידו לעשות חיל בתורה או לחלופין להתקדם בעולם האקדמיה. לעומתו, השני

התברך בחוש עסקי מפותח, ועל כן הוא ימצה את עצמו דווקא בעולם העשייה העסקית. אם אכן האדם זוכה למלא את התפקיד הייחודי שהוטל עליו אין לו צורך לקנא באף אחד ואין כל תועלת בחיקוי של הזולת. לאדם כזה מובטח כי השמחה תהיה חלק אינטגרלי מחייו וכי גם אם המציאות החיצונית תשתנה ותורע עדיין הלב שלו יהיה חופשי ומאושר.

מנקודת מבט נוספת – כשהחבית של האדם מתרוקנת וכביכול לא הולך לו הוא מתרוקן מדבר נוסף שכל כך חשוב שהוא יתרוקן ממנו – הגאווה. הפוזה הזו שאנחנו מוצלחים ושהכול מצליח לנו כה מיותרת ומעייפת שאין דבר משמח יותר מלהיות נקי ממנה (למרות שתהליך ההתרוקנות לא תמיד נעים). רק מי שריק מעצמו יכול להתחיל להתמלא באלוקות.

בשלושת הימים, בהם המצרים סבלו מהחושך הנורא, מספרים לנו המדרשים ש80% מבני ישראל נפטרו ורק 20% זכו בהמשך לצאת עם משה לכיוון מדבר סיני. עובדה זו נלמדת מתוך הפסוק "וחמושים יצאו מארץ מצרים", כאשר באים המפרשים ומסבירים ש"חמושים" פרושו חמישית. מי היו כל אותם אלה שלא זכו לצאת ונפטרו באותם ימים של חושך? התשובה היא שמדובר היה באנשים שחששו מהשינוי שבפתח. למרות שהאמת הייתה ברורה כשמש, ולמרות שהם סבלו מאוד בתור עבדים, הם העדיפו את הסבל המוכר מאשר לצאת אל חיים חדשים. הם נפטרו באופן סמלי בימי האפלה משום שהם העדיפו את החושך שבעבדות מאשר את המאמץ שביציאה אל האור. אנחנו מדברים עליהם, אבל כמובן שהדילמה הזו רלוונטית מאוד גם לחיינו.

במשנה במסכת סנהדרין נכתב: "משל לתרנגול ועטלף שהיו מצפים לאור. אמר לו התרנגול לעטלף אני מצפה לאורה שאורה שלי היא ואתה למה לך אורה?". מה פשר המשל הזה? העטלף, שעניו מותאמות לחיי החושך, אינו מצפה לאור. הוא התרגל לחיות בחושך ולא מכיר או מאמין במציאות אחרת. לעומתו, התרנגול יודע את הטוב שיש באור והוא אף זה שמקבל את האור הראשון בכל בוקר. מהבחינה הזו הוא מסמל את הציפיה לישועה ומציב דרישה כלפי המצפים לאור בעולם. האמת היא שהעולם כפי שהוא כבר מלא בטוב (וזה עוד לפני שדיברנו על האור של הגאולה שכולנו מצפים לו...), כאשר ההבדל בין העטלפים לבין התרנגולים הוא שהעטלפים כלל לא רואים אותו וחווים את המציאות כחשוכה

וקשה. עלינו לסגל לעצמנו ראייה של תרנגולים – לחפש דברים גדולים ועמוקים ולנסות למצוא את האור שבכל דבר כדי שכשיגיע השפע הגדול לא נעמוד מסונוורים, אלא האור יאיר את עינינו. עלה בדעתי שאולי זו הסיבה שאנחנו מברכים מידי בוקר בברכות השחר: "ברוך שנתן לשכוי (=תרנגול) להבדיל בין יום ולילה". כמה טוב שיש לו את היכולת להבדיל בין אור וחושך, בין טוב ורע. הלוואי וגם אנחנו נהייה קצת יותר תרנגולים ופחות עטלפים. כל אחד מוזמן לחשוב בינו לבין עצמו היכן הוא כלוא בתוך החושך של עצמו ומה הן התבניות המחשבתיות והרגשיות שמעכבות מבעדו להיות אדם שמת, נינוח ואוהב יותר. רובינו חיים ברמת תודעה כזו שהדברים די ידועים לנו, ובכל זאת אנחנו מפחדים לעשות שינוי. ברור לנו שחלקים בחיינו כפי שהם אינם טובים, ובכל זאת אנו נצמדים לחושך המוכר וחוששים לבחור באור. אנחנו מפחדים לעזוב עבודה לא טובה, אנחנו מפחדים להתחייב לתחביב שתמיד חלמנו עליו, אנחנו מפחדים להפסיק לעשן ולשנות הרגלי תזונה ואנחנו מפחדים להיות יותר אדיבים, מנומסים ומשפיעים מהחשש ש"בעולם כה קר ומנוכר ירמסו אותנו". זה לא חייב להיות כך!

מעבר לכל זאת, על מכת החושך נכתב: "לא ראו איש את אחיו, ולא קמו איש מתחתיו" (שמות פרק י'). לפי ר' יהודה אריה לייב אלטר, מאדמורי חסידות גור (המכונה גם "השפת אמת") יש ללמוד מפסוק זה מסר חשוב: החושך הנורא והקשה ביותר הוא כשמגיעים למצב של "לא ראו איש את אחיו". כשאינו רואים את אחיו, אינו יודעים מה חסר לו ואיננו משתדלים לעזור לו – אין מציאות אפילה מזו. התוצאה של מצב זה היא: "ולא קמו איש מתחתיו". כאשר בן אדם דואג רק לעצמו, וכל מחשבותיו הן כיצד להציל את נפשו בלבד – הוא נשאר במקומו ואינו מסוגל להתרומם משפל המדרגה בה הוא נמצא, וזאת משום שכלל רוחני ידוע אומר שאת ההתעלות העצמית משיגים על ידי העלאת הזולת.

הביטוי העממי "אני לא רואה אותך מטר" מקבל כעת משמעות נוספת. במצרים אומנם היה גם חושך פיזי שהפריע לראות אחד את השני, אבל הבעיה הייתה חמורה הרבה יותר. המצרים, כמו גם חלק גדול מבני ישראל, היו שקועים באגואיזם ובאנוכיות הקטנה והצרה שלהם ולכן נענשו בחושך אמיתי ומשתק.

מסתבר שכמו אז, כך גם היום, המחלה של החברה המודרנית היא בדידות ועצבות, אשר נובעים מדאגה יתרה ומוגזמת לעצמינו. כאשר אנחנו עסוקים כל כך הרבה בעצמינו אנחנו מאבדים את מקור החיות שלנו שהוא חברה וסביבה אנושיים מפרים ותומכים. בהחלט חשוב שנשאף להרגיש טוב יותר, אולם המרדף האובססיבי אחר ההנאות והתועלת האישית גורמים לנו במקרים רבים לא לראות את שכנינו. מתוך כך אנחנו מכלים את זמנינו ורגשותינו היקרים בתחרותיות, חשדנות, קינאה ואף נקמנות.

התפיסה הרווחת של "אם יהיה לי טוב אז במילא יהיה גם לסביבה שלי טוב" היא נכונה, אבל מוגבלת מאוד. החשיבה צריכה להיות ש"אם לסביבה שלי יהיה טוב אז גם לי במילא כבר יהיה טוב". לצערנו, יש לא מעט אנשים שחושבים כיום רק על טובתם האישית. לא אכפת להם מה קורה עם האחרים שאינם קרובים להם. לא מפריע להם שיש אנשים שאין להם מה לאכול, שיש אנשים שאין להם כסף לתרופות ושיש אנשים שהולכים עם מועקות רגשיות בלב. התפיסה שלהם על העולם תחומה בגבולות של עצמם בלבד.

להיות בן חורין אמת, לצאת מהשעבוד והעבדות של הדאגה העצמית המפורזת, פרושו לפקוח את העיניים, לראות למעבר לקצה חוטמי ולהתחשב במי שסביבי.

א. סיכום מתומצת של פרשת בא

מכת הארבה • מכת החושך • ויכוח אחרון • קרבן הפסח • חג הפסח • היציאה • זכרון לדורות • פרשת השבוע מוגשת בלשון קלה וברורה.

לאחר שכבר הביא על מצרים שבע מכות, שולח הקב"ה פעם נוספת את משה אל פרעה כדי להתריע על המכה הבאה. וזאת לדעת, כי המכות לא נועדו רק להכות בפרעה למען יכיר באלוקי ישראל, אלא גם לחזק את אמונתם של בני-ישראל בבורא: "למען תספר באוזני בנך ובן בנך את אשר התעללתי במצרים ואת אותותי אשר שמתים בם, וידעתם כי אני ה'".

מכת הארבה

גם הפעם חוזר משה על דרישת האלוקים: "שלח עמי ויעבדוני", והפעם, אם לא ימלא פרעה את בקשתו, יביא הקב"ה את הארבה (סוג של חרק מעופף) על ארץ מצרים. אם משהו נותר מגידולי האדמה לאחר מכת הברד הרי שהארבה "ידאג" לחיסולו. עבדי פרעה נבהלו מאיומו של משה והפצירו בפרעה: "עד מתי יהיה זה לנו למוקש, שלח את האנשים...".

לרגע אחד מחליט פרעה לקרוא למשה ואהרון בחזרה, אך כאשר הוא שומע כי בדרישתם הם כוללים את יציאת כל העם על נשיו וטפיו ולא רק הגברים, חוזר פרעה לסירובו ומגרשם מעל פניו. למחרת מתחילה לנשוב רוח מזרחית חמה המביאה איתה את הארבה, המכסה את הארץ ומכלה כל חלקה טובה, עד שלא נשאר אפילו עלה ירוק אחד בכל ארץ מצרים. שוב מבקש פרעה ממשה ואהרון כי יתפללו אל ה' שיסיר את המכה, אך גם לאחר שרוח הים המערבית סילקה את הארבה האחרון מאדמת מצרים – "...לא שילח (פרעה) את בני-ישראל".

מכת החושך

ללא כל התראה מוקדמת יורד חושך כבד על מצרים והוא מתחזק בהדרגה. בשלושת הימים הראשונים לא ראו המצרים האחד את השני, ולאחר מכן החושך

היה כבד, כפשוטו, עד שאיש לא יכול היה לזוז ממקומו. לעומת החושך ששרר בבתי המצריים הרי שאצל בני-ישראל היה אור. בברית בין הבתרים הבטיח הקב"ה לאברהם אבינו כי לאחר שיעבדו בניו מאות שנים יצאו ממקום גלותם ברכוש גדול, ואכן, לפני יציאתם מצוה עליהם הקב"ה כי ישאלו מן המצריים את כלי הכסף והזהב שברשותם. בני-ישראל ניצלו את העובדה שלהם היה אור, כדי להכנס לבתי מצרים ולבדוק את מקום המצאם של הכלים, כך שאם מישהו מהם ניסה – בעת שביקשו להשאיל ממנו את כליו לפני יציאתם ממצרים – להכחיש את דבר המצאם, היו אומרים לו: "אנחנו ראינו את כלי הכסף שלך בביתך במקום זה וזה"...

ויכוח אחרון

פרעה קורא למשה תוך הצעת פשרה: כל העם יצא ממצרים ורק את מקנה הצאן והבקר ישאירו לו בערבון, שיבטיח שאכן יחזרו למצרים לאחר שיחוגו לאלוקיהם במדבר. משה דוחה את הצעת הפשרה ופרעה קוצף עליו: "...לך מעלי, השמר לך, אל תוסף ראות פני כי ביום ראותך פני תמות". בכך חשב פרעה לגמור את כל העניין, אך להפתעתו מאשר משה את דבריו: "...כן דברת, לא אוסיף ראות פניך". משה מנצל את ההזדמנות האחרונה ומתרה בפרעה על המכה האחרונה – מכת בכורות. "כחצות הלילה... ומת כל בכור בארץ מצרים מבכור פרעה היושב על כסאו עד בכור שפחה... וכל בכור בהמה".

קרבן הפסח

לאחר שקבע הקב"ה את זמן התחדשות הירח כיום הראשון לחודש, ואת אותו החודש בו יצאו בני-ישראל ממצרים (ניסן) לחודש הראשון במנין חודשי השנה, הוא מצווה על בני-ישראל, על-ידי משה, כי בעשירי לחודש תיקח כל משפחה שה תמים (ללא מום) בן שנה אותו ישחטו ביום הארבעה עשר לחודש, ערב צאתם ממצרים. כדי להבדיל בין בתי ישראל לבתי המצריים נצטוו בני-ישראל לצבוע את שני צידי הדלת (המזוזות) והמשקוף בדם שחיתת השה, בכדי שכאשר יכה ה' את בכורי מצרים – "וראיתי את הדם ופסחתי (דילגתי) עליכם ולא יהיה בכם נגף...". את קרבן הפסח היה עליהם לאכול צלי ולא להשאיר ממנו עד בוקר

”...והנותר ממנו עד בוקר באש תשרפו”. המסר לדורות: ”...זבח פסח הוא לה’ אשר פסח על בתי בני-ישראל במצרים...”.

חג הפסח

יום יציאת מצרים נקבע על ידי הקב”ה כחג לדורות אשר מעתה יחוג אותו העם היהודי במשך שבעה ימים. בימים אלו אוכלים מצות וישנו איסור חמור לאכול או אפילו להחזיק בבית חמץ.

היציאה

”ויהי בחצי הלילה . . ותהי צעקה גדולה במצרים, כי אין בית אשר אין בו מת”. הבהלה אוחזת בכל והעם המצרי חושש לחייו. בשלב זה נענה פרעה לכל דרישותיו של משה; המצריים משאילים לבני-ישראל את כלי הכסף והזהב שלהם (ראה לעיל אודות מכת החושך) ודוחקים בהם לצאת מה שיותר מהר מארצם.

”בעצם היום הזה יצאו כל צבאות ה’ מארץ מצרים”: 600,000 אלף גברים, מלבד נשים וזקנים וילדים (בהערכה גסה מדובר בסה”כ בכ-3 מיליון נפש) שיצאו לאחר 210 שנות שעבוד במצרים.

זכרון לדורות

לכל אורך ההיסטוריה של עם ישראל לא ארע נס כדוגמת נס יציאת מצרים על כל פרטיו: עשרת המכות וקריעת ים-סוף, ונס זה הוא יסוד גדול באמונת ישראל. לכן נצטיינו במצוות רבות המשמשות זכר ליציאת מצרים. בסוף הפרשה אנו קוראים על אחדות מהן: מצוות ”פדיון הבן” ופדיון בכור בהמה וכן מצוות תפילין: ”והיה לך לאות על ירך ולזכרון בין עיניך למען תהיה תורת ה’ בפיך, כי ביד חזקה הוציאך ה’ ממצרים”.

ב . האלקים בשמים, ואתה על הארץ

החפץ חיים זצ”ל סיפר סיפור, שכולו מוסר השכל: בעיירה אחת היה איזבושציק, מעין מוכתר ושתדלן אצל הרשות. בקושי הסתדר עם סידור התפילה, על חומש אין מה לדבר. כשפקד את בית הכנסת בשבת, אמר לשמש: ”בשבוע הבא יש לי יאהרצייט. יום זיכרון לאבי. ראה נא להסדיר לי מפטיר ותפילת מוסף, ועליה ביום

שלישי הבא!". ענה השמש: "המפטיר והמוסף, שלך. אבל עליה לתורה, אין ביום שלישי...". גאתה חמתו של האיזבושציק: "שכחת עם מי אתה מדבר, שמש! יעקיל אומר שתהיה עליה לתורה, תהיה עליה לתורה!"... משך השמש בכתפיו, פנה והלך.

זועם ופגוע פנה יעקיל האיזבושציק לשכנו: "זוכר אני שקראו בתורה ביום חול!" אמר. אישר הלה: "אכן, בימי שני וחמישי קוראים בתורה". "וביום שלישי?" שאל. "אין קריאה", צדק השמש. "אף פעם לא?" התעקש יעקיל. "לעתים נדירות", הבהיר השכן. "כשחל יום צום"..." "ומתי חל יום צום?" חקר יעקיל. "בעשרה בטבת, י"ז בתמוז"..." אמר השכן. "או כשיש צרה, לא עלינו, והרב גוזר צום. בימי סכנה או מגפה, או גזירה רעה"..."

אורו עיני יעקיל. בבוקר יום ראשון מיהר לבית המרוזח, וקנה בקבוק וודקה משובח, רבע רובל מחירו. עלה לתחנת המשטרה, והניח את הבקבוק לפני השוטר המשועמם, ידידו. מזג שתי כוסות ברוחב יד, השוטר שתה בקורת רוח ויעקיל הפטיר: "יודע אתה שהעיירה שלנו היא, למעשה, מחוץ לתחום המושב של היהודים"..."

"למי זה אכפת"..." הפטיר השוטר, ולגם. לגם יעקיל לעומתו, ואמר: "מה פירוש למי זה אכפת, תבוא ביקורת מפטרבורג, ובמי ינזפו, הלא בך!". "מי יבוא, מי ינזוף", ביטל השוטר את החששות, "אינם יודעים שכפר זה קיים, לבדוק יבואו!..." "יבואו ויבואו", קבע יעקיל, "ובך ינזפו!". הוודקה עלתה למוחו של השוטר, ועירפלה את שיפוטו: "ומה אעשה, איפוא", שאל.

"יום ראשון היום", הזכירו יעקיל, "לך לכיכר העיירה ותכריז, שעד יום ראשון הבא חייבים כל היהודים לעקור מן המקום, שאם לא כן יגורשו בשוטים! ואל תסכים לדבר עם איש מן היהודים, מלבדי!". "כדברך אעשה", הבטיח השוטר, ורוקן את שארית כוסו.

לא עברה שעה ארוכה, והעיירה רעשה וגעשה. חנוונים סגרו את חנויותיהם, רוכלים הגיפו דוכניהם. הכל התכנסו לבית הרב לטכס עצה, שיגרו שליח ליעקיל

השתדלן, והשליח חזר בידיים ריקות: יעקיל שוכב במיטתו, מאז חזר ממטה המשטרה חשך עליו עולמו. כמעט אחזו השבץ, אינו יכול לבוא.

החליטו, שאם אין יעקיל יכול לבוא לאסיפה תבוא האסיפה אצל יעקיל. קם הרב, קמו הפרנסים, קמו אחריהם כולם, ופנו לביתו של השתדלן. התיישב הרב ליד מיטתו, התיישבו הפרנסים סביבו, והכל עמדו סביבם ביראת כבוד. ויעקיל פתח וסיפר כיצד נקרא למטה המשטרה, כיצד נמסר לו דבר הגזירה הנוראה. ולא, הוא לא קיבל את הדברים בשלווה, פתח והזכיר לאותו ערל את כל הטובות שקיבל ממנו, בכה לפניו, התחנן, תלש שערות ראשו, וללא הועיל. פרס בפניו את חולצתו, אמר: "ירה בי, ולא אראה ברעה אשר תמצא את עמיו" אבל הערל בשלו, קשוח כצור חלמיש. אמר: "פקודה היא מגבוה. משר הפלך, ואולי אף מפטרבורג. אין בידו להועיל". שבור ורצון שבתו לביתי, הקיץ הקץ על קהילתנו המפוארת, סיים בבכי.

שמעו נדהמים. הרב התעשת ראשון: "אפילו חרב חדה מונחת על צווארו של אדם, אל יתייאש מן הרחמים", הזכיר. חייבים לעשות דבר מה. "אין אפשרות", פסק יעקיל. "מוכרחים", אמר הרב. נאנח יעקיל. ראשית לכול, יש לברר מהיכן הגיעה הגזירה. אם מפטרבורג, אין סיכוי לשנותה. אם משר הפלך, שונה הדבר. ידיד לו בחלונות הגבוהים, מקורב לשר הפלך. אם יקבל איזו מתת, אולי יוכל לפעול מה. אבל עיניהם הרואות, אין בו כח אף לקום ממיטתו. "קווי השם יחליפו כח", ציטטו באזניו. חייב הוא להתחזק, קהילה שלמה תלויה בו, נושאת אליו עין, תתפלל להצלחתו. לא עת רפיון עתה, עת לעשות!

אין ברירה. יביאו חמישים רובלים, ודמי נסיעה. "חמישים רובלים", נבעתו. והעיירה כה עניה! כאן זה כסף רב, הסכים אבל בעיר הפלך אין זה אלא כסף קטן, בפחות מזה לא יפעל דבר. אבל אם חפצים הם שיסע, יש למהר. אין פנאי מיהרו וערכו מגבית בזק. שקלו על ידיו חמישים רובלים, הוסיפו דמי נסיעה. בערבו של יום חזר, שם פעמיו היישר לבית הרב. בשורה אחת טובה בפיו, והשניה רעה. הבשורה הטובה: לא מפטרבורג יצאה הגזירה. ידו של יועץ שר הפלך בדבר. אכן ניתן לבטל ולהעביר את רוע הגזירה. והבשורה הרעה: זה יעלה חמש מאות רובלים.

"חמש מאות", נבעת הרב. האיזבושציק משך בכתפיו, ידידו יקח מעט לעצמו, יתן את הרוב למזכיר השר, ודמי לא יחרץ לכמה מסביב... ולבסוף, אין בטחון שכל זה יעזור... "מה עושים?", מלמל הרב. "דבר ראשון, אוספים את הכסף. הנה אני תורם חמישים. ודבר שני, גוזרים תענית ציבור למחר". "למחר אי אפשר", אמר הרב, וגם יעקיל כבר בירר וידע. "יש לקבל תענית מבעוד יום. רק ליום שלישי אפשר". "יהיה ליום שלישי", הסכים יעקיל "בינתיים אסע, ואראה מה ניתן לפעול".

הכלל, נמסרו לידי ארבע מאות וחמישים רובלים, שארית כספם של עניי העיירה המרודים. קם ונסע, ותפילותיהם מלוות אותו. בערבו של יום חזר, בישר שכל האמצעים הופעלו, אך אין לדעת באיזו מידה הצליחו. רק מחר ידעו, ביום התענית. ולמחרת, כמובן השתתף בתפילה, גם עלה לתורה. לאחר התפילה נטל בקבוק וודקה בידו ועלה למטה המשטרה, ועיני הכל צופיות בו ומייחלות להצלחתו. הפעם שתה השוטר לבדו, יעקיל שרוי בצום, יום זיכרון הוא לו. וגם תענית ציבור, כזכור. יחד עם השוטר יצא, ועיני שניהם זורחות. השוטר בישר שהגזירה בטלה, ויעקיל היה לגיבור היום... בבוז סקר יעקיל את השמש הזקן, שסירב לתת לו עליה ביום שלישי. יעקיל החליט, אז יעקיל השיג. ומה גרם השמש בסיכלותו? שלושה ימי צער ואבל, יום תענית, והפסד של חמש מאות רובלים...

ומוסר השכל: אם איזבושציק נבער יכול להשיג כל רצונו, אם ברצון ואם בדרכי עקיפין וכורח. כיצד יחשוב אדם זעיר שיעלה בידו להפר רצון הבורא הכל יכול! כלום לא שילם פרעה עשרת מונים יותר מאותם בני עיירה!

ואנו, כולנו, כיצד יעלה בדעתנו שנוכל אנו להפר עצת בוראנו?!

ג . משמעות החופש

בפרשתנו מסתיימת מסכת התלאות שעוברים בני ישראל במצרים. הקב"ה, בנחישות אין קץ, מתיש את פרעה ואת עבדיו ומביאם לידי מאיסה בתרבות הפטרוניות ובשלטון על עם זר. מלך מצרים מקבל דרישה מה' לשלח את עמו, ולהסיר מעליהם את אות העבדות. אבל אין זאת הבקשה היחידה שמשה מבקש.

"Let my people go" זה רק החלק הראשון בבקשתו של משה. החלק המהותי נמצא בהמשך הדברים של משה. "שלח את עמי, ויעבדוני" ישנן שתי בקשות: 1.

שלח את עמי. 2. ויעבדוני. מניין נובע הצורך המהותי לשזור את שתי הבקשות זו בזו? האם מן ההכרח להטיל את שתי הדרישות באחת? וכי לא די בבקשה לבטל את עומס השעבוד בלבד?

גלוי לעין כי אין שילוח העם מסתכם בהפיכתם לחופשיים בלבד. החופש הוא לשחרור מצד אחד, אך פעמים רבות הוא עלול להפוך לרפיון חושים במקרה הטוב, ופריקת עול הרסנית במקרה הרע. לפיכך בכל פעם שמשה מבקש לשחרר את עם ישראל, הוא מיד מכריז את משמעותה של מטרה זו עבודת ה'. וכך, כאשר בני ישראל משתחררים, מייד מטיל ה' עליהם מרות ומכניסם למסגרת דתית-רוחנית חדשה. הוא מבקש מפרעה לשלח את העם ע"מ שיוכלו להתפנות לעבודת ה' ולקיום מצוותיו. אין ה' חפץ בהמון של שיכורי חופש והלומי חירות הבורחים כעדר הנמלט משיני הזאב, כי אם במתן של תחושת דרור מתונה הכרוכה בציות למצוות ה'. המשימה הגדולה היא לא בהנסת העם והברחתם מארץ מצרים, אלא בהקניית ביסוס ותוכן לאותה קבוצת העבדים היוצאת זה עתה מסבלה ושעבודה. אפילו זמן להתארגנות, הסתדרות, בחירת מנהיג וקביעת דרך לא ניתן להם. על משה מוטלת המשימה הכבדה לבצר את אמונת העם, תוך שימוש באמצעים זהירים, וכשהוא מגדיר לפרעה את מטרת היציאה ממצרים "ויעבדוני" הוא בעצם הופך את כל השחרור למשהו נשגב ומשמעותי יותר; משה רוצה להצהיר בפני פרעה כי איננו פעיל זכויות אדם, אלא שליח ה' ומבשר הגאולה הרוחנית. וכך נוטע משה בלב האומה את ההכרה כי קיום המצוות הוא תנאי הכרחי ליציאה הגונה מארץ של טומאה. ולכן, בציווי הראשון, מיד אחרי מכת בכורות נמסר: זאת חקת הפסח! בלי להתמהמה או להתעכב, כשהעם עוד מתנשף ומתנשם אחרי כל האותות והמופתים – מייסדים חוקה ומצווה. משה מביין: הדקות הללו של יציאה לחירות הן רגעים שלא יחזרו עוד. ההיסטוריה התחילה שם. משה נוטע שורשים, בדיוק בעיתוי ובזמן הנדרשים.

גם הדרשנים מכירים במעלתה של המסגרת הרוחנית. אדם, קל וחומר עבד, זקוק למצוות שיתנו לו מקום ומסגרת. עם ישראל היה מוכרח להיכנס מיד לעול מצוות, כדי לא להגיע למצב של קריסה לאומית מוראלית. עליו למתן את תחושת החופש בנתינת ביטוי למאווי נפשו הרוחניים. ואכן, כפי הנלמד, הביטוי האמיתי של החופש הוא היכולת ליצור קשר עם מצוות ה'.

ד . פרפראות

1 . פרק י' פסוק א'

"וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה בֹּא אֶל פְּרַעֲהַ כִּי אֲנִי הִכְבַּדְתִּי אֶת לְבָבוֹ וְאֶת לֵב עַבְדָּיו לְמַעַן שְׁתִּי אֶתְתִּי אֵלֶּה בְּקִרְבּוֹ"
"בא" (אל פרעה) ראשי תיבות: בא איתי, אומר הקב"ה למשה, כי איתך אני תמיד.

ידוע הדבר, "בא" = 3. שלוש מכות הביא הקב"ה על המצרים בפרשה זו.
ארבה, חושך, בכורות – אותיות בכו. (אות שלישית)

"למען שתי אתת", ראשי תיבות: למצרים מכות עוד נתן (הקב"ה). בפרק י"א פסוק ו' כתוב: "וְהִיְתָה צְעָקָה גְדֹלָה בְּכָל אֶרֶץ מִצְרַיִם אֲשֶׁר כָּמְהוּ לֹא נְהִיְתָה וְכִמְהוּ לֹא תִסָּף".

וכן עוד ראשי תיבות למען, לשלוש מכות עוד נותר. עוד: למלך עקש מתעלל (ב)נתיניו (עמו)

"אלה בקרבו" = 346 בגימטרייא שמו = 346. שמו – ראשי תיבות – שהוכו מלך ועבדיו.

2 . פרק י' פסוק ב'

"וּלְמַעַן תִּסְפַּר בְּאָזְנֵי בְנֵךְ וּבֶן בְּנֵךְ אֶת אֲשֶׁר הִתְעַלְלֵתִי בְּמִצְרַיִם..."
"בנך ובן בנך" = 202 בגימטרייא רב = 202.

רב, מהמילה רבים, מיעוט של רבים שנים. בנך ובן בנך.

"ובנך ובבן" = 148 בגימטרייא פסח = 148. בפסח קוראים את ההגדה ומספרים את נס יציאת מצרים.

"ובן" (בנך) = 58 בגימטרייא חן = 58. ובן בנך, זהו הנכד שיש בו חן מיוחד.

3 . פרק " פסוק ג'

"וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל פְּרַעֲהַ וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו כֹּה אָמַר ה' אֱלֹהֵי הָעִבְרִים עַד
מָתִי מֵאַנְתָּ לְעַנְתָּ מִפְּנֵי שַׁלַּח עַמִּי וַיַּעֲבֹדֵנִי"

"עמי ויעבדוני" – סופי אותיות שם ה'. הקב"ה בחר בעם ישראל מכל העמים
שיעבדו אותו, אחד מהדרכים לעבוד את ה', זו עבודה שבלב – תפילה.

4 . פרק " פסוק ד'

"כִּי אִם מֵאֵן אֲתָה לְשַׁלַּח אֶת עַמִּי הַנְּנִי מִבְּיַד מִחָר אַרְבֶּה בְּגִבְלֶךָ"

"מביא מחר" = 301 בגימטריא אש = 301. האש מסמלת אבדן מהיר, והארבה
מסמל הרס מהיר.

ארבה בגבלך = 265 בגימטריא הרס = 265.

"מביא" (מחר) = 53 בגימטריא גן = 53. רמוז כאן שכל הצומח בגן: עצים, שיחים,
צמחים וכו' יושמדו ע"י הארבה.

5 . פרק " פסוק י"ט

"וַיִּהְיֶה יְהוָה רוּחַ יָם חָזַק מְאֹד וַיִּשָּׂא אֶת הָאֲרֶבֶה וַיִּתְקַעְהוּ יָמָּה סוּף לֹא
נִשְׂאָר אַרְבֶּה אֶחָד בְּכָל גְּבוּל מִצְרַיִם"

ארבה אחד בכל גבול = 314 בגימטריא שדי = 314.

רק הקב"ה יכול מאלפי אלפים של ארבה, שלא ישאר ארבה אחד בכל גבול
מצרים.

6 . פרק " פסוק כ"ט

"וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה בֵּן דְּבַרְתָּ לֹא אֶסַּף עוֹד רְאוֹת פְּנִיךָ"

עוד ראות פניך – ראשי תיבות ערף. משה הפנה את ערפו לפרעה ויצא ממנו.

"ויואמר משה בן" – אותיות ישן. (אות שניה) פרעה היה עוצם עיניו לאחר כל מכה
שהכה הקב"ה במצרים, ומשה רבינו אומר לפרעה: "לא אספ עוד ראות פניך". לא
אבוא אליך לעולם.

7 . פרק י"א פסוק ז'

"וְלִכְל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִחַרֵץ כָּלֵב לְשׁוֹנוֹ"

יחרץ = 308 בגימטריא שח (דיבר) = 308. דיבור הכלב, נביחות, לכל בני" לא נבח כלב בפיו.

יחרץ כלב לשונו – אותיות חלש. (אות שניה) כידוע, הכלבים עזי פנים, אבל בפני בני" נפלה עליהם חולשה (שתיקה).

8 . פרק י"ב פסוק ז'

"וְלָקְחוּ מִן הַדָּם וְנָתְנוּ עַל שְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת וְעַל הַמַּשְׁקוּף עַל הַבָּתִּים אֲשֶׁר יֹאכְלוּ אֹתוֹ בָּהֶם"

שתי המזוזות – ראשי תיבות שה. רמוז כאן שדמו של השה נתנו על שתי המזוזות. שה – ראשי תיבות: שחטו השה. בפרק י"ב פסוק כ': "וְשַׁחַטוּ אֹתוֹ כָּל קָהֵל עֵדַת יִשְׂרָאֵל".

9 . פרק י"ב פסוק ל'

"וְתִהְיֶה צַעֲקָה גְדֹלָה בְּמִצְרַיִם כִּי אֵין בַּיִת אֲשֶׁר אֵין שֵׁם מֵת"

אין שם מת – ראשי תיבות – אנשים שם מתו. אשמ – ר"ת: מכה שהכה אלוקים. פסוק י"ב: "וְהָ הָכָה כָּל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם".

10 . פרק י"ב פסוק מ"ג

"זֹאת חֻקַּת הַפֶּסַח כֹּל בֶּן נֹכַר לֹא יֹאכַל בּוֹ"

נכר = 270 בגימטריא רע = 270. יהודי משומד הוא רע בעיני הקב"ה ולכן אסור לו לאכול מקורבן הפסח.

"לא יאכל בו" – סופי אותיות ולא. בן נכר לא אוכל מקורבן הפסח. לעילוי נשמת האשה הצדקנית יעל ע"ה בת אהובה תחי'

ה . "וַיֹּאמֶר ה' אֶל-מֹשֶׁה בֹּא אֶל-פְּרַעֲהַ כִּי-אֲנִי הִכְבַּדְתִּי אֶת-לְבָבוֹ וְאֶת-לֵב עֲבָדָיו..." (י,א)

ותימה דהא לא הוכבד לב עבדיו במכה זו, שהרי עבדיו אמרו בהתראה זו להיפוך, כמש"כ בפסוק ז' "וַיֹּאמְרוּ עַבְדֵי פְרַעֲהַ אֵלָיו עַר מַתִּי יִהְיֶה זֶה לָנוּ לְמוֹקֵשׁ שֶׁלַח אֶת הָאֲנָשִׁים".

ונראה, דהכבדתי קאי על העבר שהסכימו לפרעה לחזור בו מהבטחתו לשלוח את בני, מפני שסברו שנצח פרעה, כיון שבמכת ברד הקודמת נאמר בהתראה כי בפעם הזאת אני שולח את "כל" מגפתי וגו', ואולם בעבור זאת העמדתך בעבור הראתך את כחי וגו'.

ולכך חשבו עבדי פרעה שזו היא המכה האחרונה, ואחר שראו שפרעה הבטיח לשלוח את בני ולא קיים זאת, סברו שפרעה נצח את משה ברמאותו, והוכבד לבם לא לשלוח את בני. אבל כשהתרה בהם על מכת ארבה ראו העבדים כי הם טעו, שהרי עדיין לא נגמרו המכות, ואין לדבר סוף עד שיסכים פרעה, לכן שינו דעתם ואמרו לפרעה שלח את האנשים וגו' שנוכחו עתה לדעת שלא יפטרו מהמכות רק ע"י שילוח בני.

ו . "כִּי-אֲנִי הִכְבַּדְתִּי אֶת-לְבוֹ וְאֶת-לֵב עֲבָדָיו לְמַעַן שְׁתִּי אֶתְתִּי אֱלֹה בְּקִרְבּוֹ" (י, א)

מפני מה נענש פרעה, כאשר הקב"ה הוא זה שמכביד את ליבו, ולכאורה אין ביכולתו לפעול אחרת ממה שפעל?

את התשובה לכך נבין באמצעות המעשה הבא:

ליהודי אחד היה דין ודברים עם גוי, ולבסוף תבע אותו הלה למשפט אצל שופט גוי.

הגיע היהודי לפני המשפט אל השופט והניח על שלחנו כמה אלפי דולרים.

"מה זה?" זעם השופט, "הרי זה שוחד!"

"נכון", השיב היהודי, "זה שוחד". "אבל שוחד מטה את לב השופט, ואז לא יעשה כאן דין צדק!", בערה חמתו של השופט.

"אדני השופט", קרא היהודי בשלוה, "כל מה שאמרת נכון היה אילו היית אתה יהודי, ושני המתדיינים העומדים לפניך גם הם היו יהודים, במקרה כזה היה השוחד מטה את המשפט לטובתי, ואסור היה לתת אותו... אולם, אתה, הלא, גוי וגם המתדיין השני הינו גוי, רק אני יהודי, לכן מטבע הדברים אתה נוטה לטובתו

מראש, והכסף שלי נועד רק כדי לאזן את התמונה וכדי לדאוג לכך שדין צדק יקום ויהיה פה!".

כך ארע לפרעה הרשע, אשר כל כולו רע. הוא קבל מכות רבות: דם, צפרדע, כנים, ערוב, דבר ושחין, וכעת חש שאין הוא מסוגל יותר והוא רוצה לשלוח את ישראל, אך לא היה זה מפני שהוא באמת רצה לשלחם, אלא פשוט לא היתה לו בררה אחרת – המכות היו כה כואבות!... לפיכך אומר לו הקב"ה: "הבה נאזן את המצב, אכביד את לבך, כדי שתהיה מאוזן ותוכל להחליט בעצמך אם לשלוח או לא..." בעת, כשהוא מחליט שלא לשלוח – שוב עליו להעניש על כך!

ז . "וְאָכַל אֶת-יֵתֵר הַפֶּלֶטָה הַנִּשְׁאֶרֶת לָכֶם מִן-הַבֶּרֶד וְאָכַל אֶת-כָּל-הָעֵץ הַצֹּמַח לָכֶם מִן-הַשָּׂדֶה" (י,ה)

ולהלן (י, יב) נאמר ויאכל את כל עשב הארץ את כל אשר השאיר הברד, וכן כתוב ויאכל את כל עשב הארץ ואת כל פרי העץ אשר הותיר הברד.

ויש לדייק בשינוי הלשונות, שכאן נקט לשון הנשארת, שמשמעו שנותרו מאליהם, ואילו להלן נאמר אשר "השאיר" הברד או "הותיר", שמשמע שהברד הוא אשר הותיר זאת, וצ"ב.

ונראה בטעם חילוק הלשון, דבמכת ברד כתיב ויהי ברד בכל ארץ מצרים על האדם ועל הבהמה ועל כל עשב השדה, ואילו במכת ארבה כתיב גם כל העץ הצומח, נמצא שפרי העץ לא נכלל בגזירת מכת הברד, וזה נתוסף רק במכת הארבה, ולכך נקט לשון "הנשארת" ללמדך שעצים אלו לא היו בכלל מכת הברד ולכך הארבה הכה בהם.

אמנם עשב השדה הרי נכלל הוא בכלל מכת הברד, ורק שאירע נס שנשארה החטה והכוסמת למרות שהיה בכלל הברד, כדברי המדרש שהביא רש"י על האמור "כי אפילות הנה" שנעשה פלאי פלאות, וע"ז נופל הלשון השאיר וכן הותיר, לומר שהיה בזה נס מיוחד שנעשה במכוון, ולכן כשאמר ויאכל כל עשב השדה הזכיר לשון השאיר, וכן ויאכל כל עשב הארץ אמר בלשון אשר הותיר.

ובזה יבוארו דברי הרמב"ן שנתקשה מדוע לא היו ציווי התראה על עשב השדה שאף הוא יפגע במכת הארבה אלא שלכאורה ההתראה היא מדין אין עונשין אא"כ מזהירין, והרי כבר הוזהרו במכת ברד ואף עשב השדה היה בכלל, ונמצא שכבר היתה על כך אזהרה.

ח . "וּמְלֹאוּ בְּתִיךָ וּבְתִי כָל-עַבְדֶיךָ וּבְתִי כָל-מִצְרַיִם אֲשֶׁר לֹא-רְאוּ אֲבֹתֶיךָ וְאֲבוֹת אֲבֹתֶיךָ מִיּוֹם הַיּוֹתָם עַל-הָאָדָמָה עַד הַיּוֹם הַזֶּה" (י,ו)

ויש לדקדק, שאת המלים "אשר לא ראו אבותיך", היה לו לומר למעלה - "הנני מביא ארבה בגבולך אשר לא ראו אבותיך".

מהי אפוא כוונת הכתוב "ומלאו בתיך ובתי כל עבדיך... אשר לא ראו אבותיך"? מה בדיוק הם לא ראו?

הרב צבי הירש פרבר, בספרו "כרם הצבי", באר זאת על דרך צחות: דרך העולם, שכאשר מתמנה מלך חדש, ראשית הוא קובע פגישות עם אצילי העם ורוזני הארץ בבתיהם ובבתי המשפט והמועצה, כדי להכיר את אלו שהם בעלי ההשפעה, מנהיגי הקבוצות השונות ועשירי המדינה.

אך זה ברור כי לא יכנס לבתי דלת העם שבשכונות הפחים, כי בעל גאווה הוא, והכניסה לבתי העניים תחשב עבורו פחיתות גדולה לכבודו הרם.

אמר, אפוא, משה רבנו לפרעה, כי הארבה שעתיד לבוא עליו ועל עמו יתנהג בענוה ושפלות, ולא ידלג על שום בית, מהגדול שבגדולים עד הפחות שבפחותים. את כולם יכבד בביקוריו. "ומלאו בתיך ובתי כל עבדיך ובתי כל מצרים אשר לא ראו אבותיך", אפילו אותם בתים אשר לא ראו את פניך לפני אבותיך ואבות אבותיך, מלכי מצרים הנכבדים והגאוותנים - גם בהם יכנס הארבה...

ט . "בְּנִעְרֵינוּ וּבְזִקְנֵינוּ וּבְבָנֵינוּ וּבְבָנוֹתֵנוּ בְּצֹאנֵנוּ וּבְבָקָרֵנוּ וּבְיִלְדֵי חַג-ה' לָנוּ." (י,ט)

מטרת המצוות היא להביא את האדם ליראת ואהבת ה', ולקשר עמוק בין האדם לבוראו. אם כן, מדוע לא נסתפק רק באהבת ה' לבדה, לשם מה נצרכים אנו למצוות חיצוניות?

למספרה נכנס ילדון לבוש בלויים, הספר לוחש ללקוח: "תראה איזה ילד טיפש".
לקח הספר שטר של 20 שקלים ביד אחת, ובשניה מטבע של 5 שקלים. "במה
אתה בוחר?"

הילד נטל את המטבע ויצא בריצה. "אמרתי לך", התמוגג הספר, "טיפש! כל יום
אותו סיפור".

לאחר התספורת יצא הלקוח, הילד ישב מולו על הספסל עם ארטיק. "ילד, למה
אתה לוקח את המטבע ולא את השטר?"

חייך הילד: "ביום שאבחר בשטר, המשחק ייגמר..."

לאחר המכות הרבות שספג פרעה מה' יתברך ועדיין עומד הוא במריו, מגיע משה
ומתרה בפרעה ובעבדיו: "אם חשבתם שאחרי הארבה עדיין יש לכם מה לאכול,
משום שהחיטה והכוסמת לא לקו בברד – טעות בידכם. כעת תבוא מכת הארבה
ותשמיד כל מה שנשאר".

עבדי פרעה כבר מבינים, שאם פרעה לא יתרגש מידי בגלל שיש לו אוצרות של
מזון, הרי שהם כעת בסכנת הכחדה ממשית. רעב זו מיתה נוראה. הם פונים לפרעה
ומפצירים בו: "למה אתה עקשן, כל מצרים בדרך לאבדון מוחלט. תעשה טובה,
תשלח את ה'נזק' הזה ממצרים ונמשיך לחיות בשקט".

פרעה עונה כסוחר ממולח: "מי ומי ההולכים?"

משה משיב: "בנערינו ובזקנינו – נלך, בבנינו ובבנותינו – נלך, כי חג ה' לנו". וכאן
צריך להבין: מדוע הזכרה המילה "נלך" פעמיים? כשנדקדק בתשובתו של משה
רבנו נחכים לא מעט.

כל דרדק יודע לצטט שישנה מצוות: "והדרת פני זקן", מי שלא למד זאת בחומש
– מכיר את המשפט מהמדבקה שעל חלונות האוטובוס... אז איך ייתכן שמשה
מקדים לפרעה – נערים ואחר כך זקנים?

מסביר רבי אהרן רוקח זצ"ל שלפרעה היתה שאלה: "אמרתם שרצונכם ללכת
לזבוח לה', נכון? הילדים אינם יודעים כיצד עובדים את ה'. יישארו אפוא הילדים

במצרים (תעודת ביטוח שתחזרו), ואתם לכו לעבוד את ה' כמו שדיברתם". לכן חקר פרעה: "מי ומי ההולכים".

תשובתו של משה היתה חד משמעית: אתה חושב שרק המבוגרים עובדים את ה', אך טעות בידך. אם אין גדיים – אין תיישים. ביהדות עיקר החינוך הוא כשהילד עוד קטן, הוא רואה שאבא מקפיד על שמירת המצוות, שאבא לא פוגע בזולת, שאמא שומרת על פיה ולשונה – יש לו דוגמה חיה ומוחשית, הוא חווה את עבודת ה' בצורה תקינה.

בשל כך הקדים משה את הנערים לזקנים, שהרי כל עיקר החינוך הוא דווקא לצעירים שבהם, יראו הנערים כיצד עובדים המבוגרים את ה' וילמדו בבוא יומם כיצד לנהוג. ולא זו בלבד, אלא גם "בבנינו ובבנותינו" – הקטנים, שאינם מבינים ויודעים מה פשרה של עבודה זו, "נלך" – אף הם יקלטו מושגים ותיטמע בליבם אהבת ויראת ה'.

מטרת המצוות היא להביא את האדם ליראת ואהבת ה', ולקשר עמוק בין האדם לבוראו. אם כן, מדוע לא נסתפק רק באהבת ה' לבדה, לשם מה נצרכים אנו למצוות חיצוניות? והתשובה פשוטה וגאונית: אם יאהב האדם את בוראו בכל ליבו, אך לא ייתן לכך ביטוי חיצוני, מניין ידע הילד – דור ההמשך איך לעבוד את ה'?

לשם כך הוצרכנו גם למצוות שיש לקיימן בפועל, כשבת ותפילין, ואז יוכל הדור הצעיר להבין איך מתקרבים לאהבת ה' באמצעות קיום המצוות ולימוד התורה.

לפי זה, הוא ממשיך להסביר בצורה נפלאה את הפסוק בחומש דברים: "הנסתרות לה' אלוקינו, והנגלות לנו ולבנינו עד עולם, לעשות את כל דברי התורה הזאת". הנסתרות – יראת ואהבת ה', לה' אלוקינו – הוא היחיד שיכול לבחון לב ולחקור כליות האם עשינו זאת כיאות. והנגלות – המצוות שאנו מקיימים בפועל, לנו ולבנינו – זה כלי חינוכי ממדרגה ראשונה להטמיע את עבודת ה' בילדים. שיקיימו את כל דברי התורה, במעשה ובמחשבה.

ובתנאי שעבודת ה' אינה לעול עלינו. אלא כמו שאמר משה לפרעה: "כי חג ה' לנו". כשחוגגים, מביאים גם את הפעוטות שאינם מבינים דבר.

הכלל הראשון בחינוך הוא: כמה שאתה חושב שהילד יודע, תכפיל זאת פי שנים לפחות. מי שחושב שהילד אינו מרגיש וחש בנעשה מסביב – טועה ובגדול. גם הספר חשב שהילד טיפש, אבל כנראה שהילדים חכמים יותר.

גם למי שעדיין לא נמצא בשלב שאמור הוא לגדל את ילדיו, בכל אחד מאיתנו ישנו ה"ילד הקטן" שעדיין לא הספיק לגדול עם מבנה הגוף והאישיות. ככל שנחדיר ל'אני' הפנימי שבנו, שעבודת ה' זהו חג עבורנו, היצר הרע – הילד הקטן, ישתף פעולה בצורה טובה יותר.

י. "לְכוּ-נָא הַגְּבָרִים" (י,יא)

בספר "לקוטי מהר"ם שיק" מביא בשם האדמו"ר רבי שר שלום מבעלז זצ"ל, שהיה מדקדק מדוע שינו החרטומים ופרעה בלשונם, וכל אחד הגדיר את ההולכים בצורה אחרת:

החרטומים אמרו – "אנשים", פרעה אמר – "גברים", בעוד שמשו רבנו בקש "שלח עמי"?

ופרש, שהחרטומים באו לפרעה והציעו:

הבה ונכנס עמהם למשא ומתן. לא נשחרר את כל העם, רק את ה'דתיים', שומרי השבת שביניהם – אותם נשחרר. דבר זה מרומז בלשונם "שלח את האנשים". לשון יחיד של "אנשים הוא "אנש", אשר עולה בגימטריה שלש מאות חמשים ואחת. וכיון שמיעוט רבים שנים, כשנאמר "אנשים" הכוונה פעמיים "אנש", והיינו שבע מאות ושתים. המלה "שבת" אף היא בגימטריה שבע מאות ושתים, רמז לכך שישחרר את שומרי השבת בלבד.

אמר להם פרעה: לא ולא! לא אשחרר את כל שומרי השבת מקרב היהודים, רק את "הגברים". "גבר" בגימטריה מאתים וחמש. "גברים" [פעמים "גבר"] – ארבע מאות ועשר, שזו גם הגימטריה של "קדוש". רק הקדושים מביניהם ילכו ולא כל שומרי השבת.

אבל משה רבנו אמר: "שלח עמי" שהוא מלשון עוממין, כמו שמצינו בגמרא "גחלים עוממות" – גחלים שכמעט כבו לגמרי. אף את היהודים הריקים ממצוות,

אלה שכבר בקשי זוכרים שהם יהודים, והם כגחלים עוממות – גם הם ילכו אתנו לעבוד את ה'.

”בנערינו ובזקנינו נלך כי חג ה' לנו”. עד כאן דברי האדמו”ר מבעלז זצ”ל, ונראה שבדבריו טמון רעיון עמוק יותר: פרעה הוא בעצם היצר הרע, כמו שכתב הרמב”ם, והיצר הרע יודע היטב את עבודתו. הוא בא ואומר: אין צורך לשחרר את כל אלו השומרים שבת. מספיק שנשלח את הרבנים שלהם, את גדולי הדור והמנהיגים הרוחניים של עם ישראל, ואז כולם יהפכו להיות אחרת, הכל יהיה בסדר...

”א . וַיַּעַל הָאֲרֶבֶה עַל כָּל-אֶרֶץ מִצְרַיִם...” (י,יד)

ויעל הארבה על כל ארץ מצרים וינח בכל גבול מצרים כבד מאד לפניו לא היה כן ארבה כמוהו ואחריו לא היה כן

יש להקשות אמאי לא נזכר כאן דהיתה הפליה בין מצרים לישראל, שלא אכל הארבה משל ישראל ולא בא לארץ גושן מקום מושב בני ישראל, וכפי שנזכר בכל המכות, כמו בדם ובערוב ובדבר ובברד ובחושך, וכתוב בכללות וינח בכל גבול מצרים. ובפשוטו גם כאן היתה הפליה, וביחוד לפירוש הראשונים באבות דעשרה ניסים נעשו לאבותינו היינו דהעשר מכות לא הגיעו לישראל (וראיתי מביאים בשם ראשונים דמכה זו היתה אף על ישראל, והיה מדויק מדכתיב וינח בכל גבול מצרים. אך לא מצאתי לע”ע בכל הראשונים כדבר הזה).

ועיין בבעל הטורים 'וינח', ב' וינח בכל גבול מצרים, וינח ביום השביעי (לקמן כ, יא). מלמד שנח הארבה בשבת. וצ”ב הענין הזה דמכת הארבה היא היחידה מכל המכות שלא נהגה בשבת. ועו”ק דכתיב (פסוק יז) זעתה שא נא חטאתי אך הפעם והעתירו לה' ויסר מעלי רק את המות הזה, ולא מצינו בשום מכה ביטוי זה של 'המות הזה' ואף לא בדבר וצ”ב.

ואשר נראה, עפ”ד המדרש לקח טוב (פסיקתא זוטרתיא בפסוק יד) בזה”ל 'בוא וראה כמה גדולים מעשה ה' הארבה הזה מונח בארץ במקום שאין אדם רואה אותם ואינו אוכל ואינו שותה והוא חי בדברו של הקב”ה, וכיון שמצוה עליו לילך לאכול יכולה של ארץ שהכעיסוהו, הוא ננער ומתגבר לעשות שליחותו של הקב”ה, שנאמר כצל כנשותו נהלכתי ננערתי כארבה, אבל חיילותיו של בשר ודם

הוא צריך ליתן להם מתנות תמיד לעמוד בעמדתם במלחמותיו, ואינם יכולים להלחם בהרים ובחומות, שאין הסוסים יכולים לעלות לשם אבל ארבה זה מה כתוב בו יום חשך ואפלה יום ענן וערפל כשחר פרש על ההרים עם רב ועצום כמהו לא נהיה מן העולם ואחריו לא יוסף עד שני דור ודור. לפניו אכלה אש ואחריו תלהט להבה כגן עדן הארץ לפניו, ואחריו מדבר שממה וגם פליטה לא היתה לו, כמראה סוסים מראהו וכפרשים כן ירוצו, כקול מרכבות על ראשי ההרים ירקדו כקול להב אש אכלה קש כעם עצום ערוך מלחמה, מפניו יחילו עמים כל פנים קבצו פארור, כגבורים ירצו כאנשי מלחמה יעלו חומה ואיש בדרכיו ילכו ולא יעבטו ארחותם, ואיש אחיו לא ידחקו גבר במסלתו ילכו ובעד השלח יפלו לא יבצעו, בעיר ישקו בחומה ירצו בבתים יעלו בעד החלונות יבאו כגנב. ועליהם נאמר (שם כה) ושלמתי לכם את השנים אשר אכל הארבה הילק והחסיל והגזם חילי הגדול אשר שלחתי בכם.

מעתי י"ל, דכיון דהם חיילותיו של הקב"ה, ולא כשאר המכות שהעמיד הקב"ה את הכוחות של הטבע לצורך המכות, ויש בהם בחינה מיוחדת ואינם שייכים למהלכי הטבע כלל והם נמצאים במקום מיוחד והם חיים בדברו של הקב"ה, לכן קרא להם פרעה המות הזו ולכן הם נחים בשבת. וכן יעוין בד' הרמב"ן שהביא דברי רבינו חננאל מעת פטירת משה רבינו ועד עכשיו אין ארבה מפסיד בכל מצרים, ואם יפול בארץ ישראל ויבא ויכנס בגבול מצרים אינו אוכל מכל יכול הארץ כלום עד עכשיו, ואומרים כי זה כבר ידוע הוא לכל, בא וראה כי בצפרדע אמר רק ביאור תשארנה, ולפיכך נשאר עד עכשיו, אבל בארבה כתיב לא נשאר ארבה אחד בכל גבול מצרים, ועל זה נאמר (תהלים קה, ב) שיחו בכל נפלאותיו, הרי מבואר כמש"נ, וכן א"ש דהאכילה חלק מהמכה וכן אין צריך לפרט שהיתה הפליה.

י"ב . " וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת-יָדוֹ... וַיְהִי חֹשֶׁךְ... לֹא-רָאוּ אִישׁ אֶת-אָחִיו" (י, כב-כג)

ויט משה את ידו על השמים ויהי חשך אפלה בכל ארץ מצרים שלשת ימים. לא ראו איש את אחיו ולא קמו איש מתחתיו שלשת ימים ולכל בני ישראל היה אור במושבתם

וברש"י "חשך של אופל שלא ראו איש את אחיו אותן ג' ימים (בש"ר), ועוד שלשת ימים אחרים חשך מוכפל על זה שלא קמו איש מתחתיו וכו', ולמה הביא עליהם חשך שהיו בישראל באותו הדור רשעים ולא היו רוצים לצאת ומתו בשלשת ימי אפלה כדי שלא יראו מצרים במפלתם ויאמרו אף הם לוקין כמונו", ע"כ.

ויש להקשות מדוע דוקא במכת החושך נתקשה רש"י בטעם הבאת המכה ולא הקשה כן ביתר המכות. וביותר יש להתבונן שהקדים ופירט שהיו ו' ימים חושך, וג' אחרונים יותר מן הראשונים, ורק לאחמ"כ הקשה מה טעם הביא זאת עליהם. ונראה לפרש, עפי"ד המדרש שהובא בטור או"ח (סי' תל) בטעם קריאת שבת הגדול בשמה, משום שמקחו בעשור לחודש שלקחו השה, וכששמעו המצרים שלוקחין זאת לשחיטה הקהו שיניהן ולא עשו דבר למרות שזה אליליהם, ועל שם נס זה קוראין אותו שבת הגדול.

וצ"ב שהרי מכת החושך נשלמה בליל י"ד כמובא בברכות (ד, א), וכיון שמכת חושך נמשכה ו' ימים נמצא שתחילתה היתה בח' בניסן, וא"כ תמוה איזה נס היה בכך שלקחו השה בשבת ב' בניסן, והרי היה להם חושך והמצרים לא ראו זאת. אלא י"ל כיון דכל סיבת הבאת מכת החושך היתה בכדי שיוכלו היהודים לקבור את הרשעים שבאותו הדור כמש"כ רש"י, א"כ בשבת דין הוא שאין קוברין מתים, ולא הוצרכו למכה זו, ונמצא שביום השבת לא היה להם חושך, ובי' בניסן שחל בשבת אכן היה נס גדול שהמצרים לא עשו דבר בלקיחת ישראל את השה לשחיטה.

ומעתה יבוארו דברי רש"י בדיוק נפלא, דלאחר שאמר שמכת החושך התרחשה ו' ימים, נמצא שתחילתה היתה בח' בניסן ולא בי"א לאחר שכבר לקחו השה, וקשה ע"ז דא"כ מה הנס המיוחד בלקיחת השה בשבת, הרי היה זה בזמן החושך ולא ראו זאת המצרים. ועל זה כתב שהיות וטעם נתינת המכה היא בכדי שיוכלו לקבור הרשעים, ודאי שלא נהגה מכה זו בשבת וממילא אף לקיחת השה נס גדול הוא.

י"ג . "דָּבַר-נָא בְּאָזְנֵי הָעָם וַיִּשְׁאַלוּ אִישׁ מֵאֵת רֵעֵהוּ וְאִשָּׁה מֵאֵת רֵעוּתָהּ
כְּלִי-כֶסֶף וְכִלְי זָהָב." (יא,ב)

רש"י: אין נא אלא לשון בקשה. בבקשה ממך הזהירם על כך, שלא יאמר אותו צדיק אברהם: ועבדום וענו אתם קיים בהם, ואחרי כן יצאו ברכוש גדול לא קיים בהם.

מפני מה דאג הקב"ה מטענתו של אברהם על שהבטיח לבניו רכוש, ולא מעצם ההבטחה שנתנה לישראל, שיש לקיים אותה?

המגיד מדובנא מסביר, בשם הגאון מוילנא, שעיקר הבטחתו של הקב"ה היתה על ביזת הים, שהיתה גדולה יותר מביזת מצרים, אולם אברהם בקש שהם יקבלו משהו, מועט וסמלי, כבר ביציאתם ממצרים.

משל למה הדבר דומה?

בחופשה עבד ילד אצל הירקן השכונתי, ובתמורה לכך נתן לו הירקן צ'ק דחוי על סך אלף שקלים. אביו של הילד פנה אל הירקן ואמר לו: "שלמת לו היטב, אבל אנא ממך, תן לו בטובך גם שטר של עשרים שקלים ביד, על מנת שיצליח למשוש את הכסף ולראות אותו במו עיניו, שכך אין הוא מבין מהי משמעותו של צ'ק דחוי".

לפי פרוש זה מסביר הרב דב דיסקין, ראש ישיבת "אורחות תורה", מדוע הקב"ה אמר לישראל לשאול מן המצרים ולא הורה להם לקחת, ומפני מה היה עליהם לומר למצרים שמדובר בשלשה ימים בלבד ולא במתנת עולם, על אף שמצבם של המצרים היה בכי רע, עד שגם אלו היהודים עומדים ומבקשים את רכושם, הם היו נותנים להם, ובלבד שכבר ילכו?

אלא, שמאחר שהבטחת הקב"ה מוסבת היתה על ביזת הים, וכל ענינה של ביזת מצרים היה רק על מנת שבני ישראל יצאו עם 'משהו' בידם – הרי שביזת מצרים היתה באמת רק הלואה למספר ימים, עד לבואם של ישראל לים סוף ולביזת הים, שם יקבלו באמת את מה שמגיע להם, אלא, שבשביעי של פסח, לאחר ביזת הים,

כבר טבעו המצרים, ובני ישראל לא יכולים היו להחזיר את ההלוואה, וכך נותר
הרכוש בידיהם...

הרב שמעון קמינצקי מסביר את העניין באופן אחר ואומר, כי מבואר בחז"ל, שכל
ענין לקיחת שרי לבית פרעה, והוראתו של אברהם (בראשית יב, יג) "אמרי נא
אחתי את למען ייטב לי בעבורך" לא נועדה לשם קבלת טובות הנאה מפרעה,
שהלא אברהם שונא מתנות היה, וכבר אמר למלך סדום (שם יד, כג) "אם מחוט
ועד שרוך נעל", אלא שקבע הקב"ה בבריאה כי מעשה אבות סימן לבנים,
ולקיחתה של שרה מסמלת את גלות ישראל במצרים, ונתינת המתנות מסמלת
את הרכוש הגדול שבו יצאו ישראל.

ביזת מצרים נועדה, אפוא, כדי שלא יאמר אברהם שב"ועבדום וענו אתם" קיים
הקב"ה מעשה אבות סימן לבנים, ואלו בענין "ואחרי כן יצאו ברכש גדול" לא קיים
בהם מעשה אבות סימן לבנים...

י"ד . "דִּבְרֵ-נָא בְּאֲזְנֵי הָעָם" (יא, ב)

וברש"י, שלא יאמר אותו צדיק אברהם ועבדום וענו אותם קיים בהם, ואחרי כן
יצאו ברכוש גדול לא קיים בהם.

ויש להתבונן האידך ילפינן מפסוק זה שלא קיים הענין של היציאה ברכוש גדול וגו',
וביותר צ"ב מהו שנקט שדוקא אברהם יבא בטענה זו לחלק בין עבדום אותם
שקיים, לענין הרכוש הגדול שלא קיים בהם.

ויש לבאר דקיי"ל (חז"מ סי' ר"ד) דהמבטיח ליתן מתנה מועטת אין הנותן רשאי
לחזור בו, וכשרבים אומרים ליתן לאחד אף שהיא מתנה מרובה, מ"מ כיון שלגבי
כל יחיד ויחיד היא מתנה מועטת נפסק להלכה (שם) שדינה כמתנה מועטת, וכן
הוא כשרבים הם המקבלים והיחיד נותנם, שאף שאצל הנותן היא מתנה מרובה,
דינה כמתנה מועטת מפני שלגבי המקבלים הוי מתנה מועטת. אמנם בשו"ת
מהרי"ק כתב דבאופן שהמקבל עני ונצרך, ולדידו אף מתנה מועטת מרובה היא,
יכול הנותן לחזור בו כדין מתנה מרובה.

ומצינו ברבינו בחיי שהביא שבצער דקדוקי עניות שהיה לישראל במצרים השלים את הקץ ולא נשתעבדו כל ת' שנה שנגזר עליהם, אך בב"ר מצינו שמאת שנות אברהם ותשעים שנותיה של שרה טרם לידת בנם יצחק, הם אותן שנים שהשלימו את הקץ.

ומעתה י"ל, דאם השלמת הקץ עיקרה מחמת דקדוקי עניות שעברו עליהם, א"כ מה שהובטחו לאחמ"כ שיצאו ברכוש גדול, הרי הוא מתנה מרובה שאף שרבים הם המקבלים ולכל יחיד מהם אינו אלא מעט, מ"מ היו עניים ומיחשבא לגבייהו כל מתנה למתנה מרובה, וא"כ רשאי המבטיח לחזור בו, וממילא אין מקום לטענה שלא קיים בהם שיצאו ברכוש גדול אף שקיים ועבדום וגו', שהרי בידו לחזור בו בכהו"ג מהבטחתו ליתן להם כלי המצרים.

אמנם אברהם אבינו שטעמו בודאי היה שהשלמת שנות השעבוד הם בזכות שנותיו ושנות שרה טרם לידת יצחק, ממילא לא ס"ל כטעמא דדקדוקי עניות השלימו הקץ, א"כ לדידיה הרי נמצא שאף שמתנת ה' היתה רבה, מ"מ לכל יחיד ויחיד היה הדבר מתנה מועטת, ולכן רק בכוחו לטעון דאחרי כן יצאו ברכוש גדול לא קיים, שהרי מתנה מועטת היא וכה"ג אינו רשאי לחזור בו מההבטחה

ט"ו . וַיִּשְׁאַלוּ אִישׁ מֵאֵת רַעְהוּ" (יא,ב)

בגמ' סנהדרין (צא, א) מבואר שבאו המצרים לפני אלכסנדר מוקדון לבקש הכסף שנטלו מהם ביציאתם ממצרים, אמר להם גביהה בן פסיסא "מהיכן אתם מביאים ראיה, אמרו לו מן התורה, אמר להם אף אני לא אביא לכם ראיה אלא מן התורה".

ויש להבין מהו הלשון שהשיבם שלא יביא להם ראיה "אלא" מן התורה, וכי מהיכן היה יכול להביא להם ראיה כנגד ראיתם שהובאה אף היא מן התורה.

ונראה, שהרי מצינו בגמ' פסחים (פז, ב) שלשה חזרו למטעתן ואחד מהם הוא כסף מצרים, שבימי רחבעם עלה מלך מצרים ונטל כל האוצרות מהיהודים, ונמצא שמכאן יכול היה להביא ראיה שניטלו כספי היהודים, ועלה אמרינן שלמרות שיכול היה להביא ראיה מן הנביאים לא הביא להם ראיה אלא מן התורה.

ט"ז. "ולכל בני ישראל לא יחרץ-פֶּלֶב לְשֵׁנו" (יא,ז)

מעשה שהיה בתלמיד חכם, הפעיל באחת האגודות העוסקות בקירוב רחוקים, שבימי מלחמת 'עופרת יצוקה' נסע אל העיר אשקלון, כדי לקרב ולחזק את רוחם של התושבים. לפתע, בעודו נוהג במכוניתו, נשמעה האזעקה. בהלה גדולה הייתה במקום, והתלמיד חכם סטה במהירות לצידי הכביש, כדי לעצור ולצאת לעבר מרחב מוגן, ופתאום קפץ לכביש כלב (שכנראה אף הוא היה מבועת) אל תחת גלגלי הרכב ונדרס. מיודענו מיהר לצאת מהרכב ולהסתתר, והנה לאחר מספר דקות, כששב אל מכוניתו, ראה מהומה גדולה במקום. היו אלו בעלי הכלב, שביכו את מותו, וחיפשו אחר הנהג הדורס. התלמיד חכם ניגש אליהם והביע את צערו הרב ו'תנחומיו', "האמינו לי, אינני אשם, הפגיעה בכלב הייתה בלתי נמנעת. הוא פשוט נכנס אל מתחת לגלגלים. אך אשלם לכם את כל שוויו, ואף אפצה אתכם על עגמת הנפש..."

האנשים, שהיו רחוקים מאד משמירת תורה ומצוות, היו המומים. הם לא העלו על דעתם לפגוש באדם חרדי כה נחמד ו'חברמן'. על הכסף הם וויתרו, ועד מהרה התפתחה שיחה נעימה בין הצדדים, ובסופה, קבעו להיפגש וללמוד תורה בבית המשפחה.

לא היה זה מפגש חד פעמי. התלמיד חכם המשיך להגיע אל המקום אחת לשבועיים, ולמסור שיעור תורה לציבור הגדול שהצטופף בבית משפחת הכלב. האנשים הביעו את שמחתם הגדולה על שזכו להיכנס בשערי היהדות...

והנה, לאחר מספר חודשים, פנו בני הבית, שעדיין היו רק בתחילת דרכם בתשובה, אל התלמיד חכם והודיעוהו: "החלטנו להפוך את המרתף הגדול שבביתנו ל'מדרשה ליהדות', אליה יובאו מרצים חשובים, ויקרבו את בני השכונה ליהדות. נשמח אם תגיע אלינו מדי שבוע ותמסור לנו דברי חכמה...". התלמיד חכם השיב בחיוב, אך כאן הגיעה הודעה נוספת מבני הבית: "החלטנו כי שמה של 'המדרשה' יהיה 'זכרון איגור'!...", "מי זה איגור?", תמה התלמיד חכם. השיבו בני המשפחה: "איגור הוא זה שממנו הכל התחיל – הכלב האהוב שלנו... אנו רוצים להנציח את זכרו בהקמת בית המדרש על שמו". רק בדבר אחד הסתפקו, וביקשו לשמוע את חוות דעתו של התלמיד חכם: "נשמח אם כבוד הרב יעזור לנו

להחליט, אם לחרוט בשלט ההנצחה שהכלב מת בתאונת דרכים, או שמא לציין שהוא נספה במלחמה...". התלמיד חכם החליט שלא להגיב בינתיים, וניגש אל מו"ר הגאון יצחק זילברשטיין שליט"א ושאל: "האם מותר לי להסכים לדרישתם של בני המשפחה, לקרוא למקום על שם הכלב ובלבד שימשיכו ללמוד ולהתקרב, או שמא זהו ביזיון הקודש, שמקום תורה ותפילה ייקרא על שם כלב...?"

להלן תשובת מו"ר שליט"א: מצינו במקומות רבים שציינו חז"ל למעלות מסויימות בכלב, וציינו לשבח את מעשיו, וכדלהלן: מסופר בירושלמי במסכת תרומות (דף מ"ד ע"ב): מעשה באדם שהזמין רב חשוב, והושיב אותו בראש השולחן ליד... כלב. אמר לו הרב ההוא, 'האם הבאתני לכאן כדי לבזותני לעיני הבריות? מדוע הושבת אותי ליד כלב?', השיב לו בעל הבית, 'כלב זה עשה עמי חסד עצום, בעת ששבאי אחד נכנס לעיר, וביקש לגזול ממני את אשתי, נשך הכלב את השבאי, ועל ידי כך ניצלה אשתי. ולכך אני משלם לו כעת את שכרו ומכבדו בכבוד גדול...'

עוד מובא בירושלמי (שם ע"א): מעשה היה ברועים שחלבו חלב מהפרה, וכשיצאו לרגע, בא נחש וטעם מהחלב ונתן בו את ארסו. הרועים לא ידעו מזה, וכשחזרו ורצו לשתות מהחלב, התחיל הכלב לנבוח בכל מיני צורות, ורצונו היה לרמוז להם שלא ישתו מכלי זה. האנשים לא הבינו את רמזיו, ועמדו לשתות חרף נביחותיו. מה עשה הכלב? קפץ ושתה בעצמו מן החלב, וכעבור מספר רגעים מת. התברר כי היה מוכן הכלב לשתות את הארס ולמסור את נפשו, ובלבד שלא ימותו בעליו. ויעויין במהרש"א (בסנהדרין דף צ"ז.), שכתב כי ה'כלב' נקרא כך על שם ש'כולו-לב' והוא נאמן לאדוניו. ומצאנו עוד מעלה בכלב בכך שלא נבח במצרים, ככתוב בפרשתנו (שמות י"א, ז') וְלִכְלֵב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יַחַרֵץ כָּלֵב לְשָׁנוֹ, ולפיכך אמרה תורה בטריפה (שמות כ"ב, ל') לְכָלֵב תִּשְׁלַחֵן אֹתוֹ.

ולכן, נראה שאם רצון המשפחה הוא להתקרב ליהדות, אין זה כל כך נורא אם יקראו למדרשה על שם הכלב, על מנת להמשיך ולהשיב את לב בני המקום לצור מחצבתם, לבלתי ידח ממנו נדח, ולהגדיל תורה ולהאדירה

י"ז. " וַיֹּאמֶר ה' אֶל-מֹשֶׁה וְאֶל-אַהֲרֹן... הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֵאשׁ חֲדָשִׁים...
(יב,א-ב)

בדינא דבעינן שלשה לקידוש החודש, מביאה הגמ' בר"ה (כה, ב) ראייה ממקרא זה, דהא אין לך מומחה לרבים בישראל יותר ממשה רבינו, ומ"מ קאמר דאינו מקודש עד דאיכא אהרן בהדך, הרי שלא סגי ביחיד מומחה ובעינן שלשה. וקשה דהא כיון דהיו אחים אין מונין אותם אלא אחד, וא"כ מאי ראייה יש מכך שלא די ביחיד מומחה לקידוש החודש.

ונראה לתרץ, ובהקדם דברי התו"כ (פ' ויקרא) אמר ריב"ב י"ג דברות נאמרו בתורה למשה ולא אהרן, וכנגדן נאמרו בתורה י"ג מיעוטים ללמדך שלא לאהרן נאמר אלא למשה שיאמר לאהרן, ובקרבן אהרן כתב עלה דמצות קידוש החודש היא מכלל הי"ג ע"ש, ויש להבין זאת מה טעם הענין בהי"ג דברות הללו, דמ"ט היתה האמירה באלו שיאמר לאהרן, יותר משאר הדברות.

ולכאורה במצוה זו דקידוש החודש יש ליישב, דהנה אמרינן במנחות (כט, א) שלשה דברים היו קשין לו למשה וא' מהם הוא ראש חודש דהיינו ענין מולד הלבנה, עד שהראה לו הקב"ה כזה ראה וקדש, והא ודאי דאם היה קשה הדבר למשה רבינו ע"ה, כ"ש דהיה קשה זאת לשאר ישראל.

ומבואר בסנהדרין (לו, א) דגם בקידוש החודש הרב ותלמידו אין מונין להם אלא אחד, ודעת הרמב"ם בספר המצות (מצוה קנ"ג) דקידוש החודש לא יעשו אותה רק בית דין הגדול, ואף לדעת הרמב"ן החולק שם, מ"מ זה פשוט דבעינן שהב"ד הגדול יהיו ראויים לזה, וכדברי הרמב"ן שם דבזמן שהיו ב"ד הגדול אזי הם צריכין לקדש החודש, או מי שיהיה לו רשות מהם, וכשאין ב"ד הגדול, הרשות ביד הגדול שבישראל לעבר ולקדש אפי' בחו"ל, וכיון דמ"מ בעינן ב"ד הגדול מה"ט בעינן שהם יהיו ראויים לקדש.

ולפ"ז כיון שמשה עצמו היה צריך להיות מהב"ד שמקדשים החודש בצירוף שנים מהסנהדרין, והוא לימדם ענין הלבנה, הרי היו כולם תלמידיו, וכיון דצריכים אף לסברא דידיה, לא יכלו להצטרף עמו, דהרב ותלמידו אינו מונין להם אלא אחד. ומה"ט נצטוה משה במצוה זו שיאמר לאהרן, והיינו שהוא ילמד ענין זה רק את

אהרן, ואהרן יהיה המלמד לאחריו וממילא יוכלו האחרים להצטרף עם משה לדין.

וזהו כונת הגמ' עד דאיכא אהרן בהדו, דהיינו שיהיה עמו בלימוד מולד הלבנה, ומדקאמר ליה הקב"ה הכי, מוכח דבעינן שלשה לקבוע המולד, דאם היה אפשר ביחיד היה די במשה לבדו שילמדם והוא עצמו יקדש בהיותו מומחה, וא"צ כלל ללמד לאחרים ע"י אהרן, אלא ע"כ בעינן עוד א' שיצטרף עמו וכיון שאין ב"ד שקול ע"כ דבעינן שלשה.

י"ח . וַיֵּלְכוּ וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' " (יב, כח)

פירש רש"י וילכו ויעשו "אף ההליכה מנה הכתוב ליתן שכר להליכה ושכר לעשיה".

מתבאר דכל דרך לצורך מצוה היא לבדה ג"כ מצוה. ולכך יש שתי פעמים שכתב הן להליכה והן למצוה. וכן אמרו חז"ל (ברכות יא.) ובלכתך בדרך פרט לחתן, שהעוסק במצוה בין חתן בין "דרך" למצוה הרי הוא עוסק במצוה, כמו שביארה הגמרא שם מה דרך רשות אף כל רשות. ע"ש. וע"ע סוכה (כה.).

וגדולה מזו אמרו חז"ל (פסחים ח:) שלוחי מצוה אין ניזוקין לא בהליכתן ולא בחזירתן. ומספרת הגמרא (שם) ששאלו את רב על התלמידים שגרים בבקעה וצריכים לילך בהשכמה וכן אחר חשיכה לבית המדרש ללמוד אם יש חשש, ואמר להם: יבואו עלי ועל צוארי. כלומר שאין חשש. הרי לנו כי האדם שעוסק במצוה אל לו לפחד. והטעם פשוט כי האדם בעצם עיסוקו במצוה הרי הוא מתקשר לבורא עולם, ואז יגדל פי כמה עין ה' עליו.

ומכאן, כל היוצא לדרכו לכיוון הכולל ללמוד, או כאשר יוצא להתפלל בבית הכנסת, ידע נאמנה: כי כל פסיעה ופסיעה היא מצוה, כי גם "הכשר מצוה" נחשב כמצוה ממש, ובפרט שאמרו חז"ל ע"ז (סוטה כב.) "שכר פסיעות יש". ע"ש. וז"ש בפרשה: וילכו ויעשו – כי כיונו במחשבתם: ש"ההליכה והפסיעות לשם מצוה הם". כי קיי"ל (ברכות יג.) מצוות צריכות כונה. וכן פסק הש"ע (סימן ס).

ועוד לימדונו רבותינו (במכילתא שם) הובא בפירוש רש"י: וילכו ויעשו, איך יתכן הרי פרשה זו של פסח נאמרה בראש חודש ניסן ואילו עשית הפסח לא היה עד י"ד לחודש, וא"כ מהו וילכו ויעשו? אלא "מכיון שקבלו עליהם לעשות מעלה עליהם הכתוב כאילו עשו"! הרי לפנינו "מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה" וע"ע קידושין (מ:) וברכות (ו.).

צא וראה מה שכתב אחד הקדמונים שו"ת תשב"ץ (ח"ג סימן פר"ח) שנשאל שהלא ידוע מי שבא לארץ ישראל זוכה למעלות גבוהות וזכויותיו גדולות ונמחלים עונותיו (ע' כתובות קי: והלאה) ומי שבא לעלות ומת בדרך ולא עלה, האם יש לו כל הזכויות כאילו נקבר בארץ או לא? והשיב להם: כבר אמרו חכמים מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה ומעלה עליו הכתוב כאילו עשה. עכ"ד. והוסיף בשו"ת מהרי ברונא (סימן עז) שאפילו לגזול מחילות לא יצטרך. ואשר ע"כ כמה טוב שבכל עת יחשוב האדם רק טוב ולעשות טוב

י"ט . " וְגַם-עֲרַב רַב עֲלֵה אִתָּם" (יב, לח)

במכילתא: "כאן נתקים ואחרי כן יצאו ברכש גדול".

ונשאלת השאלה: מהו הקשר בין הדברים? כיצד עליית הערב רב כרוכה עם קיום ההבטחה ליציאה ברכוש גדול?

מסביר הרב משה פולק זצ"ל בספרו "וידבר משה" כי הבטחת התורה "ואחרי כן יצאו ברכש גדול", אין בה מדד לגודל הרכוש, שהרי רוב האנשים בעולם, חשים שאין להם מספיק כסף, גם כשיש להם די והותר.

לא מזמן פורסם על גוי, שהיה בעל רכוש עצום של מליארדים רבים ואיבד מחצית מממונו, אותו גוי כה הצטער על הרכוש שאבד לו, עד ששם קץ לחייו! על אף שהיה אדם כבן שבעים שנה ולא צעיר נמהר, פזיז וקל דעת!

אם כן, מהו קנה המידה לבחינת "רכוש גדול"?

התשובה היא, שכידוע, כאשר גוי רואה פרוסת לחם בידי יהודי, הוא מתייחס לכך כאל רכוש גדול מאד, הרבה יותר ממה שצריך...

לכן אומרים חז"ל במכילתא "וגם ערב רב עלה אתם" כלומר: יצאו אתם גויים, וממילא כאן מתקיים "ואחרי כן יצאו ברכש גדול". כי כשגוי רואה שיש ליהודי משהו, די בכך כדי להגדיר זאת כרכוש גדול...

כ . וַיֵּאָפוּ אֶת הַבֶּצֶק אֲשֶׁר הוֹצִיאוּ מִמִּצְרַיִם עֶגְתַּיִם מִצּוֹת, כִּי לֹא חֲמִץ, כִּי גִרְשׁוּ מִמִּצְרַיִם וְלֹא יִכְלוּ לְהַתְמַהֵמֶה וְגַם יַצְדֵּה לֹא עָשׂוּ לָהֶם. (יב,לט)

אמר ר' יהושע בן לוי לא עשו ישראל את העגל אלא ליתן פתחון פה לבעלי תשובה (עבודה זרה ד), לכאורה מניין לו שכל אותו הדור לא היה ראוי לאותו מעשה?

והנה מובא בכתבי האר"י ז"ל, "שהנזהר ממהו חמץ בפסח מובטח לו שלא יחטא כל השנה", והואיל וכאן העיד עליהם הכתוב: "כי לא חמץ" – הרי שעל כרחם לא היו ראויים לחטא, אלא כדי להורות דרך לבעלי תשובה

כ"א . וַיְהִי לָךְ לְאוֹת עַל-יָדְךָ וּלְזִכְרוֹן בֵּין עַיְנֶיךָ (יג,ט)

הנה כאן מתנה טובה גילה לנו האל. היא מצות התפלין פאר לישראל. בודאי סודות המצוה עצמו עד אין חקר. ואפילו קצה הבנה אין עד יהי בוקר.

אבל אכתוב סיפור קטן, מהרבה סיפורים, אשר ממנו יובן, אור זעיר מהאורים. פעם צילמו במצלמה אדם אשר היה עטור בתפלין וחזרו וצילמוהו אחר הסרתם. וראו זה פלא, שבתמונה ראשונה נראה "הילה" סביב סביב האיש ומאירה בו. ואילו בתמונה שניה, ולא כלום.

אבל קצת יש ליתן טעם מיני אלף למצוה זו. הנה האדם כשנולד מיד מתעטר במלאך הנקרא יצר הרע וע"ז נאמר "לפתח חטאת רובץ". וכאשר גדל והיה לאיש בן י"ג, בא מלאך שני הנקרא יצר הטוב. וע"ז אמרו במדרש את הפסוק "טוב ילד מסכן וחכם ממלך זקן וכסיל". כלומר שיצר הרע ישן וזקן, משא"כ יצר הטוב צעיר כי לא בא רק אחרי י"ג שנים. ומעתה מלחמה נטושה אך קשה כיצד יש "איזון". הרי הזקן הלזה מלומד מלחמה כי הוא ותיק. ולעומתו יצר הטוב חלש וצעיר כתושב חדש. ומה דמות לערוך מלחמה חלש מול חזק.

אכן נאמר בפסוק שלמלחמה צריך "חכמה", כמ"ש (משלי כד, ו) "בתחבולות תעשה מלחמה". והנה ארבע פרשיות שבתפלין נקראין "חיים" כי הם מצד החכמה [וע' תענית דף כ:], ונאמר "החכמה תחיה בעליה". והנה כאשר האדם מתעטר בהן בראשו, נוחת עליו חיים וחכמה. וכאשר קשרם על זרועו מקבל חסד וגבורה [וע' ברכות נז]. המניח תפלין בחלום יצפה לגדולה], ואז החכמה והגבורה נאצלים גם על יצר הטוב. ואז "מתאזן" כח החלש אל מול החזק והכוחות משתווים. [וראה בתיקוני זוהר דף קכד. ובזוהר חדש תרומה מא. וזו"ת רות].

ובזה מובן לענין "בר מצוה" שעיקר חינוכו מזכירים ב"תפילין", אע"פ שקריאת שמע קדמה. אכן כי כיון שזה הקטן, גדול נעשה, ונכנס בו יצר הטוב, אשר צריך חיזוק כאמור, לכן מזכירין התפלין כי הם הנותנין לו עוז וחכמה. וע' ברכות (דף ו.).

ה' יתברך יזכנו לשמוח בזמן הנחת התפלין ונתקדש על ידיהם ותעלה מלכות האל עלינו ונצא מקטנות לגדלות ונראהו כביכול פנים בפנים. אמן.

כ"ב . "וַיְהִי ה' כָּל-בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם... וְכָל-בְּנֵי אֶפְרָיִם" (יג, טו)

ויהרוג ה' כל בכור בארץ מצרים מבכור אדם ועד בכור בהמה על כן אני זוכה לה' כל פטר רחם הזכרים וכל בכור בני אפדה

הקשה הגרע"א דמאחר שבמצרים נהרגו הן בכורי אב והן בכורי אם, למה רק בכורי אם חייבים בפדיון ולא בכורי אב, כדכתיב בקרא וכל בכור בני פטר רחם וכו', שרק הם נתחייבו בפדיון.

והנה בתורה לא נתבאר במפורש שאף בכורי אב נהרגו במצרים, ובתהלים כתיב ויך כל בכור במצרים ראשית אונים באהלי חם, והרי שאף בכורי אב שהוא ראשית אונים נהרגו.

מיהו נראה שהרי במצרים נהרגו כל הבכורים ואף בכורים מאומה אחרת כמבואר בחז"ל, מיהו ענין זה שנהרגו בכורי אב אירע דוקא למצרים שכל בכוריהם נהרגו, והכי דייקא קראי ויך כל בכור במצרים, והיינו בין בכורי אב בין בכורי אם, וראשית אונים דהיינו בכורי אב באהלי חם נהרגו, והיינו דהמצרים שמוצאם מחם

כמש"כ ובני חס כוש ומצרים וכו', נהרגו בכל מקום שהיו, וכן מצינו בכתוב כל בכור בארצם ראשית לכל אונם, שמבואר נמי כן. (וכעי"ז כתב המלבי"ם שם).

ומעתה אין כאן מקום לקושיה כלל שהרי כל מה שנאמר כי לי כל בכור ביום הכותי וגו', לפי שהצלתי את הבכורים, הרי שייך דוקא בבכורי אם, שבכורים אלו נהרגו מכל האומות, ולכך יש כאן בזה הצלה לבכורי ישראל שנשתנו מכל הבכורים ולא מתו, אכל בכורי אב שרק המצרים נהרגו ולא בכורי אב מיתר האומות, נמצא דבכך שלא הרגו לבכורי ישראל מאב אין בכאן כל הצלה, דלא גרעי מיתר האומות דבוכרי האב מהם לא נהרגו, ולכן אין בהם דין פדיון.

עוד נראה דיתכן דהחפצא של בכור הוא אמנם רק בבכורי אם, ומה שנהרגו אף בכורי אב הוא על מה שנהרגו גם גדולי הבית כמבואר בחז"ל שנהרגו כל גדולי אומתם, ומעתה שייך שיחול דין מיוחד של פדיון רק במי שהוא בחפצא בכור שזהו בכור האם, אבל בכורי אב שאין במהותם דין בכור שמחמתו נהרגו, וכל הריגתם היא מפני היותם גדולים, בזה לא מצינו שנאמר דין פדיון כנגדם

כ"ג . "על-בן אַנִּי זֹבַח לַה' כָּל-פֶּטֶר רְחֵם הַזְּבָרִים" (יג,טו)

ובפשטות נראה כי אלו סיוס דברי הישראל בעת פדיון בנו, שהרי מסיים ואת בכור בני אפדה, וכהן פטור מפדה"ב, ומעתה נמצא דאף מה שאומר על בכור בהמה, אני זובח לה', היינו דהישראל קאמר לה'.

וקשה דהא באמת אין הישראל זובח את הבכור אלא נותנו לכהן, והכהן הוא אשר זובחו לה', וא"כ מהו שאמר ע"כ אני זובח לה'.

ונראה לבאר, דבבכור איכא תרי דינים, א' שהוא קרבן, ב' שהוא ממתנות כהונה וניתן לכהנים, ונראה דמצד דין מתנות כהונה לא היה צריך הקרבה כלל, ורק היה נאכל לכהנים כמו תרומה, ורק דיש לו דין מיוחד שהוא קרבן, ודין קרבן שבו אינו מחמת הכהנים, אלא מחמת הישראל שהתורה אמרה שבכורו של ישראל נעשה קרבן, ונחשב קרבנו של הבעלים, ורק מכיון שמצד דין מתנות כהונה שבו, צריך הוא ליתנו לכהן, ממילא נמסר לו כל ענין הקרבתו, אבל מ"מ נחשב הבכור קרבנו של הבעלים.

ויש להוכיח זאת שהבכור נחשב קרבנו של הבעלים מדאמרינן בגמ' תמורה (ז, א) דבכור תם בזמן הבית אין לכהנים זכיה בגוויה מחיים, ומשו"ה אינם עושים תמורה, ורק הבעלים עושים תמורה עד שיצא מתח"י לכהנים, יעו"ש, ומבואר שאחר הנתינה כבר אינו ברשותו של ישראל.

ומעתה י"ל דמה"ט נקרא ישראל בגדר זובח בכור לה' כיון שמחמת קדושתו נזבח הקרבן, וקדושתו מחמת הבעלים רמיא עליה

כ"ד . "וְהָיָה לְאוֹת עַל-יְדֻכָּהּ וּלְטוֹטְפַת בֵּין עֵינֶיךָ כִּי בַחֹק יָד הוֹצִיאָנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם." (יג,טז)

מקום נכבד בין המצוות תופסת מצות הנחת תפילין ולא רק בין החרדים לדבר ה'. על התועלת הרוחנית מקיום המצוה, מביא הרמב"ם בהלכות תפילין: "קדושת תפילין, קדושתן גדולה היא, שכל זמן שהתפילין בראשו של אדם ועל זרועו, הוא עניו וירא שמים ואינו נמשך בשחוק ובשיחה בטילה, ואינו מהרהר מחשבות רעות, אלא מפנה לבו בדברי האמת והצדק". ובהלכות מזוזה כתב הרמב"ם: "כל מי שיש לו תפילין בראשו ובזרועו, וציצית בבגדו ומזוזה בפתחו, מוחזק הוא שלא יחטא, שהרי יש לו מזכירין רבים, והן הם המלאכים שמצילין אותו מלחטוא, שנאמר: יחונה מלאך ה' סביב ליראיו ויחלצם".

ספר החינוך מבאר ביתר הרחבה את סגולת השמירה של מצות התפילין, הציצית והמזוזה, במצוה תכ"א: "משרשי המצוה, לפי שהאדם בעל חומר יימשך בהכרח אחר התאוה, כי כן טבע החומר לבקש כל הנאות אליו והערב, כסוס כפרד אין הבין, אם לא שהנפש אשר חננו הא-ל תמנענו לפי כוחה מן החטא ... ורצה הקדוש ברוך הוא לזכתנו, אנחנו עם הקודש, וציוונו להעמיד שומרים גיבורים סביב לה, והם: שנצטוינו לבל נפסוק דברי תורה מפנינו יומם ולילה ושינתן ארבע ציציות בארבע כנפות כסותינו, ומזוזה, והתפילין בידינו ובראשינו, והכל להזכירנו למען נחדל מעושיק ידינו ולא נתור אחר עינינו ואחרי יצר מחשבות לבבינו".

עיון נוסף בדברי חז"ל מלמדנו שהתפילין מהוות קישוט יקר לעם ישראל. במסכת ברכות מובא שהתפילין קרויות "פאר", וזאת על סמך הנאמר ביחזקאל: "פארך חבוש עליך", וכן דרשו במסכת מגילה על הנאמר במגילת אסתר: "ליהודים היתה

אורה ושמחה וששון ויקר" – שלאחר שהתבטלה גזרית המן, יכלו היהודים שוב ללמוד תורה, לקיים מצות מילה ולהניח תפילין הנדרש מהמילה "ויקר", וכן כמובא בשולחן ערוך: "הרא"ש היה מסדר הברכות (ברכות השחר) עד 'עוטר ישראל בתפארה', ואז היה מניח תפילין, מברך 'עוטר ישראל בתפארה', וזאת ללמדנו שהתפילין הם עטרת הפאר שבה מתעטרים ישראל.

מצות תפילין שכרה גדול מאד, וכמובא ב"משנה ברורה" בשם הטור "שכל המניחם מאריך ימים בעולם הזה, שנאמר ה' עליהם יחיו, כלומר, אותם שנושאים שם ה' עליהם בתפילין – יחיו, ומובטח שהוא בן עולם הבא, ואין אש של גיהנם שולט בו, וכל עוונותיו נמחלים לו", וכן מובא ב"קיצור שולחן ערוך": "כל הזהיר במצות תפילין לנהוג בהם קדושה שלא לדבר בהם דברי הבלים ושיחת חולין ... מאריך ימים ומובטח שהוא בן עולם הבא".

מסופר על הרה"ק רבי שלום מבעלזא זצ"ל שבא אליו כנהוג נער בר מצוה שיניח לו תפילין. אחר הנחת התפילין אמר לו הרבי שיזהר שלא לדבר שיחת חולין בעת שהתפילין על ראשו. לאחר כמה שנים בא אותו נער שהתבגר ועמד לפני נישואיו, לבקש ברכת הצדיק לרגל הנשואין. שאלו הרבי האם קיימת את ההבטחה שלא לדבר בתפילין? לא ענה הבחור מאומה. משחזר ושאלו מספר פעמים ולא ענה, הבין הצדיק שהבחור החתן לא קיים את ההבטחה. אמר לו הרבי: אם כן הבטח לי שלא תדבר דברים בטלים עם הטלית! הושיט לו הצדיק את ידו, והחתן קיבל על עצמו בנתינת יד שלא לדבר בעת שהוא מעוטף בטליתו, וכך אכן נהג כל ימיו. כשנפטר מהעולם, קברו אותו עם הטלית, כמנהג חוץ לארץ שקוברים עם הטלית, וכאשר הגיע לעולם העליון, מצבו לא היה כל כך טוב ... כאשר נשאל על מעשיו, לא ענה והראה בתנועות שהוא אינו מדבר כשהוא עטוף בטלית, ונעשה רעש גדול בשמים, עד שהוברר מה שאמר לו המוהר"ש זצ"ל, והוחלט שאם אכן קיים הבטחתו & ולא דיבר דברים בטלים כשהוא מעוטף בטלית, ומצאו שאכן קיים הבטחתו, וכך דחף עצמו ישר לגן עדן ...

מסופר על בעל ה"שאגת אריה" זצ"ל שהיה רב בוולוז'ין ונסע פעם בכרכרה לעיר אחרת והיה יושב תחת אהל העגלה מעוטר בטלית ותפילין, ולמד שם, וגם העגלון היה לבוש בתפילין והתפלל. כשהגיעו ליד היער, יצאו מתוך היער חמשה גזלנים

וביקשו מהעגלון את הכסף שהיה ברשותם? השאגת אריה לא שמע ולא ראה אותם עד שהתחיל העגלון לצעוק: רבי, אוי נא לנו, כי בסכנה גדולה אנחנו. הביט עליהם הגאון וברחו מפחד לתוך היער. כששאלו העגלון למה ברחו, ענה הרב: לא מפני הכח הגופני שלי ברחו, אלא מפני עוזו של תפילין שבראשי ברחו, כנאמר: זראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך, אלו תפילין שבראש, ולכן, כשראו את אור קדושת התפילין שלי ברחו. אמר לו העגלון: הלא גם אני הייתי לבוש התפילין על ראשי, ולא יראו? ענה הגאון: חז"ל אמרו "תפילין שבראש" ולא "על הראש", אצלך היו התפילין רק על הראש, כמצות אנשים מלומדה, וקדושת מצות התפילין צריכה להיות בפנימיות הראש, האדם צריך להניח את התפילין כדין ובכוונה של מצוה, ולכן לא יראו הגזלנים ממך ...

בענידת התפילין כראוי הופכים היהודי והתפילין להיות כמיץ ישות אחת ששם שמים נקרא עליה ועל ידי כך יכול הוא להטיל יראה על אויבי ה', וכשם שמהדרים במצות תפילין שייכתבו בידי סופר ירא שמים ומומחה, לא פחות מכך צריכים להדר במחוייבות שלא להסיח דעת מהתפילין, ולא לנהוג בהם קלות ראש.

כ"ה . " וַיִּשְׁמַע יִתְרוֹ כִּי־הָיָה מִדְּיָן חֵתָן מֹשֶׁה אֶת כָּל-אֲשֶׁר עָשָׂה אֱלֹהִים לְמֹשֶׁה וּלְיִשְׂרָאֵל" (יח,א)

מה הייתה טעותו של פרעה?

לפני כמאתיים שנה, נקראו תושבי עיר הבירה וינה לראות בפלא הגדול, בנסיעת הבכורה של הרכבת. מרכבה הנוסעת ללא סוסים! נקהלו באי העיר והתגודדו ליד מפלצת הברזל האימתנית.

היה שם יהודי אחד, ריאלי ומפוכח. הוא טען באזני כל מי שהיה מוכן לשמוע: "אין דבר כזה, מתעתעים כאן בקהל! מעולם לא נסעה מרכבה בלא סוסים! מה עוד מרכבה כבדה כל כך, כולה ברזל ופלדה. והיא עוד מתיימרת למשוך אחריה שורה של קרונות!"

אמרו לו: "זוהי המצאה חדשה, אחא, הכל מדברים בה!". והוא בשלו: "ראה תראו, הרכבת לא תמוש ממקומה!"

הקטר הוסק, ותימרות עשן עלו מן הארובה. והאיש נחרץ בדעתו: "הצגה, ותו לא.
התנור בביתי מעלה עשן מזה שנים, ואינו זז בסנטימטר אחד!". הקטר צופר צפירה
חדה. והאיש צוחק: "צפצפה אינה תחליף לסוס. היא לא תזוז!". הרכבת נרעדה,
והגלגלים החלו לנוע, באיטיות. "אמרתי לכם", אומר האיש, "הניסיון נכשל! תראו
באיזו איטיות, חצי סיבוב וזהו!"

הרכבת נכנסה לתאוצה, ובשיקשוק גלגלים פתחה בדהרה.
ספק האיש כפיים: "היא לא תעצר לעולם!!!" קרא בחרדה...

הסיפור ממחיש לנו תכונה יסודית מאד, המקננת בנו: כיצד כל דבר עכשווי, נראה
בעינינו קבוע ונצחי! כשברית המועצות הייתה מעצמת על, היא נראתה כענק
אימתני, הקיים לעד. קרסה, וכבר ספרו לה ומחקוה מן התודעה. כשלא ירדו
גשמים, החליטו שהמדבר מתפשט, ויש לייבא מים מטורקיה. כשירדו גשמים,
החליטו שהמבול הגיע...

זוהי גדלותם של החכמים, חכמי התורה, שעליהם נאמר "איזהו חכם הרואה את
הנולד": הם אינם דנים לפי הרגע, אינם נסחפים בהתרגשות החולפת, ומבטם מקיף
יותר ורחב יותר. אשרי השומע לקולם!

דבר דומה קרה גם במכות מצרים. הכל תמהים, מדוע פרעה הקשה את לבו, כיצד
יכול היה להתעקש לנוכח המכות? את התשובה השמיע לנו האלשיך הקדוש זצ"ל:
הגיעה, למשל, מכת ערוב. חיות הג'ונגל פשטו על ערים, ועשו שמות בבקר ובעאן.
המכה עברה, פרעה סקר את הנזקים ונאנח לרווחה: לא נורא, עוד נותרו המוני
עדרי צאן! אין זאת חשב אלא שאלוהי מצרים הצליחו למתן את המכה...

ואז הגיע מכת הדבר, וחלפה. פרעה סקר את הנזק, ונשם לרווחה: אמנם המון בקר
וצאן מתו! אבל עוד נותרו רבים בהם לא נגעה המכה לרעה. לא נורא... ואז ניחתה
מכת הברד, והמיתה את כל הבקר שהיה בשדה. ופרעה נרגע: לא נורא, עוד
נשארו הבקר והצאן שבמכלאות...

מה הייתה הטעות של פרעה? טעות אוילית, וכה אנושית: הוא דן כל מכה לגופה,
כשלעצמה, וערך סיכום לפני הזמן...

אבל היה מי שידע כיצד להתבונן. מי שידע שאין להסתכל על חצי דבר, היה זה יתרו. ועליו נאמר: "וישמע יתרו את כל אשר עשה ה' למשה ולישראל עמו". הוא התבונן במבט כולל, והבין!

הוא הבין, שהקדוש ברוך הוא הותיר פליטה במכת ערוב, כדי שיהיה לדבר במה לפגוע ומה לכלות. והדבר הותיר פליטה, כדי שיהיה לברד במה להכות. ובמכת ברד הורה משה רבינו שיכניסו את בעלי החיים הביתה, ופרעה חשב שהדבר לטובתו. ולמעשה, מה היה? על ידי כך היו לפרעה סוסים כדי לרדוף אחרי בני ישראל ועל ידם טבעו הוא וחילו בים סוף...

לסיכום: כל דבר שנראה כשלעצמו לטובת פרעה ועמו, היה למעשה שלב במכתם וברעתם!

ומהו הלקח עבורנו? לדעת, שהקדוש ברוך הוא מנהיג את העולם במבט מרחיק ראות, בסידרה של שלבים שלא יובנו אלא בסופם! אנו, המתבוננים בחלקי הדברים, בתהליך התהוותם, עומדים ותוהים. רק החכמים הרואים את הנולד במבט של התורה, אשר גילתה בשירת "האזינו" את כל מהלך הדורות עד לגאולה. רק הם מבינים את פשר המאורעות, ורואים איך כל מאורע הוא שלב במכלול שיביא את הגאולה!

כ"ו. "וּלְמַעַן תִּסְפֹּר בְּאָזְנֵי בְנֵךְ וּבֶן בְּנֵךְ אֵת אֲשֶׁר הִתְעַלְלֹתִי בְּמִצְרַיִם וְאֵת אֹתֹתֵי אֲשֶׁר שָׁמַתִּי בָּם וַיְדַעְתֶּם כִּי אֲנִי יְהוָה"
אומרים כאן חכמי המסורה: בשני מקומות בתורה מצינו את המלה "ולמען". בתחילת פרשת "בא" נאמר: "ולמען תספור באזני בנך ובן-בנך", ובפרשת "עקב" נאמר: "ולמען תאריכו ימים על האדמה" (דברים י"א, ט). ללמדנו, שכל המטפל כראוי בחינוך בניו ובני-בניו – זוכה לאריכות ימים על האדמה, כפי שהבטיח ה' לעמו.

כ"ז. "מִצֹּת יֵאָכֵל אֵת שִׁבְעַת הַיָּמִים וְלֹא יֵרָאֶה לָּךְ חֶמֶץ וְלֹא יֵרָאֶה לָּךְ שָׂאֵר בְּכֹל גְּבֻלְךָ" (י"ג, ז)
צריך אדם לבדוק את עצמו אם אין חמץ במוחו – דעות נפסדות, ואם אין חמץ בליבו – מחשבות רעות. והכל לפי הכלל שקבעו חכמים במשנה (פסחים א, א): "כל מקום שאין מכניסין בו חמץ – אינו צריך בדיקה"... (הרב מנחם הכהן).

כ"ח . אדם ועם / הרבנית מיכל טיקווצ'נסקי

התפתחותו של הילד עמדה נגד עיניהם של חז"ל כשדנו בחיובם של ילדים במצוות. בשלב בו יודע הילד ללכת הוא חייב בעליה לרגל, כשהוא מסוגל לנענע הוא חייב במצוות לולב, כשהוא מתלבש עצמאית הוא מתחייב בטלית וכשאינו צריך לאמו הוא מתחייב בשינה בסוכה (סוכה מב, א). גם לשאלת ההתפתחות הקוגניטיבית ישנן השלכות מחייבות: כשהילד מבין עקרונות מופשטים ויודע למי הוא מברך, הוא חייב בברכות ובתפילה, כשהוא מבין ערכו של אגוז הוא כשיר משפטית לנהל עניינים קניינים מסוימים. ישנם גם כמה דברים שאינם נזכרים בחז"ל אך הם שייכים לאותו הרצף, למשל, כל הורה יודע לציין מתי הוא קנה לילדו את השעון הראשון ועזר לילדו להתמצא ולהגדיר את מושג הזמן כאשר חש בבשלותו לעניין; מתי החל הילד לרכוב על אופנים כי רמת הקואורדינציה ושיווי המשקל שלו הגיעו לכלל איזון. תהליך החונכות שעובר הילד מכניס אותו בהדרגה לתוך עולם תרבותי שלם, הוא לומד להתקשר עם הסביבה על פי כללי משחק מקובלים, הוא מסגל לעצמו מנהגים מקובלים, לומד אחריות ושבטיות מפנים אמונות וערכים והופך לימים לא רק לאדם אלא גם ל"מענטש".

עיצוב אישיותו ותודעתו של האדם הפרטי והבשלת זכרונותיו האישיים, דומה לתהליכים המתרחשים בהתבגרותו של ציבור, אבל לא זהה להם. פרשתנו עוסקת בשאלה איך מחנכים ואיך חונכים עם, חבלי הלידה והיצירה באים לידי ביטוי בפעולות השונות ובהכנות שלקראת היציאה ממצרים.

הדבר הראשון הוא הקריאה לגיבוש וליכוד השורות, הפנמת רעיון הבידול והשונות מן הסביבה, הטמעת הסגוליות: "וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה בֹּא אֵל פְּרַעֲהַ בְּיָגְוֵי הַכְּבֹדֹתַי אֵת לְבֹו וְאֵת לֵב עֶבְדָּיו לְמַעַן שְׁתִּי אֶתְּי אֱלֹה בְּקִרְבּוֹ: וְלְמַעַן תִּסְפָּר בְּאָזְנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֵת אֲשֶׁר הִתְעַלְלֹתִי בְּמִצְרַיִם וְאֵת אֶתְּי אֲשֶׁר שְׁמַתִּי בָם וַיִּדְעֹתֶם בְּיָגְוֵי ה'" (שמות פרק י, א-ב). הפסוקים הללו מתארים את הצורך ביצירת חוויה מכוונת שמייחדת את עם ישראל. כזו שמהווה בסיס לזכות להגדרה עצמית העובדה שה' בחר בעם ישראל והביע זאת באותות ומופתים היא חוט השדרה – מוט האחיזה של העם. גם במבט היסטורי רחב יותר, ההתכנסות הראשונית נעשית באמצעות מבחן 'הלנו אתה אם לצרינו', הגדרת גבולות האחוה ושותפות הגורל.

עניין שני הוא תודעת הזמן. "ויאמר ה' אל משה ואל אהרן בארץ מצרים לאמר: החדש הזה לכם ראש חדשים ראשון הוא לכם לחדשי השנה" (שמות פרק יב, א – ב). ישנה חשיבות עצומה בכיוונון השעון ברגעים ראשונים אלו של תהליך לידה. במישור הפשטני מדובר ברישום ותיעוד של נקודת הראשית. ממש כמו זכרון תאריך הלידה וחגיגת יום ההולדת משנה לשנה. במישור העמוק יותר, זהו תיעוד של רגע איפוס רוחני שנועד להגדיר מרחב זמן ייחודי. יצירת לוח שנה יהודי עצמאי מייצג גם את העצמאות והשליטה בזמן. היכולת להכתיב את ההיסטוריה ולא להיות סימנים על דפיה המצהיבים. קביעת סדר יום והענקת משמעות לחלוף העיתים.

העניין השלישי הוא הטמעת זכרון תרבותי של אירוע מכונן. הקב"ה מודיע למשה לפני היציאה ממצרים שהעם אמור להתרגש מן האירוע. הקב"ה מייעד את החוויה הזו להיות חוקת עולם, מונצחת לדורי דורות. הפסח ויציאת מצרים יעצבו מעתה את הזיכרון הרשמי הלאומי ויהיו בו מרכיב מרכזי:

"ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה והכיתי כל בכור בארץ מצרים מאדם ועד בהמה ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים אני ה': והיה הדם לכם לאת על הבתים אשר אתם שם וראיתי את הדם ופסחתי עליכם ולא יהיה בכם נגף למשחית בהפתי בארץ מצרים: והיה היום הזה לכם לזכרון וחסגתם אתו חג לה' לדרתיכם חקת עולם תחגגו" (שמות פרק יב, יב – יד).

ההפתעה בפסוקים הללו היא שעוד לפני הציווי על הפסח עצמו ולפני שתהליך היציאה ממצרים ושימור זכרו האקטיבי הלכתי יוצא לפועל, הרבה לפני שהאירוע מתרחש בעולם – נטבע עצם הרעיון של יצירת זכרון קולקטיבי. משמעות העובדה הזו היא שמה שחשוב בזיכרון הוא עצם קיומו. גם אם הוא סלקטיבי ובחירי, גם אם הוא מתייחס לדברים בטרם התרחשו ושכנראה, אינו נזקק לעצם התרחשותם בפועל. הדימוי שלו חזק יותר מן העובדות.

יציקתו של עם קשורה אם כן, בשלושה מעגלים, בבידול, בזיכרון משותף ובסדר יום הנובע מערכים משותפים. המצוות והחוקים שיבואו בעקבות קיומה של היחידה הלאומית, ינבעו מתוך התרבות ורוחה. "ושמרתם את הדבר הזה לחק לך ולבניך עד עולם" (שמות פרק יב, כד).

כ"ט . מזכירין יציאת מצרים / הרב ד"ר יהודה ברנדס

החיוב להזכיר יציאת מצרים בכל יום – ואף בלילות כדרשתו המפורסמת של רבי שמעון בן זומא – מצא את קיומו בכמה מקומות בסידור התפילה. בראש ובראשונה, בפרשה השלישית של קריאת שמע, באמירת 'אני ה' א-להיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים'. בצמוד אליה, התקינו חכמים בברכות קריאת שמע את ברכת הגאולה; 'אמת ואמונה' בערב, 'אמת ויציב' בבוקר, ובשתיהן תאוד מפורט ופיוטי של יציאת מצרים. בתלמוד הירושלמי נזכר נוסח קדום של הזכרת יציאת מצרים, שיתכן וקדם להתקנתה של הפרשה השלישית של קריאת שמע כדרך לזכירת יציאת מצרים: "מודים אנחנו לך שהוצאתנו ממצרים ופדיתנו מבית עבדים להודות לשמך". בנוסף לכך, אפשר לפגוש את יציאת מצרים בסידור, במקומות רבים נוספים, מסדר הנחת תפילין בבוקר ועד קריאת שמע שעל המיטה בלילה.

פעמים רבות לאין-ספור נזכרת בתורה החובה לזכור ולהזכיר, לספר ולהגיד לבנים, להודות ולשבח את הקדוש ברוך הוא שהוציאנו ממצרים. עשרות מצוות מכילות גם את הערך של זכירת יציאת מצרים. נראה, שמלבד האמונה בה' עצמו, שחופה על כל התורה ועל כל המצוות כולן, אין עוד ערך בתורה שחייבים לשמרו בתודעה כל העת, כמו יציאת מצרים. סיפור יציאת מצרים עצמו, כפי שהוא מתואר באזכוריו השונים, מכיל בתוכו מארג שלם של תובנות וערכים הנגזרים ממנו: ההכרה במציאות ה', ההכרה במעורבותו והנהגתו הפעילה בעולם, הבחירה בעם ישראל בעמו, השחרור של עם ישראל מכל שעבוד זר על מנת שיוכלו להיות משועבדים לה', החובה לקיים את המצוות כיון שלשם כך הוציא ה' את עמו ממצרים, ואף כסימן לעתיד לבוא – כשם שנגאלו בעבר כך ייגאלו בעתיד.

בדרך כלל, כשמדברים על ה'סידור', ו'בית כנסת' חושבים על הסידור כספר התפילות ובית הכנסת כמקום תפילה. אולם במבט שני מתברר, שהחלק של 'תפילה' במובנה הראשוני, דהיינו "עמידה לפני ה'" ואמירת דברים לפניו, אם בנוסח מסודר וקבוע מתקנת חכמים ואם בנוסח ספונטני ואישי – תופס מקום קטן יחסית בסידור, ובפעילות בבית הכנסת. אם נבדוק למה בעצם מתכוון יהודי כשהוא אומר שהוא הולך להתפלל בשבת בבוקר, יתברר שהוא הולך לבית

הכנסת לפעילות הרבה יותר מגוונת מאשר 'תפילה' במובן המשנאי-תלמודי-הלכתי המצומצם. הוא פותח את הבוקר בברכות השחר, ממשיך לאמירת מזמורי תהלים (פסוקי דזמרה), מקיים מצות קריאת שמע דאורייתא, עם ברכותיה שהן מתקנת חכמים, ורק אז עומד לתפילה. משסיים את התפילה ישמע את חזרת הש"ץ שאף היא תפילה, תפילת הש"ץ והציבור העונה לברכותיו. אם כי היא כבר מופסקת על ידי 'קדושה' ו'ברכת כהנים' שבהגדרה הפורמלית אינן תפילות. בתום תפילת הש"ץ הוא נפנה שוב לעיסוקים אחרים: קריאת התורה וההפטרה עם כל הנלוו אליהן, מקטעי הפסוקים וקריאת הזוהר (בריך שמייה) בפתחת הארון, ועד סדרת המי-שברך לכל העולם: לבריאים ולחולים, לעסקני הציבור ולרבנים (יקום פורקן), למדינה ולחיילי צה"ל. אחר כך, אזכרת נשמות והחזרת ספר התורה לארון הקודש. כל זה אורך הרבה יותר מאשר התפילה. בחלק הבא, תפילת מוסף, הפרופורציה קצת יותר סבירה: רוב הזמן מוקדש לתפילת העמידה וחזרת הש"ץ, כשלפניה רק 'אשרי' (מזמור תהלה לדוד) ואחריה פרשת הקטורת ונספחיה ('אין כא-להינו) וחתימה ב'עלינו' ויש נוהגים גם ב'שיר הכבוד'. כמובן, לא מנינו עיסוקים חשובים אחרים שאינם נזכרים כלל בסידור התפילה. כשירת הבקשות, שעור גמרא או דרשה לפרשת השבוע, קריאת עלוני הקודש וקודש הקודשים – הקידוש שאחרי התפילה.

בערב שבת המצב די דומה, מזמורי קבלת שבת ו'לכה דודי' אינם תפילה, קריאת שמע וברכותיה אינם תפילה במובן המדויק של המושג, ונותרת רק תפילת העמידה הקצרה והחזרה 'מעין שבע' של הש"ץ.

למעשה, המושג 'תפילה' בלשון העממית התרחב מעבר למושג ההלכתי של תפילה, והוא מתייחס כמעט לכל האמירות והדיבורים הנעשים בהקשר של מצוה וקדושה. הלל וברכת המזון, קריאת שמע שעל המטה, בדיקת חמץ ומשניות לעילוי נשמת. הדבר בולט במיוחד כשחושבים על הפן המוסיקלי של הסידור, העובדה שרובא דעלמא ממלמלים את כל הטקסטים של הסידור ב'ניגון' של תפילה ולא בנוסח המתאים לטקסט המסוים, מורה עד כמה הכל הפך להיות מקשה אחת של 'תפילות וברכות'. יש דוגמאות רבות לכך: כגון, העובדה שקריאת שמע אינה נקראת בניגון הטעמים של קריאת התורה אלא באותו טון ומקצב שבהם קוראים את פסוקי דזמרה, ברכות קריאת שמע ושאר חלקיה של

התפילה. משהו שנשמע משעשע עוד יותר הוא האופן שבו מתפללים רבים ממלמלים את נוסח התרת הנדרים בערב ראש השנה, כמו היתה אף זו סוג של תפילה, ולא הצהרה בפני בית דין. שווו בנפשכם אדם עומד למסור תצהיר בבית המשפט בפני השופטים והוא מתנדנד על עמדו וקורא את ההצהרה שלו בהברה אשכנזית ובנעימה של 'אשרי יושבי ביתך'...

אחד המרכיבים החשובים של התפילה, במובנה הרחב שתואר כאן, הוא המרכיב של הצהרת היסודות המכוננים של האמונה, ערב ובוקר בכל יום תמיד. המצוה העיקרית שמן הסוג הזה בתורה היא קריאת שמע. זו מצוה מן התורה, של 'שננתם, ודברתם, בשכבך ובקומך'. אליה מצטרפת מצות הזכרת יציאת מצרים, שלדעת חלק מן הראשונים, אף היא מצוה גמורה מדאורייתא ואף יש למנותה בתרי"ג המצוות. (סמ"ק, מצוה ק"י).

נמצאנו למדים, שמעמד התפילה בבית הכנסת ואוסף התכנים של הסידור, אינו רק 'תפילה' במובן שבו דובר כאן בפרשיות ספר בראשית על תפילותיהם של אבות העולם. משיצא עם ישראל ממצרים ונצטווה לעבוד את ה' ולקיים את בריתו, הוטלה עליו גם חובת הזכירה והשינון של האמונות והדעות, של הרקע ההיסטורי לאמונות אלו, ושל כל הנגזר מהם במישור החובות, התפקידים והאחריות. כל אלה חברו יחדיו לעצב את עולם התפילות, הברכות, הדיבורים והאמירות שמצאו את משכנן בסידור התפילה ואת מקום הביטוי שלהם בבית הכנסת ובבית, באולם השמחות ובבית הקברות. מהשכמת אדם מישראל בבוקר ועד שכבו לישון, לפני האוכל, במהלך הסעודה, ובסיומה, בכניסתו לבית הכסא וביציאתו ממנו, בצאתו לדרך ובשובו ממנה – יהודי ממלמל. למתבונן מן החוץ נדמה שהוא כל הזמן 'מתפלל'. המונח אמנם אינו מדויק, אבל אם לא נתעקש על הטהרנות הלשונית, זו הבחנה נכונה למדי. זו דרכנו לבטא את המחויבות האינסופית לתפקיד שהוטל עלינו בעולם עם היציאה מארץ מצרים.

הידור וכבוד לתלמידי חכמים / הרב שמעון בוחניק

בתלמוד הבבלי מסכת ברכות דף ל. מובא שרב אשי שהיה ראש ישיבה במקום שנקרא "מתא מחסיא" כשהיה דורש ב "שבתא דרגלא" – כלומר בשבתות שלפני פסח ועצרת וסוכות בפני כל העם שבאו לשמוע דבר ה' – זו הלכה, היה אומר דברי הלכה רבים, ובזמן שהמתורגמן היה מבאר אותם לעם, היה מתפלל בפני הציבור ביחיד מיושב, וכשיה מגיע לביתו בסוף הדרשה, היה חוזר ומתפלל מעומד. ומדוע לא קם ממקומו להתפלל במעומד שלא בפני הציבור? מבאר רש"י בסוגיה שרב אשי סומך גאולה לתפילה ומתפלל מיושב, ולא יצא החוצה מפני שלא רצה להטריח את הציבור לקום מפניו.

אין ראוי לחכם שיטריח על הציבור לכוון לעבור לפניו שיעמדו מפניו, אלא ילך בדרך קצרה כדי שלא ירבו לעמוד, ואם יוכל להקיף הדרך כדי שלא יעבור לפניו – זכות היא לו. טוב לנהוג כך אפילו אם על ידי זה ימנע החכם את עצמו ממצווה כגון מצות פתיחת ההיכל.

יש אומרים שבזמן הזה לא חייבים לקום אלא רק בפני חכם ששהינו ראש ישיבה או אב בית דין, אבל להלכה אין לחלק בין חכם לחכם ולכן צריך לקום בפני מי שהוא תלמיד חכם מורה הוראה ומלמד תורה, אף על פי שאינו ראש ישיבה ולא אב בית דין. ואין להקל במצווה זו של תורה, ובפרט שאין בה טורח ולא הפסד ממון.

אדם שהוא אבל תוך שבעה – אינו חייב מן הדין לקום בפני תלמיד חכם, ומכל מקום הרוצה להחמיר לקום בפני תלמיד חכם או זקן – תבא עליו ברכה.

המצווה לקום מפני החכם אינה בשביל החכם שיראה שמכבדים אותו, אלא היא לאדם עצמו, ולכן גם אם החכם או הזקן סגי נהור (עיוור) שאינו רואה מי קם ומי לא קם לפניו – צריך לעמוד בפניהם. וכן הדין אם עברו חכם או זקן ליד אדם שהוא סגי נהור (עיוור) – חייב הוא לעמוד בפניהם.

עבירה חמורה מאוד היא לבזות תלמידי חכמים וכל המבזה את החכמים אין לו חלק לעולם הבא, והוא בכלל "כי דבר ה' בזה". אם ביזו תלמיד חכם, רשאי הוא לנדותם על כך ואפילו בשבת, כיוון שאין העונש בידיים אלא בדיבור.

מה שיש נוהגים בישיבות, לבחור להם "רב" פורים, אשר משמיע במרום קולו בדברי ליצנות והיתול על ראש הישיבה ורמ"י הישיבה, בדברי בקורת בבדיחות הדעת, לא תהא כזאת בישראל, כי אין שום היתר בדבר, והמבדח הזה על חשבון חכמי ישראל גדול עונו מנשוא. עליו נאמר שתו בשמים פיהם ולשונם תהלך בארץ. והוא בכלל מבזה תלמידי חכמים שאין לו חלק לעולם הבא (כמבואר בסנהדרין צט:), וכל היושב שם ואינו מוחה על כבוד התורה נלכד גם הוא בשחיתותם. ומאד יפלא על בני תורה אשר מרהיבים עוז לעשות כן, האם שכחו מה ששנו חכמים: והוי זהיר בגחלתם שלא תכוה. וכל מי שיש בידו יכולת לבטל המנהג הרע הזה, עליו לשנס מתניו, לבער הרע מקרבנו, ולא ישמע ולא יפקד ולא יזכר עוד כדבר הרע הזה. ולשומעים ינעם ועליהם תבא ברכת טוב.

על תלמיד חכם להיזהר שלא יגרום במעשיו או בדעותיו שיבזוהו, כי דרכו של המון העם לדקדק עם תלמיד חכם.

הרואה חכם גדול מחכמי ישראל המופלג בתורה ובחכמה וביראת ה' ומורה הוראות בישראל, אף בזמן הזה יש לברך עליו בשם ובמלכות ברכת "שחלק מחכמתו ליראיו".

אם נכנס גביר לבית הכנסת שאינו זקן ואינו תלמיד חכם, אף על פי שמכבדים אותו בחוץ וקמים בפניו, אסור לקום בפניו בבית הכנסת, כיון שאין בכבוד זה כבוד שמים, ומכל מקום אם הוא גביר מפורסם מיחידי הקהל ואם לא יקומו לפניו יקפיד על זה מותר לקום בפניו מפני דרכי שלום, שכל שיש בזה דרכי שלום הרי הוא בכלל המצווה, ועל זה נאמר "וכל מעשיך יהיו לשם שמים".

5 . מושגים ביהדות ודמויות חשובות בהיסטוריה היהודית

5.1 . הלוח העברי

קביעת לוח השנה מתבסס על תופעות טבע הקשורות לשמש ולירח וביחס שלהם לכדור הארץ. לכן, כבר לפני מאות שנים קבעו את לוח השנה וספירת השנים על בסיס זה. ישנם 3 שיטות לקביעת לוחות השנה.

שנת שמש, כ 365 ימים מבוססת על משך הזמן בו מקיף כדור הארץ את השמש ומגיע לאותה נקודה. שיטה זו אומצה על ידי העולם הנוצרי מה שנקרה כיום הלוח האזרחי (הלועזי) שגם בו היו שתי שיטות, הלוח היוליאני והלוח הגרגוריאני שהיא הלוח הקיים כיום, בשיטה זו ישנם 12 חודשים בני 30 ו 31 יום לחילופין כשחודש פברואר כולל 28 יום. היות שזמן סיבוב כדור הארץ לא כולל 365 יום בדיוק אלא קצת יותר יש לבצע תיקונים אחת למספר שנים והידוע בהם חודש פברואר שכל ארבע שנים מכיל 29 יום ולא 28 ובתנאי שלא מתחלק ב 100 שבשנים אלו פברואר מכיל 28 יום חוץ ובמידה ומתחלק גם ב 400 שאז כן יש בפברואר 29 לכן בשנת 2000 היו 29 יום מה שהרבה תוכנות בזמן ההסבה לשנת 2000 נכשלו

שנת ירח, כ 354 ימים בשנה המבוססת על שנים עשר חודשים כשכל חודש הינו הזמן בו מקיף הירח את כדור הארץ ומגיע לאותה נקודה (בין 29 ל 30 יום). לוח זה נהוג אצל המוסלמים לכן "חודש הרמאדן" יכול להיות פעם בקיץ, בחורף בסתיו ובאביב

שנת ירח שמש המשלבת בין השיטות. הלוח העברי בנוי על שיטה זו והסיבה לכך נעוצה בפרשתינו. נאמר בפרשה שלנו לפני שבני ישראל יוצאים ממצרים "וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אֶהֱרֹן, בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵאמֹר. הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם, רֵאשׁ חֳדָשִׁים: רֵאשׁוֹן הוּא לָכֶם, לְחֹדְשֵׁי הַשָּׁנָה", וכן "הַיּוֹם, אַתֶּם יוֹצֵאִים, בְּחֹדֶשׁ, הָאָבִיב" ובהמשך נאמר בתורה בספר דברים "שְׁמוֹר, אֶת חֹדֶשׁ הָאָבִיב, וְעֲשִׂיתָ פֶסַח, לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ: כִּי בְּחֹדֶשׁ הָאָבִיב, הוֹצִיאָךְ ה' אֱלֹהֶיךָ מִמִּצְרַיִם" מכאן למדו שצריך שחג הפסח יהיה בתקופת האביב. על מנת לגרום לכך אנו מוסיפים אחת לכמה שנים חודש נוסף (חודש אדר) מה שנקרא "שנה מעוברת".

ישנם כללים ברורים מאד שחכמינו זכרונם לברכה קבעו על מנת לאזן בין הלוחות ובין כללים נוספים לשילוב בין לוח השנה לבין החגים לדוגמא שלא יקרה מצב בו צום יום כיפור יהיה ביום שישי. נאמר בספר דברים כשמשה מדבר לבני ישראל ונותן

להם את מצוות התורה ואת דרכי ההתנהגות " וְשִׁמְרֶתֶם, וַעֲשִׂיתֶם כִּי הוּא חֻמַּתְכֶם וּבִינְתְּכֶם, לְעֵינֵי הָעַמִּים: אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּן, אֵת כָּל הַחֻקִּים הָאֵלֶּה, וְאָמְרוּ רַק עִם חֻכְם וְנִבּוֹן, הַגּוֹי הַגָּדוֹל הַזֶּה. " ומהי אותה חוכמה הקיימת בעם ישראל? על כך עונים המפרשים זוהי תורת האסטרונומיה. ואכן ידועים יהודים רבים אשר עסקו בכך והיו בקשרים מדעיים עם גלילאו גליליי ועוד.

אנו נציין מספר כללים הקשורים בהכנת הלוח העברי.

שנה מעוברת. בכל מחזור של 19 שנה יהיו 7 שנים מעוברות. בשנים 3,6,8,11,14,17,19 ולכן בכל 19 שנה התאריך העברי והלועזי נפגשים. על מנת להקל קבעו חכמינו ראשי תיבות גוח אדזט. שנה שלישית - ג, שנה שישית - ו. שנה שמינית - ח, שנה 11 - א (יא), שנה 14 - ד (יד), 17 - ז, 19 - ט.

ימי חג. יש כלל שאומר שראש השנה לא יכול להיות בימי ראשון, רביעי, ושישי וחג פסח לא יכול להיות בימים שני, רביעי, ושישי. "לא אדו ראש ולא בדו פסח" ימים א,ד,ו לא בראש השנה וימים ב,ד,ו לא בחג פסח.

והכלל היפה ביותר הקיים בלוח העברי קשור לכתב סתר ומבוסס על "אתבש" שהכוונה שהאות "א" היא "ת" והאות "ב" היא "ש" (ג=ר,ד=ק,ה=צ,,,,,י=מ,כ=ל) לכן המילה "ציונות" תיכתב "המפטפא"

כלל זה נקבע לפני 1500 שנה על ידי הלל השני במאה הרביעית והקשר ללוח העברי הוא: שבכל שנה בה יחול יום הראשון (א) של פסח אז באותה שנה יחול תשעה באב באותו יום, יום ב של פסח יהיה באותו יום כמו חג שבועות, יום ג יהיה ראש השנה, יום ד יהיה חג קריאת התורה (שמחת תורה), יום ה יהיה יום צום כיפור יום ו חג פורים ומה שמעניין שהכלל שהוגדר על ידי הלל הגדול (לא הלל הזקן הידוע) במאה השישית לספירה תופס גם לימינו אנו שתמיד היום השביעי של פסח (ו) יהיה יום העצמאות. (חומר למחשבה)

5.2 . מניין המצוות בתורה ומהותן לפי ספר החינוך

תרי"ג מצוות הוא הנושא בו אנו עוסקים השנה – שנת תשע"ד ב–"הפנינים לשבת".

תרי"ג (613) המצוות מפוזרות בפרשיות התורה אך לא בפריסה שווה, ישנם פרשיות בתורה המשופעות במצוות רבות (בפרשת כי תצא יש 76 מצוות) ולעומתן ישנן פרשיות רבות שאפילו מצווה אחת אין בהן.

אנו מסיבות פרקטיות החלטנו לחלק את כל המצוות שווה בשווה בין כל גליונות "הפנינים לשבת" של שנה זו (12 מצוות כל גליון) וכך נעסוק ונלמד את מצוות התורה במהלך כל שבועות ושבטות השנה.

רשימת המצוות לסקירה בגליון זה לפרשת בא פרשת שמיני (המשך)

- קס. מצות ענין טמאת אכלין.
- קסא. מצות ענין טמאת נבלה.
- קסב. שלא לאכל שרץ הארץ.
- קסג. שלא לאכל מיני שרצים דקים הנולדים בזרעים ובפרות.
- קסד. שלא לאכל משרץ המים.
- קסה. שלא לאכל מן השרצים המתהוים מן העפוש.

תזריע

- קסו. מצות ענין טמאת יולדת.
- קסז. שלא יאכל טמא מן הקדשים.
- קסח. מצות קרבן יולדת.
- קסט. מצות ענין טמאת מצרע.
- קע. שלא לגלח שער הנתק.
- קעא. הנהגת המצרע וכל מטמאי אדם בפריעה ופרימה.

פרשת שמיני (המשך)

קס. מצות ענין טמאת אכלין.

שנצטוינו בשמירת טמאת אכלין ומשקין, ולהתנהג בענין על פי התורה שהודיעתנו איך נדין בכל ענין טמאת אוכלין ומשקין והכלים המטמאין על ידם, שנאמר (ויקרא יא לד) מכל האכל אשר יאכל אשר יבוא עליו מים.

משרשי הטמאה והטהרה, במצוה הקודמת תראה להג הרבה אין צרך להחזירו. מדיני המצוה. מה שאמרו זכרונם לברכה (ספרא ט א) שנאמר בתורה (שם) מכל האכל אשר יאכל, פרושו שיאכל לאדם. ולפיכך אמרו זכרונם לברכה (טהרות פ"ח מ"ו) שכל אכל שאינו מיחד לאדם אינו מקבל טמאה כלל. ופרשו גם כן, שאינו נקרא אכל לענין קבלת הטמאה עד שיעקר מן הקרקע, אבל כל זמן שהוא מחבר אפילו בשרש קטן שיכול לחיות, אינו נקרא אכל לקבלת הטמאה, ואפילו נגעו בו כל הטמאות טהור הוא.

וכן אין כל אכל שבעולם נקרא אכל לקבל טמאה, עד שיבוא עליו מים מאחר שנעקר מן הקרקע, וכמו שכתוב אשר יבוא עליו מים וגו' (דו"א), ואף על פי שאמרו שזה גזירת הכתוב הוא, יש לסמכו קצת אל הטעם לפי מה שיעלה בתחלת המחשבה ולומר, כי הענין לפי שהתורה לא תחשב שום דבר להיות ראוי לדינין שבו עד שעת גמר מלאכתו כמו שידוע בדיני הפרות לענין תרומות ומעשרות, וכן החלה שאין עונתה עד שתתגלגל הקמת, וזהו שהמפריש חלתו קמח אינה חלה וגזל היא ביד הכהן.

ועל כן גם בענין הטמאה נאמר שאין דיני טמאת הפרות וטהרתן עד גמר מלאכתן, ולפי שדרך בני אדם בקצת פירות וירקות להדיחן מעפרן טרם שתאכלו אותן, היה הענין לומר על כולן דרך כלל שלא יהיו נקראים אכל עד שיכשרו במים. ומן הטעם הזה בעצמו אמרו שהכשרן הוא כשהודחו ברצון הבעלים. כלומר שהבעלים חשבו משקה המים שהודחו בהן כדרך בני אדם שידיחו ירקותיהם במשקה, וזהו פרוש רצון ואנס הנזכר בגמרא בענין זה, לפי הפרושים הטובים. ואם לא יחשבוהו למשקה, אף על פי שהן בעצמן נתנוהו על הפרות, אין זה לרצון, ולפיכך אמרו זכרונם לברכה (שם פ"א מ"ו) שהטומן פרותיו במים מפני הגנבים לא הכשרו, לפי שאין המים חשובין לבעלים למשקה שלא נתנום בהם מחמת משקה אלא להטמינם כמו שהיו מטמינין אותם גם כן בתוך גזי צמר או בדבר אחר. ומענין זה מה שאמרו זכרונם לברכה (מכשירין פ"ד מ"ג), שהכופה קערה על הכתל ביום מטר, אם בשביל שתודח הקערה, הוא עושה מי המטר ראוי להכשיר, מפני

שעכשיו נדין מים אלו למשקה לדעת הבעלים, שדרכו של עולם להדיח הדברים במה שהוא משקה, ואם הניחה שם כדי שלא ילקה הכתל אינם מכשירין. ודיני ידות האכלים רבים, ויתר פרטיה, מבוארים במסכת טהרות ועקצים ומכשירין [הלכות אוכלין ומשקין פ"א]

ונוהגת בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות שנדין בענין זה טמאת האכלין והכשירין. ומכל מקום עכשו בחוצה לארץ שאין לנו בעונותינו מקדש וקדשים, דיני הטמאות בטלים אצלנו. ומכל מקום אם רצה לנהג בהם בעצמו מנהג קדושים כאלו היה בארץ ולהזהר באכלין לאכלן בטהרה, בזה ראוי לדון בהם. וכבר כתבתי במצוה הקודמת דעת הרמב"ן זכרונו לברכה בדיני הטמאות, והוא מתישב בלב שומעו, ואיני צריך להחזירו בכל אחת ואחת.

קסא. מצות ענין טמאת נבלה.

להיות הנבלה טמאה ומטמאה, שנאמר (ויקרא יא לט) וכי ימות מן הבהמה אשר היא לכם לאכלה וגו'. כתב הרמב"ם זכרונו לברכה במצוה הזאת, (מצות עשה צו) וזה לשונו ואני אזכיר לך הנה עתה הקדמה יאות לך שתזכרה בכל מה שנזכר ממיני הטמאות, והיא שזה שאנו מונים כמין ומין מהטמאות מצות עשה, אין ענינו שנתחייב להטמא בטמאה זו ולא כמו כן אנו נמנעין מהטמא בה ותהיה מצות לא תעשה. ואולם היות התורה אומרת שמי שקרב בזה המין נטמא או זה הדבר יטמא על ענין כך למי שקרב אליו הוא מצות עשה, כלומר זה הדין המצוה בו הוא המצוה, והוא אמרנו שמי שקרב בכך על ענין כך נטמא, ומי שהיה על ענין כך לא יטמא. ובהטמא בעצמו הרשות ביד כל אדם כי אם רצה יטמא ואם רצה לא יטמא ולשון ספרא (ד י) ובנבלתם לא תגעו, יכול אם נגע אדם בנבלתם ילקה ארבעים? תלמוד לומר ולאלה תטמאו. יכול אם ראה אדם נבלה ילך ויטמא לה? תלמוד לומר ובנבלתם לא תגעו, הא כיצד? הוי אומר רשות. והמצוה הוא מה שנאמר לנו באלה הדינים, שמי שקרב לזה נטמא ויהיה טמא ויתחייב מה שנתחייבו הטמאים לצאת חוץ למחנה שכינה, ושלא יאכל קדש, ולא יקרב אליו, זולת זה. וזאת היא המצוה, כלומר היותו טמא בזה המין, כשקרב אליו או כשהיה אצלו על ענין כך. וזכור זה הענין בכל מין ומין ממיני הטמאה, עד כאן לשונו. ועם כל זה, לא יתישב יפה עם הלב שנחשב ענין זה מצוה, ואכן לא נסור מדרך רבינו בחשבוננו ימין ושמאל כאשר יעדנו בתחלה.

השרש כתוב למעלה (מצוה קנט).

מדיני המצוה. מה שאמרו רבותינו זכרונו לברכה (כלים א ב) שהנבלה אב מאבות הטמאה, וכזית מבשרה מטמא אדם וכלים במגע וכלי חרס באויר, ומטמא אדם במשא לטמא בגדים. ואחד בהמה וחיה המתרות או האסורות שמתו, כלן בשרם

מטמא בכזית, ושחיטת בהמה וחיה טהורה מטהרת אותן ואינן מטמאות אחר כן, ואפילו שחיטת חלין בעזרה וקדשים בחוץ מטהרת אותן מידי נבלה. וכל שמתה מאליה או שארע פסול בשחיטתה הרי היא נבלה, וכמו שאמרו זכרונם לברכה בחלין (לב א) זה הכלל כל שנפסלה בשחיטתה נבלה וכל ששחיטתה כראוי ודבר אחר גורם לה להפסל, טרפה. אבל בהמה וחיה טמאה אין השחיטה מטהר [ת]ן מידי נבלה, ולפיכך בכל ענין שימותו נבלות הן. ומכל מקום אין מטמאות לא הן ולא הטהורות עד שימותו לגמרי ולא בעוד שמפרכסות. ויתר רבי פרטיה מבארים בסדר טהרות בפזור, וברב במסכת כלים ובמסכת טהרות [הלכות אוכלים ומשקים פ"א]

קסב. שלא לאכל שרץ הארץ.

שלא לאכל שרץ הארץ, שנאמר (ויקרא יא מא) וכל השרץ השרץ על הארץ שקץ הוא לא יאכל.

משרשי מצוה זו. עם כל מה שבא באסור המאכלות, כבר כתבתי למעלה (מצוה קנט) מה שידעתי, אין צורך להחזירו בכל אחת.

מדיני המצוה. כגון החלוק שחלקו זכרונם לברכה בשמנה שרצים האמורים בתורה משאר שרצים, שהם נחשים ועקרבים חפושית ונדל וכיוצא בהן, שאמרו, ששמנה שרצים האמורים בתורה, שיעור חיוב אכילתן כשעור טמאתן שהיא כעדשה, ושעור האחרים בכזית, וכל השעורין (עירובין ד א) הלכה למשה מסיני. ויתר פרטיה מבארים במסכת חלין [י"ד סימן פד]

ונוהגת בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות. והעובר עליה ואכל כזית מתולעים שבארץ במזיד לוקה. ואם אכל משמנה שרצים אפילו כעדשה לוקה, בשוגג פטור.

קסג. שלא לאכל מיני שרצים דקים הנולדים בזרעים ובפרות.

שלא לאכל מיני שרצים דקים הנולדין בזרעים ובפירות מעת שיצאו וישרצו בארץ (חולין סז א). והוא הדין כל זמן שנעשו בפרי בעודו מחבר לקרקע, אף על פי שלא יצאו ושרצו על הארץ, ששורץ על הארץ נקרא, מכיון שנעשה בפרי בעודו [בהיותו] מחבר, שנאמר (ויקרא יא מב) לכל השרץ השורץ על הארץ לא תאכלום. ואם יצאו על הארץ, אף על פי שחזרו אחר כך לתוך הפרי שורץ על הארץ נקרא גם כן מכיון שיצא. וכך הוא בספרא (ולא תטמאו) [אל תשקצו] את נפשתיכם בכל השרץ השרץ. להביא את שפרשו על הארץ וחזרו. כלומר אף על פי שהם עכשיו בחורים שלהם, מכיון שיצאו על הארץ, נאסרו, ושרץ הארץ נקראין.

בזה הפרוש שאני כותב בכאן, כי חיוב מיני השרצים דקים הוא מעת שיצאו בארץ ולא קדם לכן, אני מעלים עין ממה שכתב בו הרמב"ם זכרונו לברכה, אף על פי שיעדתי לאחו דרכו, כי הוא כתב כאן בספר המצות שלו (ל"ת קעט) שהלאו הזה הוא מכיון שיצאו לאויר או הלכו על שטח הפרי. ויש לתמוה עליו הרבה בכך, כי בפרוש מצאנו בחלין (סז ב) שנשאר שם ענין זה בתיקו, כמו שבא שם בעי רב יוסף, פרשה לאויר העולם מהו? על גבי תמרה מהו? וגם הרב בעצמו כתב בחבורו הגדול (מאכלות אסורות ב יד טז) שענין זה הוא ספק ואין לוקין עליו, ועל כן הנחתי פרוש בכאן, וכתבתיו על דרך האמת. וגם כן מצאתי אחר כך שהרמב"ן זכרונו לברכה (בהשגותיו לסהמ"צ שורש ט) יתמה עליו הרבה בשגגה זו.

משרשי המצוה. כתבנו למעלה (מצוה קנט).

דיניה כגון מה שאמרו זכרונם לברכה (חולין שם) השורץ על הארץ להוציא זיזין שבעדשים ותולעים (שבאכלוסים) [שבכליסין] והוא מן קטנית, ותולעים שבתמרים וגרוגרות, והוא הדין לכל התולעים הנעשים בפרות בתוכן אחר שנעקרו ולא פרשו מתוכן שאינן בלאו זה דשורץ על הארץ והיו מתרין מן הדין, אלא שיש באוכל אותן שקוץ לנפש קצת. ואם יש בדבר ספק אם נעשו התולעים בפרות קדם שנעקרו או אחר כן, יבדק אותם יפה. ואם הם דקים מאד עד שאינן יכול לבדק, ישהה אותן שנים עשר חדש, ואחר כך מתרין לאכל לכתחלה בלא בדיקה, מהכלל שידוע לרבותינו זכרונם לברכה (שם חולין נח א) שכל אותן תולעי הפרות אין מתקימין שנים עשר חדש, פירוש אינן מתקיים כלומר, כיון שעברו עליו שנים עשר חדש הרי הוא כעפר גמור. ומפני כן אמרו זכרונם לברכה (שם שם ב) הני תמדי דכדא בתר תרי עשר ירחי שתא שרין, ואם פרשו תולעי הפרות באויר ולא נגעו בארץ, כגון שיצאו מן הפרי ונפלו לתוך פיו של אוכל, וכן אם פרשו ורחשו על גב הפרי, אם נדין גב הפרי כמו הארץ, וכן אם פרשה התולעת מן הפרי ונפל [ה] לארץ אחר שמתה, כל זה אסור מספק אם נדין ונאמר שיהיה כשורץ על הארץ או לא.

וכן מה שאמרו זכרונם לברכה (שם סז ב) תולעים הנמצאים במעי הדגים אסורים משום שרץ, כי מבחוץ הם באים, אבל הנמצאים בהם בין עור לבשר או בתוך הבשר, מתרין. והנמצאים במעי הבהמה אסורין, שמבחוץ הם באים. ואף הנמצאים במח הבהמה ובתוך בשרה, אסורין, לפי שאין שום דבר בבהמה שיהא מתר בלא שחיטה והן אינן בני שחיטה, ועוד שהתורה רבתה אותן לאסור, וכמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה (שם) ואת נבלתם תשקצו לרבות דרנין (פ"י תולעים הנמצאים בין העור לבשר) שבבהמה. ואם תאמר שליל איך הוא מתר בלא שחיטה? מפני שהתורה התירה אותו כדדדשינן בגמרא (שם סט א) מבבהמה תאכלו. וכן התירו זכרונם לברכה (שם סו ב) במים שבכלים שהתליעו או אפילו

בבורות שיחים ומערות, כלומר כל מים מכונסין. ואמרו (שם סו ב) שאדם שוחה ושותה מהן כל זמן שלא פרשו התולעים למקום אחר ואפילו פרשו לדפני הכלי או הבור מכיון שחזרו לתוכו שותה ואינו נמנע, דמקום רביתהו הוא. ומן הדומה שאפילו משום אל תשקצו אין בהם, וזהו אומרם שותה ואינו נמנע. ונראה שהטעם מפני שמצאו להם התר מפרש מן הכתוב, כמו שדרשו זכרונם לברכה (חולין סו ב) בימים ובנחלים את שיש לו אכל ואת שאין לו אל תאכל. אבל בכלים ודומה לכלים, בין שיש לו בין שאין לו, מתר.

וכן מדיני המצוה מה שאמרו (שם סז א) דלא לישיב איניש שכרא בצבתא באורתא מפני חשש תולעת שישאר בצותא ואחר כך יפל לכוס. ופרוש צבתא הוא תבן שעל פני הכלי, ומכיון ששרץ בצבתא דינו כשורץ על הארץ.

ודיני בריה שאמרו זכרונם לברכה (שם צו ב) שאינה בטלה לעולם, כלומר אפילו נפלה באלף חלקים כמוה של התר אינה בטלה בהם והכל אסור, דכי היכי דחשיבא לענין מלקות דלוקין עליה בכל שהיא כדאיתא במסכת מכות (יג א) חשיבא נמי לענין אסורין דלא בטלה לעולם. ואף על גב דבירושלמי בתרומות פרק בצל אמרו, אורי ר' יוסי בר בון בחד עכברא חד לאלף גמרא דילן עדיפא לן דאמר ואפילו באלף לא בטלא.

ופרוש בריה כלומר, שום בעלי חיים ואפילו תולעת כל שהוא, כיון שיש בה חיות, זהו עקר פירושו של בריה. וכן נמי אמרו זכרונם לברכה שנקרא בריה, לענין דלא בטיל לעולם ואפילו באלף, כל דבר שמתחלת בריתו הוא אסור והוא שלם כלו כבריתו, לאפוקי חסר אפילו כל שהוא, שאין לו דין בריה, ואין לוקין עליו אלא בכזית, והוא משל בעל החיים כמו גיד הנשה, שיש בו כל זה לאפוקי כל פרי שאינו ברית בעל חיים, וכל כיוצא בו.

ובגררה דבריה דאמרינן דחשיבא ולא בטלה נאמר מה שאמרו זכרונם לברכה (ערלד פ"ג מ"ז) שכל דבר חשוב גם כן לא בטיל, כגון אגוזי פרך ורמוני באדן וחביות סתומות וחלפי תרדין וקלחי כרוב ודלעת יונית וככרות של בעל הבית. והרמב"ם זכרונם לברכה כתב, (מאכלות אסורות טז ט) דלאו דוקא שבעה דברים אלה, אלא כל דבר חשוב, אבל אלו היו החשובים בזמן חכמי המשנה זכרונם לברכה.

וזה שאמרנו דבריה לא בטלא והכונה לומר, בין חיה בין מתה, דוקא בריה שהיתה אסורה מתחלת בריתה, כגון בהמה טמאה או שרץ טמא, וכן גיד הנשה שגם הוא אסור מתחלת בריתו, אבל בהמה כשרה מתחלתה דוקא בעודה חיה הוא דאינה בטלה משום דבעלי חיים חשיבי ולא בטלי (זבחים עג א), אבל אחר שמתה ודאי בטול יש לה, ואפילו שור גדול מת אמרינן שהוא בטל, וזה יהיה אליבא דרבי יוחנן דהלכתא כותה, דאמר בגמרא (ביצה ג ב) גבי דברים חשובים דלא בטילי את

שדרכן למנות שנינו, כלומר הדברים שדרכן של בריות למנות דרך חשיבות תמיד, שנינו שאין בטלות, כגון אותן שבעה המנויות למעלה, אבל שור אחד אין דרכן של בריות להחשיבו בלבם תמיד לפי שאין ראוי לפי שעה ולא קרובה הנאתו ללב בני אדם כמו אותן שבעה דברים.

ואל תתפלא לומר חתיכה אחת ממנו הראויה להתכבד בפני האורחים תחשב ולא תבטל, וכלו ביחד יבטל, כי האמת כן הוא שחתיכה אחת ממנו הנאתה קרובה ולב בני אדם קרובה אליה ומחשיבה [אותה] ועל כן אמרו בה שלא תבטל, ואף על פי שכלו מתבטל. ודע זה והבינהו.

ויש מן המפרשים שאמרו, (יו"ד סי' קא ג) שדין חתיכה הראויה להתכבד דלא בטלא לא נאמר אלא במבשלת כי אז ראויה להתכבד בה. ויש מהם שאמרו (שם), שאפילו בחיה נאמר. ומן המפרשים (רא"ש ורשב"א ביו"ד שם ס"ב) גם כן שאמרו, דלא נאמר חתיכה הראויה שאינה בטלה, אלא כשהיא אסורה מחמת עצמה, אבל אם נפל אסור בתוכה ונתן בה טעם בטלה הויא מפני שאין האסור שבה ראוי להתכבד. ואף על גב דאשכחן שאפילו בחתיכת בשר שנפל בה חלב אמרו בעבודה זרה (עד ב) שאינה בטלה, שאני בשר בחלב, דתערבתן עושה אותה כחתיכה האסורה מחמת עצמה. ויתר רבי פרטי ענינים אלה בחלין ובעבודה זרה [יו"ד סי' ק"ה]

ונוהגת בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות. ועובר עליה ואכל במזיד בריה שלמה לגמרי טמאה בין חיה בין מתה, ואפילו פחותה מן החרדל ואפילו היתה סרוחה, ובין שהיתה על ידי זכר ונקבה או מכל העפושין שבעולם ושרצה בארץ, מי שאכלה כלה, לוקה עליה, אבל חסרה אפילו רגל אחת, אינו לוקה עד שיאכל כזית ממנה.

קסד. שלא לאכל משרץ המים.

שלא לאכל משרץ המים, שנאמר (ויקרא יא מג) אל תשקצו את נפשתיכם בכל השרץ השורץ ולא תטמאו בהם ונטמתם בס. ושרץ המים ידוע ענינו, שהוא מבריות דקות השטות במים והם נקראים שרץ המים. וזה הלאו מיחד בהם מלבד הלאו המיוחד לדג טמא, שאין אלו בכלל דגים כלל, כי מין אחר בפני עצמו הוא לגמרי. זהו דעת הרמב"ם זכרונו לברכה (בסהמ"צ ל', ת קע"ט) במקרא הזה שעל זה בא ללמד. והרמב"ן זכרונו לברכה (בסהמ"צ שורש ט בד"ה וראיתי לרב ז"ל) חולק עליו בזה, וכתב כי הלאו הזה איננו לאו מיחד על שום שרץ אלא שהוא מן הלאוין הכוללים שאין לוקין עליהם, כמו לא תאכל כל תועבה הכתוב במשנה תורה (דברים יד ג) בתחלת הפרשיות של אסור בעלי החיים. וכן בכאן אמר בסוף כלן אל תשקצו את נפשתיכם בכל מהלכי האדמה שאסרתי, ויכנסו בזה אסור בהמה

טמאה ואסור עוף טמא ושרץ העוף ושרץ הארץ, כי כל האסור והמרחק נכלל בשקוץ כמו כי לא בזה ולא שקץ ענות עני (תהלים כב כה). והאריכו על הלאו הזה שניהם זכרונם לבדכה הרבה, וגלגלו בו מה שאמרו זכרונם לברכה בגמרת מכות (טז ב) אכל פוטיתא לוקה ארבע, נמלה לוקה חמש, צרעה לוקה שש, וכל אחד יפרש בה הנראה אליו בענין.

ואם באתי לכתב כל טענותם בדבר כמות שהן, יארך הענין עד שלא יכילנו קלף גדול ואצא מגדר מלאכתי זאת. ואולם לפי דעתי עקר מחלוקתם בענין תלוי אם לוקין באסור אחד שני מלקיות אם לא, שהרמב"ם זכרונם לברכה כתב (שורש ט) בעקרי המצות שעשה וקבע בה מסמרים שלא נלקה לעולם על עברה אחת שתי מלקיות, ואפילו יבואו עליה בכתוב כמה לאוין, כאלו תאמר על דרך משל שיבואו בתורה בחמש מקראות או אפילו במאה לא תאכל חזיר, אם אכלו, לא ילקה לעולם באכילה אחת אלא מלקות אחת. ואף על פי שאותן הלאוין לא יבואו לדרש מהן שום דבר רק לתוספת לאוין, אף על פי כן לא ילקה לעולם אדם על אסור אחד לבד רק מלקות אחת.

ומצד השרש הזה הקבוע אליו היה לו לדחוק בפרוש אותה שמועה דגמרת מכות (שם) הרבה ולפרשה שלא כפרוש כל המפרשים שקדמוהו, והוא בעצמו כתב, שלא ראה פרוש אדם שקדם לו שיפרשה כמוהו. וכלל פרושו בדבר הוא שיחזור לעולם, כי מה שאמרו שאדם לוקה באכילת בריה אחת הרבה לאוין שיהיה באותה בריה תוספת ענין שיתיחד הלאו באותה תוספת ולא שילקה לעולם מאסור אחד לבדו שתי מלקיות, ואפילו נאמרו בתורה אלף לאוין כמו שאמרנו, ולכן יאמר הוא שהבריה שיחיבו עליה חכמים זכרונם לברכה הרבה מלקיות היא כגון שתהיה בריה שיתחברו בגופה הרבה מינין, כגון שתהיה בריה שיתחברו בגופה הרבה מינין, כגון שתאמר שתהיה תכונתה בענין שאפשר לקרותה שרץ הארץ, ושרץ העוף כגון שיהיו לה כנפים, ושרץ המים שתשוט גם כן במים עם היותה מתעופפת באויר. כמו שנראה כן לפעמים בקצת מיני השרצים. ועל הדרך הזה עם קצת דחק שידחק בפרושו יפרש שמועה זו דגמרת מכות, אכל פוטיתא לוקה ארבע, נמלה לוקה חמש, וכו'. ויגע למצא בגוף בריה אחת ששה ענינים חלוקים.

והרמב"ם זכרונם לברכה לא נצטרך לכל זה, כי הוא יסבר שיש לנו ללקות על אסות אחד כמה מלקיות אם יתרבו עליו הלאוין בתורה ולא יצטרכו לנו לדרשות אחרות, והרבה ראיותיו על זה ראיות חזקות כראי מוצק לפי הדומה. ופרוש השמועה דגמרא מכות כפרוש הראשונים יפה. ולא דשרץ המים דריש ליה הרמב"ם זכרונם לברכה ממה שכתוב בפרשת אסור דגים וכל אשר אין לו סנפיר וקשקשת וגו' מכל שרץ המים וגו' שקץ הם לכם. וזה באמת יהיה דבר הלמד

מענינו, שבפרשה זו ידבר באסור דגים שגדלים במים, ושם ידבר גם כן משרץ המים. שמענה בני, ואם תזכה בחר לך לדעתך, אלו ואלו דברי אלקים חיים הם. משרשי אסור המאכלים, כתבנו למעלה (מצוה עג, וקנה). דיניה קצרים. וכלל הענין כי כל אותן הבריות קטנות, כמו התולעים והעלוקה וכיוצא בהם שגדלים במים נקראים שרץ המים.

ונוהגת בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות. ועובר עליה ואכל בריה אחת שלמה מהן, ואפילו קטנה ביותר לוקה, ואם אינה שלמה, אינו לוקה עד שיאכל מהן כזית. ומכל מקום אסור לאכל מהן דבר תורה אפילו פחות מכזית. שחצי שעור דאוריתא הוא אסור, אבל אין חיוב מלקות אלא על אכילת השעור המקבל.

קסה. שלא לאכל מן השרצים המתהוים מן העפוש.

שלא לאכל מן השרצים המתהוים מן העפוש, אף על פי שאינן מין ידוע ולא יתהוה מזכר ונקבה, שנאמר (ויקרא יא מד) ולא תטמאו את נפשותיכם בכל השרץ הרומש על הארץ. ולשון ספרא (פר' שמיני יב ד) השרץ הרומש על הארץ אף על פי שאינו פרה ורבה. וכתב הרמב"ם זכרונו לברכה כי בשרץ הנולד מזכר ונקבה נאמר שורץ ואשר הוא נעשה מן העפוש נאמר עליו רומש. והרמב"ן זכרונו לברכה (סהמ"צ שורש ט דה והפירוש) הקשה עליו מן המקראות דכתיב וכתב כי בכלן נאמר רומש ושורץ.

השרש ידוע.

דיניה קצרים. שכל פרטיה יכנסו בכלל אחד, שנאסרו לנו כל שרצי העפושים שבעולם הרומשים בארץ, חוץ משרצי הפרות שנעשו שם אחר שנעקרו, שרצי עפושי המים שבכלים, הכל כמו שאמרנו למעלה (מצוה קסג). ונוהגת בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות. ועובר עליה ואכל בריה מכל העפושים שבאשפות ובכל המקומות, אפילו קטנה שבקטנות, מכיון שאכלה והיא שלמה, לוקה עליה, ואם אינה שלמה, שעורה בכזית כמו שאמרנו.

פרשת תזריע

פרשת תזריע יש בה חמש מצות עשה ושתי מצות לא תעשה.

קסו. מצות ענין טמאת יולדת.

לטמא היולדת. כלומר האשה כשתלד שתהיה טמאה לבעלה וכל שכן לטהרות שבעה ימים כשתלד זכר, ושבעים כשתלד נקבה, שנאמר (ויקרא יב ב ה) אשה כי תזריע וילדה זכר וטמאה שבעת ימים וגו', ואם נקבה תלד וטמאה שבעים וגו'.

משרשי המצוה. הקדמה, אין ספק כי חל"י בני אדם יבואו או מפני מותר שבגוף או מפני חסרון או מצד הפסד שיקבל מאיזו סבה שתהיה, כי באמת כל זמן שהטבע ישר בתכלית הישר, ולא קבל הפסד דבר, לא יחלה הגוף, וחטא בני אדם יביאם להעדיף או להחסיר במה שצריך לטבעם ויחלו.

וכבר אמרנו באזהרת טרפה (מצוה עג) ואסורי מאכלות (מצוה קמז קמח) כי האל ברוך הוא רחוק עמו אשר בחר מכל הדברים המזיקים את הגוף בעבור היותו כלי לנפש היודעת יוצרה. וכמו כן מן השרש הזה הרחיקנו מן היולדת ומן הנדה והזבה ימים מספר עד שיתנקו מאותו המותר שבהן שהוא דבר רע ומחליא, וכמו שאמרנו כי כל מותר משרש מחלה הוא. על כן אמרו זכרונם לברכה (רש"י ויקרא שם), שאין אשה רואה דם שלא יהו ראשה ואבריה כבדים עליה, ואין ספק כי באותו המותר מחלה להן ולכל הקרב בהן שום קרבה, וכל שכן בתשמיש המטה שהוא תכלית הקרבה החמרית, וגם הולד הנולד בעוד שאותו המותר מתגבר עליה מעתד לחלאים רעים. ומן השרש הזה שאמרנו מצד המותר, צותה התורה להיות טמאה מן הזכר שבעה, ומן הנקבה שבועים, שאין ספק כי מותר היולדת נקבה גדולים מן היולדת זכר, לפי שהריון הזכר יורה חס בנקבה, וכמו שאמרו זכרונם לברכה (נדה כה ב) אשה כי תזריע וילדה זכר, אשה מזרעת תחלה יולדת זכר, וידוע כי החס מותריו הם מעטים וימהר פעלתו לעולם, דבר משכל הוא, ועל כן יספיק לנו בהריון הזכר נקיון של שבעה ימים.

והריון הנקבה תורה על קרירות טבע הנקבה, ובקרירות ירבו המותרות, ולכן תצטרך שבועים לנקיון גופה. וכך מצאתי הענין אחרי כתבי זה להרמב"ן זכרונם לברכה (ויקרא יב ד), וזה לשונו, בעבור כי טבע הנקבה קר ולת, והלחה ברחם האם רבה מאד וקרה, ועל כן ילדה נקבה, ולפיכך היא צריכה נקיון גדול מפני רבוי הלחות והדם המעפוש שבהן ומפני קרירותן, ובידוע כי החלאים הקרים צריכים בנקיונם אריכות זמן יותר מן החמים. עד כאן.

ובדומה לזה יהיה הענין גם כן בנדה וזבה, כי הנדה תטהר לשבעת ימים ואפילו שופעת כל שבעה, ובלבד שתפסק בשביעי מבעוד יום מדין תורה, והזבה צריכה שבעה נקיים, לפי שהזיבה תורה על רב מותר האשה וזהו המשך הרקת דמים ימים רבים אחר ימים הנהוגים ברב הנשים. ואפשר לנו לומר שחלי הרקת הדמים בנשים מחדש לחדש היה כדי שלא תזוח דעתן הקלה עליהן או כדי להרחיק קרבתן קצת מן האדם שלא יהא רץ אחריהן כל הימים, כי יתגנו בעיניו קצת בדבר הלכלוך ההוא שידע בהן ולא ישגה תמיד באהבתן.

ורבותינו זכרונם לברכה אמרו בנדה (לא ב) על צד הפשט. רצוני לומר שכונו לגלות אחד מן התועלות הגדולות שיש במצות מלבד רב עקריה הגדולים והחזקים. וכתבו שיש תועלת בהרחקת האשה קצת זמן כדי שתתחבב על בעלה יותר בזמן

המכשר ולא יקוצו זה מזה לרב התמדת הקרבתן ויתנו עיניהם בגופים אחרים, וכמו שיעשו רב האמות שאינם גדורים בגדרינו החמורים, וכמו כן יספיק טעמם זה על צד הפשט ביולדת שלא תתנול בה מיד, ושמא תתגנה בעיניו ויקוץ בה, כמו שאמרנו בנדה (שם).

מדיני המצוה. כגון מה שאמרו זכרונם לברכה (שם סו א) שכל היולדות טמאות ואף על פי שלא ראו דם, שאי אפשר לפתיחת הרחם בלא דם, ואחד היולדת חי או מת ואפילו נפל, והוא שתגמר צורתו טמאה טמאת לדה, ואפילו הפילה שליא או שפיר מלא מים או דם, הרי זו חוששת ללדה, דקימא לן אין שליא בלא ולד. ואף על פי שאין מוצאים עכשיו הולד בשליא, חוששין שמא נמוק בתוכו, ותשב מספק ימי טמאה של נקבה שהם שבועים, וימי טהר של זכר שהם שלשים ושלשה יום ולא יותר, דמספק אזלינן הכא והכא להחמיר. וזה שאנו אומרים שצריכה לחוש לולד, דוקא שעברו עליה ארבעים יום משנתעברה, אבל לא עברו עליה ארבעים יום, אינה חוששת ללדה, ואפילו ביום ארבעים ממש, שיום ארבעים כלפני ארבעים הוא חשוב. ומכל מקום אף על פי שאינה חוששת ללדה, כלומר ולא יהיו לה ימי טהר כמו ביולדת, חוששת היא מכל מקום לטמאת נדה. ואף על פי שילדה לדה יבשה, כלומר שלא ראתה דם כלל, אנו אומרים, מכיון שילדה אי אפשר לפתיחת הרחם בלא דם, ושמא היה מועט ונאבד, וכל אשה שיש לה ימי לדה לטמאה, יש לה ימי טהר מדין תורה, וימי הטוהר הם שלשים ושלשה לזכר וששים וששה לנקבה. והענין הוא כן, דין תורה, שהאשה אחר שילדה מונה שבעה ימים מיום שילדה, ובין שילדה מתחילת הלילה או בחצי היום או אפילו סמוך לשקיעת החמה, מונה אותו היום של לדה יום אחד ומשלים עליו ששת ימים, ובין רואה קצת ימים מן השבעה או כל השבעה, לערב של שביעי שהוא ליל שמיני, טובלת וטהורה לבעלה, ואפילו שופעת דם באותו ליל שמיני, טובלת וטהורה לבעלה, שהתורה התירה כל הדמים שתראה היולדת אחר שבעה ימים לזכר בתוך שלשים ושלשה יום, ואחר ארבעה עשר לנקבה בתוך ששים וששה יום.

ועל זה אמרו זכרונם לברכה (נדה לה ב), כי מעין אחד הוא והתורה טמאתו והתורה טהרתו. כלומר שדמי הלדה שטמאה התורה ודמי הטוהר שטהרה התורה ממקום אחד הוא והוא מן המקור, שהוא מקום טמאה יוצאות שניהן, אלא שהתורה תתלה הענין בזמן, ותטמא הדם היוצא ממנה בזמן אחד ותטהר בזמן השני, וברוך היודע כל החכמה כי הכל עשה בטעם נכון ומחויב, והוא ברוך הוא ידע שעד אותו הזמן, הדמים מזיקין ומשם ואילך לא יזיקו.

ועכשו נהגו כל ישראל וגדרו עצמן לנהג טמאה בדמי טהר כמו בדמי טמאה. וכלל הענין שאין האשה עולת מטמאתה לעולם עד שתעמוד שבעה ימים שלמים נקיים מכל דם ותתחיל למנותן מבערב, זהו כלל גדול ועד היום נוהגים כן בכל

מקומות ישראל הכשרים, ובזה נצלנו מכמה ספקות. ודיני הספקות המתחדשות לפעמים על היולדת, כגון אם תתחייב לישב על טמאת זכר או על טמאת נקבה, שפעמים תצטרך מתוך הספק לישב לזכר ולנקבה וגם לנדה. ודין המפלת כמין בהמה וחיה ועוף מה דינה, ואם פנים כפני אדם או אין פניהם כפני אדם מה דינה והמפלת כמין יבחושיין, כמין שערות. והמפלת דמות אדם שיש לו כנפים של בשר, וכן המפלת דמות אדם בעין אחת וירך אחת. והמפלת זכר וסנדל עמו, והיא הבריה שאינה נכרת אם זכר או נקבה. ודין האשה שיוצאת מלאה ובאה ריקנית והיא טועה בחשבונה. ויתר רבי פרטיה בעניני טמאתה, הכל במסכת נדה. (י"ד ס' קצ"א). וענין דיני קרבנות, מפזרין בהרבה מסכתות. ומהן הרבה בזבחים וערכין וכריתות וקנין ונגעים (י"ד ס' קכג).

ונוהגת מצוה זו בכל מקום ובכל זמן לענין שהיולדות טמאות. והעובר עליה ובא עליה במזיד בתוך הזמן המגבל לאסור או אפילו אחר זמן המגבל כל זמן שלא טבלה בטל עשה זה, וגם עבר על לאו כמו בנדה, וכענין שכתוב (ויקרא יב ב) כימי נדת דותה תטמא. וחיב כרת, בשוגג חיב להביא חטאת קבועה בזמן הבית.

קסז. שלא יאכל טמא מן הקדשים.

שלא יאכל טמא מן הקדשים עד שיטבל ויעריב שמשו, ואם הוא טמא שצריך כפרה עד שיביא כפרתו, שנאמר (ויקרא יב ד) בכל קדש לא תגע. ולשון ספרא (תזריע א ח) בכל קדש לא תגע ואל המקדש לא תבא, מה מקדש הנכנס בו בטמאה ענוש כרת, אף האוכל קדשים בטמאה ענוש כרת. ואמרינן במכות (יד ב) בכל קדש לא תגע, אזהרה לאוכל, אתה אומר לאוכל או אינו אלא לנוגע, וכו' כדאיתא התם.

משרשי המצוה. מה שכתבנו למעלה (מצוה צה) לקבע בנפשותינו יראת המקדש וקדשיו, ולכן אין ראוי שיאכלום רק הטהורים, כי הטהרה מעלה וכבוד באדם, כידוע לכל מבין.

מדיני המצוה. מה שאמרו זכרונם לברכה (זבחים לג ב) שהטמאה שחיבין עליה היא שנטמא בטמאה דאוריתא שחיבין עליה כרת, פרוש על ביאת מקדש וקדשיו כמו שכתבנו למעלה (מצוה קכג). ומה שאמרו זכרונם לברכה, (זבחים לד א) שאין חיבין על אכילת קדש שיש לו מתירין עד שיקרבו מתיריו כלומר האמורין, וכמו כן הורונו זכרונם לברכה (מעילה י א) שכל שיש לו מתירין אין חיבין עליו משום פגול או נותר או משום טמא עד שיקרבו מתיריו כהלכתן, וכל שאין לו מתירין כיון שקדש בכלי חיבין עליו. ויתר פרטיה בפרק שלשה עשר מזבחים [הלכות פסולי המוקדשין פי"ח]

ונוהגת בזמן הבית בזכרים ונקבות. ועובר עליה ואכל כזית בשר קדש טהור, או בשר קדש טמא בעודנו טמא טמאה דאוריתא, במזיד קדם שיטבל, חייב כרת. בשוגג, מביא קרבן עולה ויורד, כמו שכתוב למעלה. ואם אכל אחר שטבל קדם שיעריב שמשו או קדם שיביא כפרתו כמו היולדת שצריכה להביא קרבן. וכן כל הצריך לכפרה לוקה ואינו חייב כרת, שנאמר בענין כרת זה (ויקרא ז כ) וטמאתו עליו, ופרשו זכרונם לברכה עד שתהיה כל טמאתו עליו. ואם היה טמא בטמאה של דבריהם, אינו לוקה. ואין צריך לומר שאין חייב כרת, אלא מכין אותו מכת מרדות.

קסת. מצות קרבן יולדת.

שתקריב היולדת קרבן כשישלמו ימי הטהר לבן או לבת, והוא כבש בן שנתו לעולה ובן יונה או תור לחטאת. ואם היא עניה, תקריב שתי תורים או שני בני יונה אחד לעולה ואחד לחטאת, שנאמר (ויקרא יב ו) ובמלאת ימי טהרה לבן או לבת תביא וגו', והיא מחסרת כפרה עד שתקריב קרבנה. משרשי המצוה. כדי שתתעורר מתוך הפעלה לתת הודאה לאל ברוך הוא שהצילה מחבלי יולדה שהוא דבר נס. ועוד אמרו זכרונם לברכה (נדה לא ב), שהאשה קופצת ונשבעת בעת ציריה שלא תזקק עוד לאיש, ולפיכך צריכה כפרה, ועל כן יקרא קרבנה חטאת, ונאמר בה (שם ח) וכפר עליה הכהן.

מדיניה. כגון מה שאמרו זכרונם לברכה, שאין היולדת מביאה קרבנה ביום ארבעים לזכר וביום שמנים לנקבה אלא למחר, שהוא יום ארבעים ואחד, וכן ביום שמנים ואחד, שנאמר (שם ו) ובמלאת ימי טהרה, כלומר שיהיו שלמים לגמרי. ואם הביאתו בתוך ימי מלאה, (זבחים קיב ב) לא יצאת ידי חובתה. עבר זמן זה ולא הביאה כפרתה, מביאה לאחר זמן, וכל זמן שלא הביאה, אסורה לאכל בקדשים, וכמו שאמרו זכרונם לברכה (נגעים פי"ד מ"ג) הביא כפרתו, אוכל בקדשים. וכל מחסרי כפרה, דינם שוה בזה. וכל מחיבי קרבן, אין מקריבין קרבנן אלא מדעתן חוץ ממחסרי כפרה (נדרים לה ב) שאין צריכין דעת בעלים. ויתר פרטיה במסכת נדה [הל' מחוסרי כפרה פ"א]

ונוהגת בזמן הבית בנקבות. והעוברת על זה ולא קרבה קרבנה בטלה עשה, והיא מחסרת כפרה ואסורה לאכל בקדשים, ואוי לה אם תמות קדם שתקריבנו, ותשא עונה על נפשה.

קסט. מצות ענין טמאת מצרע.

לטמא אדם מצרע. כלומר שמצוה היא עלינו שכל מי שיהיה מצרע שיבוא אל הכהן לשאל על צרעתו והכהן יטמאנו או יטהרנו, והוא יתנהג על פי התורה הכתובה, כאשר יצונו הכהן, ולא יקח הדבר כחלי הבא במקרה, אלא יתן לב עליו וידע כי גדל עונו גרם אותו, שנאמר (ויקרא יג ב) אדם כי יהיה בעור בשרו וגו' והובא אל אהרן הכהן או אל אחד מבניו הכהנים. ומצוה זו כוללת כל משפטי צרעת אדם מה שממנה טמא ומה שממנה טהור, ומה שממנה צריך הסגר ומה שאינו צריך הסגר, ומה שצריך עם ההסגר גלוח או אינו צריך גלוח, כלומר תגלחת הנתק, ומלבד זה דינין הרבה.

וענין הצרעת הוא שילבין מקום אחד או הרבה מקומות בעור בשר האדם ויהיו אותם המקומות לבנים הרבה עד שידמה הלבן שלהם ללבן קרום ביצה ולמעלה ממנו בלבנינות, אבל כל זמן שיהיה כהה למטה ממראה קרום ביצה, אין זה צרעת אלא בוהק הוא, כלומר חלי אחר שאינו ממין הצרעת כלל אלא כמיני הגרב ושאר מיני נגעים הנעשים באדם. וארבע מראות להן של צרעת הם בעור בשר האדם, השתים הן אבות והן שאת ובהרת, והשתים תולדות להן, כלומר שהן למטה בלבן מאלו השתים שנקראות אבות. וזהו אמרם זכרונם לברכה (נגעים פ"א מ"א) מראות נגעים שתים שהן ארבע, בהרת וספחתה, שאת וספחתה, ופרוש ספחתה כלומר תולדתה, שאין לשון ספחת אלא לשון טפלה. וארבע המראות אלו דמו אותן חכמים אחת לצמר לבן נקי וזהו שאת, ואחת לשלג וזהו בהרת, ואחת לסיד ההיכל והיא תולדת בהרת (מדות פ"ג מ"ד) ואחת לקרום ביצה והיא תולדת שאת. ארבע מראות אלה הם הטמאים ומצטרפין זה עם זה לטמא (נגעים שם מ"ג). וכל שאין מכיר אותן בחלוקיהן ושמותיהן (שבועות ו א) אינו דן אלא על פי מכיר, וכמו שנאמר למטה בדיני המצוה.

משרשי המצוה. לקבע בנפשותינו כי השגחת השם ברוך הוא פרטית על כל אחד מבני אדם, וכי עיניו פקוחות על כל דרכיהם, כמו שכתוב (איוב לד כא) כי עיניו על דרכי איש וכל צעדיו יראה. ולכן הזהרנו לתת לב אל החלי הרע הזה ולחשב כי החטא גרם אותו, וכבר אמרו זכרונם לברכה (ערכין טז ב), כי בחטא לשון הרע יבא ברב ולא נקחנו דרך מקרה, ויש לנו לבוא אל הכהן, שהוא העומד לכפרת החוטאים, ועם חברת המכפר אולי יהרהר בתשובה ויסגר קצת ימים כדי שישב אל לבו עניניו במתון ויפשפש במעשיו (ברכות ה א), ולפעמים יסגר שני הסגרים שמא הרהר תשובה ולא תשובה שלמה לגמרי, כאלו תאמר על דרך משל שחשב להחזיר מחצית גזלתו, ואז יחדש בו השם ברוך הוא קצת סימנין שיסגר שנית אולי ישלים תשובתו ויטהר לגמרי.

וכל ענין הסגרין אלו יורה השגחתו ברוך הוא על כל דרכי האדם אחת לאחת. ולפי שהדעות רבות בהשגחת האל על כל ברואיו, יבואו בה הרבה פסוקים במקרא והרבה מצות להורות על הענין מהיותו פנה גדולה בתורתנו. שיש כתות בני אדם יחשבו כי השגחת השם יתברך [על כל המינין בפרט בין אנשים או כל שאר בעלי חיים, ויש מהן כתות יחשבו כי השגחת השם ברוך הוא] על כל עניני העולם בין בעלי חיים או כל שאר דברים, כלומר שלא יתנועע דבר אחד קטן בעולם הזה רק בחפצו ברוך הוא ובגזרתו עד שיחשבו כי בנפל עלה אחד מן האילן הוא גזר עליו שיפל, ואי אפשר שיתאחר או יקדם זמן נפילתה אפילו רגע, וזה דעת רחוק הרבה מן השכל. ויש כתות רעות יחשבו שלא ישים השגחתו ברוך הוא כלל בכל עניני העולם השפל, בין באנשים או בשאר בעלי חיים, והוא דעת הכופרים, רע ומר. ואנחנו בעלי הדעת האמיתים לפי מה ששמעתי נשים השגחתו ברוך הוא על כל מיני בעלי חיים בכלל, שכל מין מן המינים הנבראים בעולם, יתקיים לעולם, לא יכלה ויאבד כלו, כי בהשגחתו ימצא קיום לכל דבר. ובמין האדם נאמין כי השגחתו ברוך הוא על כל אחד ואחד בפרט, והוא המבין אל כל מעשיהם (תהלים לג טו). וכן קבלנו מגדולינו, וגם נמצא על זה הרבה כתובים יורו כי הענין כן. ולכן הזהירנו התורה כי בהגיע אל האדם החלי הרע, והוא הצרעת, שלא יקחנו דרך מקרה, רק יחשב מיד כי עונותיו גרמו וירחיק מחברת בני אדם כאדם המרחק מרע מעשיו, ויתחבר אל המכפר המרפא שבר החטא ויראה אליו נגעו, ובעצתו ובדבריו ובפשוש מעשיו יוסר מעליו הנגע, כי האל ברוך הוא שמשגיח עליו תמיד יראה מעשה תשובתו וירפאהו, וזהו ענין ההסגרין כמו שאמרנו.

מדיני המצוה. מה שאמרו זכרונם לברכה (שבועות שם) שאין מראות נגעים אלו שאמרנו מטמאין עד שיראו עמקין מן העור, ולא שיהיו עמקים ממש במשוש אלא שיראו בו בראית העין, כעין מראה החמה שנדמית לרואים עמקה מן הצל. ומה שאמרו (נגעים פ"ו מ"א) ששעור הצרעת הוא כגריס הקלקי, כלומר שאם יראו בעור בשר האדם מאותן מראות כשעור זה נקרא צרעת, אבל פחות מזה השעור אין זה צרעת. והשעור הזה הוא מקום מרבע בעור מחזיק שש שערות רחב ושש ארך שהוא בתשברת מקום שלשים ושש שערות. היה ברחבו חמש שערות אפילו ארכו אמה, אין זה צרעת, דרחב שש שערות בעינין.

כל מקום שנאמר בתורה בהרת הוא הדין לארבע המראות. ושלשה סימני טמאה הן, שער לבן, מחית בשר חי, ופשיון. כיצד? מי שנולד בו שאת או ספחת או בהרת ובה שער לבן או מחית בשר חי, כשיראנו הכהן יאמר לו מיד שטמא מחלט הוא. לא היה בו שער לבן ולא מחיה, יסגירנו שבעת ימים. ואם פשה הנגע, יחליטנו מיד גם כן, שגם הפשיון הוא סימן טמאה, כמו שאמדנו. לא נולד בו אחד משלשה סימני טמאה בשבוע של הסגר ראשון, יסגירנו בשבוע שני. ואם נולד בו אחד משלשה

סימני טמאה אלו, יחליטנו לטמאה ואם לאו, יטהרנו, שאין הסגר לצרעת עור בשר יותר משני שבועות. ואם אחר כך שטהר אותו יולד בו אחד משלשה סימני הטמאה, יטמאנו מיד גם כן, שאותם שלשה סימני טמאה לעולם מטמאין בין בתחלה בין אחר ההסגרין. נגע הצרעת שהיתה לבנה הרבה כמו הצמר הלבן והשלג ואחר כך כהה וחזרה כמראה קרום הביצה וסיד ההיכל אין זה סימן טהרה כלל אלא הרי היא בטמאתה ממש כמו בתחלה, עד שיכהה למטה מלהן קרום ביצה, ואז הוא נקרא בהק וטהור.

ואם תשאל אם כן מהו שנאמר בתורה (ויקרא יג ו) והנה כהה הנגע בעור וטהרו הכהן? תשובתך, שזה נאמר בשכחה הנגע למטה מקרום ביצה, אבל בקרום ביצה ולמעלה ממנו אין זה כהוי שעדין מכלל מראות הטמאים הוא. ומה שנאמר (שם) ולא פשה הנגע בעור וטהרו יורה, שכל זמן שלא פשה כלל ולא נולד בו אחד משאר סימני הטמאה שאמרנו, אף על פי שלא כהה אלא עמד בעיניו, מכיון שלא פשה, טהור הוא.

ודיני המקומות שבאדם שאין מתטמאין משום צרעת, ודיני שערי מחיה ופשיון ושער לבן גם כן בכמה מטמא, ודיני נגעי הראש והזקן, וענינו שהוא נפילת השער שבהם מעקרו וישאר מקום פנוי וזהו נתק, ואין נתק פחות מכגריס. ודיני כיצד מגלחין אותן, וסימני טמאתו וטהרתו. ודין מה שאמרו שהכל מתטמאין בנגעים ואפילו קטן בן יומו והעבדים, אבל לא גוים ולא גר תושב. ודין מה שאמרו שהכל כשרים לראות הנגעים, אבל הטמאה והטהרה ביד הכהן, כיצד? כהן שאינו יודע לראות חכם ישראל רואהו ואומר לו לכהן אמר טמא והוא אומר טמא, או אמר טהור והוא אומר טהור. ויתר פרטיה מבארים במסכת נגעים (פרקים א ד ו) [הלכות טומאת צרעת פ"י].

ונוהגין דיני צרעת בזכרים ונקבות בכל זמן שיהיו כהנים בקיאים רואין אותן. כן נראה מדברי הרמב"ם זכרונו לברכה. (טומאת צרעת יא ו) ואף על פי שאי אפשר להביא קרבן עכשיו, לכשיבנה בית המקדש ויהיה אפשר להביא קרבן בטהרתו מצרעתו, יביא קרבן. וכל מי שנצטרע ולא התנהג על פי התורה הכתובה במצרע אלא שלקח הדבר בדרך מקרה ולא חש לבוא אל הכהן ולהראותה לו, בטל עשה זה, ומן האמת שיהיה ענשו שתדבק בו הצרעת לעולם. ולטובים ייטיב השם יתברך וירפא. וכבר כתבתי למעלה סדר ביום השמיני בטמאת שמנה שרצים מצוה קנ"ט, שהרמב"ם זכרונו לברכה לא ימנה בחשבון המצות דיני הטמאות כלן, כגון טמאת נבילות ושרצים ואכלים ומשקין, נדה ויולדת וזבה וזב ושכבת זרע וצרעת אדם ובית ובגד וטמאת מת וטמאת ימי נדה וטהרתן, והוא כתוב בספר המצות שלו (עשין צו) ראיות ברורות בזה הענין מושכות כל לב שומען. ועם כל זה, מדרך

הרמב"ם זכרונו לברכה לא נטה במנין, כאשר יעדתי בתחלת הבנין (ברוב הדפוסין הענין).

קע. שלא לגלח שער הנתק.

שלא לגלח שער הנתק, שנאמר (ויקרא יג לג) ואת הנתק לא יגלח, כלומר אותו שער שעל מקום הנתק לא יגלח. ולשון ספרא (ויקרא טז ז) מנין לתולש סימני טמאה מתוך נתקו שעובר בלא תעשה, שנאמר (שם) ואת הנתק לא יגלח. והענין שיכיר הכהן סימני הטמאה בשערות. משרשי המצוה. לרמז שיסבל כל אדם איזה צער ואי זה ענש שיענישהו השם ברוך הוא ולא יבעט בהם. ואל יחשב שיהיה יכלת בידו לבטל אותם ולהעלימם מן הבריות, דק יש לו לבקש תחינה מאת האל ברוך הוא שירפא מחץ מכותיו. וזה השרש יספיק גם כן ללאו דלא יקוץ בהרתו שבסדר כי תצא (מצוה תקפד). מדיני המצוה. מה שאמרו זכרונם לברכה (נגעים י ה) כיצד מגלחים את הנתק? מגלח חוצה לו ומניח שתי שערות סמוך לו כדי שיהיה מכיר הפשיון. ומה שאמרו גם כן (בספרא שם ד) שהתגלחת כשרה בכל אדם שנאמר והתגלח ומן הסתם משמע בכל אדם. ומה שאמרו שאין חייב עד שיגלח כל הנתק בתער, ויתר פרטיה מבארים במסכת נגעים [הל' טומאת צרעת פ"י] ונוהגת בזכרים ונקבות בכל מקום ובכל זמן שיש [בדור] כהן חכם לראות הנגעים. ועובר עליה וגלח את הנתק, לוקה.

קעא. הנהגת המצרע וכל מטמאי אדם בפריעה ופרימה.

שיתנהג המצרע כמשפט הכתוב בפרשה, שנאמר (ויקרא יג מה) בגדיו יהיו פרומים וראשו יהיה פרוע, וכן כל שאר הטמאים גם כן צריכים להודיע את עצמן. ולשון ספרא (ויקרא יב ט) טמא מת ובוועל נדה וכל המטמאין את האדם מנין תלמוד לומר וטמא טמא יקרא. והקריאה היא שיעשה בגופו ענין שיכר לבני אדם בו שהוא טמא ויסורו ממנו.

משרשי המצוה. שיקח דמיון בנפשו בהרחקתו מבני אדם כי בסבת החטא ירחק האדם מכל טוב, למען ישוב מדרכו הרעה. וזהו אמרם זכרונם לברכה (ערכין טז ב) הוא הבדיל בלשון הרע בין איש לאשתו, ובין אדם לחברו, ולפיכך מחוץ למחנה אהלו. ולכן ראוי שיקרא לכל אדם שיסורו ממנו. וכלל גדול בכל הדברים במדה שאדם מודד בה מודדים לו (סוטה ח ב). ופרוש דבר זה לא ידעוהו רבים, כי יחשבו לפרש דבר זה אצל השם יתברך בדגמת גמול בני אדם, שכל אחד ישלם את חברו גמול כפי הטובה שעשה עמו או כפי הרעה, ולא כן הענין אצל השם ברוך הוא

חלילה כי אין עם השם ברוך הוא כי אם טובה וחסד ורחמים לעולם, ובכל עת ובכל שעה טובו מוכן אל כל הראוי לקבלו ולא ינוס ולא יישן שומר ישראל (תהלים קכ"א ד). ומה שאמרו זכרונם לברכה (שוטה שם) אצלו ברוך הוא במדה שאדם מודד בה מודדין לו, הכונה לומר כי לפי מעשה האדם אם לטובה אם להפך, יתכן לקבלת הגמול, כי לעולם באותו הענין שישים כל מחשבותיו ויעשה מעשיו, בדוגמתו ממש תמשך עליו הברכה או ההפך.

וכן אמר הכתוב (איכה ג לג) כי לא ענה מלבו ויגה בני איש. וכתוב גם כן (תהלים ה ה) כי לא אל חפץ רשע אתה וגו'. כלומר שהשם יתברך לא יחייב בריה מחפצו בחיוב, כי האל הטוב חפץ בטוב לעולם. אבל האדם הוא שמחייב את עצמו בנטותו מן הישר ויסיר מגופו ההכנות המכשירות אותו לקבל הטובה. והמשל על זה, ההולך על דרך ישר ופנוי מאבנים ומכל דבר המכשיל ויש לדרך גדר קוצים מכאן ומכאן ועבר אחד ונתחכך בגדר ונכוה, באמת אין לומר על האיש הזה שהשם חפץ בכויתו, אבל הוא הגורם כי לא נזהר ללכת בישר. וכמו כן בעל החטא מדת הדין תחייבונו על חטאו על כל פנים, ואין לומר עליו שהאל הטוב יחפץ בחיובו, אבל בהמנע ממנו הטוב מצד חטאו [ימשך] ימצא אליו הרע, וכעין דבר זה אמרו זכרונם לברכה (ב"ר פנ"א ג) אין דבר רע יורד מלמעלה.

וכלל דברינו כי כל המקרה הרע המתחדש באדם, הוא פעלה המתחדשת באדם בהסתרת פני השם יתברך מן האיש, כלומר שהשם יתברך מסיר שמירתו מעליו מצד חטאו עד שיקבל הענש הראוי לו לפי החטא, ואז יצוה מלאכיו לשמרו כאשר בתחלה, וכמו שכתוב (דברים לא יז) והסתרת פני מהם והיה לאכל ומצאוהו רעות רבות וצרות ואמר ביום ההוא הלא על כי אין אלהי בקרבי מצאוני וגו' (דברים לא יז). וכתב חכם אחד (כוזרי ד ג) ידענו כי השם אחד, והשנוי יבוא מהמקבלים, והשם לא ישנה מעשיו, כי כלם הם בחכמה.

מדיני המצוה. מה שאמרו זכרונם לברכה (מגילה ח ב) אין בין מצרע מסגר למצרע מחלט אלא פריעה ופדימה ותגלחת ראש וצפרים, כלומר שהמסגר אינו פורע ופורס. ופרוש פורע גדול השעד, ופורס שיקרע בגדיו. והטהור מתוך הסגר פטור מתגלחת וצפרים, והטהור מתוך החלט חייב בתגלחת וצפרים, אבל טמאת שניהם שוה לכל דבר. ועניני טמאתן במה וכיצד, ואם אסורין בשאלת שלום, ואם הן מתדין לשנות בעודן בטמאתן, ואם אסורין לספר ולכבס, ואם מתרין ברחיצה ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה, ודין המצרעת כיצד דינה והנהגתה, ויתר פרטיה מבארים בנגעים [שם].

ונוהגת בכל זמן שיהיו לנו כהנים וחכמים שיודעים הנגעים שראויין לטהר ולטמא. ועובר על זה ולא עשה בעצמו כמשפט הזה, בטל עשה זה.

6.1 . שלום לעם / מבט לחיים

פרח התקווה / דוד קליינר

עשרות הטוראים עמדו זקופים והצדיעו באחת, עשרות חיילים נוספים עמדו דום במשמר כבוד מלכותי כאשר מפקד הצבא הקיסרי היפני האדמירל יממוטו, סקר את פרחי הטיס. בין החניכים עמד רב טוראי יטימה טוג'וטי מרוגש עד עמקי נפשו. זה עתה סיים את קורס הטיס שלו בהצלחה, והוא יוכל להצטרף סוף סוף למאמץ המלחמתי החשוב להוד רוממותו של קיסר יפן במעצמה האמריקאית. לא כל אחד זוכה להגיע למעמד של טייס, ותחושת השליחות בעד המולדת מילאה את כל ישותו. הוא עמד בין כל חבריו ונשבע להילחם עד מוות למען ארצו. שבוע לאחר מכן הוא הוצב בבסיס האימונים בעיר קגושימה הנמצאת בדרום יפן. ההמולה הייתה רבה, מטוסים המריאו ונחתו ללא הפסקה, ולמעשה היו הרבה יותר מטוסים שנחתו מאשר המריאו, וזאת משום שהם נפגעו מאש המקלעים האימתנית של האמריקאים. השמועות הקשות משדה הקרב גרמו לתחושת ייאוש בקרב חלק מאנשי הטייסת, העליונות האמריקאית הייתה חד משמעית, והיא הייתה מוחצת במיוחד בקרב על הפיליפינים, שם לאחר פעולה כואבת של צבא ארצות הברית צללו 400 מטוסי קרב יפניים מאש האויב לתוך מימי האוקיינוס השקט.

באותה תקופה חל מהפך מחשבתי בראשו של האדמירל יממוטו, שפיקד על צבא יפן. היה זה לאחר שבאחת מגיחות ההפצצה של מטוסי הקרב היפנים על הצי האמריקאי, מטוסו של פקד מסאפומי ארימה נפגע והמטוס החל לבעור. הוא הבין שאין לו סיכוי לשוב בשלום לבסיסו, היטה את חרטום המטוס כלפי מטה וצלל במהירות לעבר נושאת המטוסים האמריקאית פרנקלין, החיילים שניצבו על גבי

הסיפון הביטו בתדהמה אל עבר המטוס הצולל לעברם, אבל לא נותר להם לעשות מאום מעבר לקפיצה מהירה אל המים.

המטוס שהיה עמוס בדלק הצית את סיפון נושאת המטוסים וגרם לה לנזק עצום, עשרות מלחים מצאו את מותם בהתקפה המפתיעה. מעשה ה'גבורה' של רב החובל, העלה את מורל הלחימה של החיילים היפניים, והאדמירל יממוטו החליט לאמץ את שיטת ההתרסקות אל תוך אניות האויב ואף המציא לה שם: קמיקזה. מאותו היום הועמסו המטוסים היפנים בכמויות גדולות של מכלי דלק וחומרי נפץ ויצאו למשימתם. על מנת לדרבן את הטייסים למשימת ההתאבדות, החליטו המפקדים להמאים את החיים על הטייסים הצעירים עד שלא יהיה אכפת להם למות, הם עברו אימונים מפרכים מבוקר ועד ערב תוך כדי שימת דגש על משמעת מוחלטת למפקדים, והענשה מחמירה למפירי המשמעת. ובמקביל, כל חייל שהקריב עצמו למען האימפריה ולמען הקיסר ירום הודו זכה לזרי תהילה ושמו הוזכר בהערצה רבה בפי כל.

לאחר האימונים המפרכים והיחס האכזרי של המפקדים, התחיל רב טוראי יטימה טוג'וז'י להתחרט על הרגע שהחליט להצטרף לחיל האוויר, הרעיון שהוא יצטרך לצלול בקרוב אל תוך סיפון אנייה אמריקאית לא ממש מצא חן בעיניו, ורוח הלחימה שלו התנדפה כמו אוויר מבלון מחורר.

באותו הבוקר הוא הצטווה יחד עם חבריו לערוך אימון מפרך שבסופו הם היו צריכים לעשות 150 שכיבות סמיכה. הוא התמוטט לאחר 120 שכיבות, אבל המפקד צרח עליו שימשיך. לאחר שלא הצליח בשום אופן למלא את המשימה הוא נשלח ל-30 יום מחבוש אל תוך צינוק קטן ואפלולי. ריח חריף של טחב קיבל את פניו בשעה שנדחף אל הצינוק הזעיר והאפלולי, והרגשת מחנק קשה שתקפה אותו גרמה לו להתקף חרדה, המחשבה שהוא עומד לשהות במקום הזה 30 יום כמעט הוציאה אותו מדעתו, וכבר לא היה אכפת לו לצאת מפה הישר אל תוך מטוס עמוס חומרי נפץ.

וזה בדיוק הייתה הכוונה של מפקדיו. יום רדף יום ויטימה חיכה בקוצר רוח לרגע בו חייו הארורים כבר יסתיימו. הוא הספיק להכיר כל מילימטר בתא הקטנטן וידע לשרטט כל סדק או קילוף בקיר. ואז, לאחר שבועיים הוא הבחין בגבעול קטנטן שהחל לצמוח לפתע באחד הסדקים שבקיר. הוא עמד נפעם מול כוח החיים של

הצמח הקטן שגדל למרות המחסור באוויר נוזלים ואור. הוא עקב אחרי הגבעול בהתמדה והבחין כיצד הוא נאבק על הישרדותו בתנאים הקשים שהיו בתא, יום אחר יום עקב אחריו עד שלפתע בקע מתוכו פרח יפהפה בצבע ורוד. 'אם הפרח הזה צמח בתנאים כל כך קשים, אין שום סיבה שחיי הצעירים לא ימשיכו לצמוח גם כן' החליט יטימה בליבו. כאשר יצא מכלאו, הוא עורר שערורייה גדולה כאשר היה היחיד ששב עם מטוסו לבסיס ולא התרסק אל תוך האניות האמריקניות. הוא הושפל והורד מדרגתו, והיה עליו לנקות את השירותים של המחנה עד סיום המלחמה. לאחר סיום המלחמה הוא השתלב בלימודי הנדסה והחל לנהל מפעל גדול בתעשיית המכונות היפנית. כיום יטימה טוג'זטי מנהל קונצרן רכב מהגדולים בעולם, נחשב לאיש עסקים מצליח ולאחד האנשים העשירים ביפן, והכול בזכות הפרח הזעיר...

לפעמים אתה מתמודד עם קשיים שגורמים לך לעצב עמוק, עד כדי שאינך מסוגל לחשוב כיצד יראה העתיד. עליך לדעת שכוח החיים הוא הרבה יותר גדול מכל קושי, או מאבק. אם תתאזר בסבלנות תוכל לעבור את התקופה הזו בשלום, ולאחר מכן תתחיל לפרוח ותגיע להישגים כאלו שגם אם תנסה היום לדמיין אותם, לעולם לא תצליח להאמין שהגעת אליהם עם הזמן.

6.2 . סיפור לשבת

לקחה של סופה / אבינועם הרש

מיד כשנכנס מנחם לבנק הוא נתקל בחיוכו הלבבי של אלון, סמנכ"ל הבנק שנהג לשמור את החיוכים המיוחדים שלו לכרישי עסקים כבדים ביותר, דוגמת מנחם. הוא קם ממקומו ולחץ את ידו בחמימות. 'תרצה לשתות קפה?' שאל אלון, בעוד שהוא מחווה בידו על כורסת העור היוקרתית.

'כן, תודה' השיב מנחם והתיישב, בעוד הוא מתחיל לדון עם אלון על אחת ההלוואות הגדולות ביותר שידע הבנק. הוא הציג בפני אלון את תכניתו העסקית, מדובר בהשקעה גבוהה אמנם אבל עם רווח פוטנציאלי עצום בצידה. הזדמנות כזו, ידע מנחם, לא נקרת בדרכו כל יום. מדובר בהשקעה נדירה ביותר, כזו שלא מוצאים בכל יום.

הוא הוא היה שבע רצון מתוצאות השיחה עם מנהל הבנק שהתנהלה בדיוק כצפוי, מיליוני דולרים היו מונחים על הכף ומנחם שרכש לו מוניטין רב בעסקי הנדל"ן, ראה כבר בעיני רוחו איך הוא תופר לעצמו את עסקת חייו.

ביום רביעי בשעה חמש, התכונן מנחם לנסוע מביתו שבמודיעין לעבר הפגישה המיועדת עם איל הנדל"ן ג'וני וויליאמס, ששהה במלון יוקרה בלב ירושלים. הפגישה נקבעה לו כבר לפני חצי שנה, והוא שינן בראשו שוב ושוב את התוכנית שהוא הולך להציג בפני איל הנדל"ן האמריקאי.

כבר חודשיים הוא מתכנן את אסטרטגיית השיחה וכמו אשף שחמט בנה מהלך אחרי מהלך, בחדר העבודה שלו הייתה תלויה מפה עם תרשימי זרימה וסימולציות שניסו להכין את מנחם לכל תרחיש שיחה אפשרי. מעל למפה הופיע המשפט האהוב על מנחם: 'קשה באימונים, קל בקרב'.

מנחם היה טיפוס קפדן, מוכשר מאוד וחרוץ, שהאמין בכלל: 'לעולם אל תיתן לנסיבות החיים לשלוט עליך, תמיד נסה לשלוט עליהן'.

פעם שאל את שכנו הדתי שניאור: 'למה אתם הדתיים, תמיד מוסיפים לפני כל משפט, בעזרת ה', אם ירצה ה', למה אתם לא יכולים לקחת אחריות ולהחליט שאתם הולכים לבצע משהו גם בלי להזכיר כל הזמן כמה שאתם קטנים וצריכים את העזרה של ה'. הנה, קח אותי למשל' התפאר מנחם 'אני אף פעם לא מזכיר את ה' ובכל זאת הצלחתי להרים אימפריית נדל"ן עסקית בעשר אצבעותיי' התגאה מנחם כטווס מנופח.

'שיהיה' ענה לו שניאור 'אני מאחל לך שהחיים לא ילמדו אותך אחרת' אמר ספק בחיך, ספק בלעג. 'אין מצב שזה יקרה' ענה לו מנחם מדושן עונג 'אף אחד לא יכול על מנחם... ' פרץ בצחוק מתגלגל. כעת נכנס מנחם למכונת המרצדס המפוארת שלו, שהייתה מצוידת במיטב הטכנולוגיה הגרמנית לנהיגה בחורף. היו לה גלגלים עבים מהרגיל, מערכות ממוחשבות שתוכננו לשמור על אחיזת הכביש של המכונת גם במזג האוויר קשה וראיית לילה מיוחדת. הרבה כסף השקיע מנחם במכונת שלו. אחרי חמש דקות נסיעה מביתו שבמודיעין, עלה מנחם על כביש 443. התנועה זרמה בקלילות ומנחם התרווח בכיסא המרופד של המרצדס, כיוון את חימום המושב לטמפרטורה הנוחה לו ולחץ על כפתור ההפעלה של מערכת האודיו המשוכללת, ששוויה היה הון תועפות.

מוזיקת קצבית מילאה את חלל המכונת ומנחם הרהר בגורלו הטוב ועל כישרונו הייחודי לנווט את חייו בצורה האופטימלית, כשלפתע החלו גושי שלג להיזרק בחוזקה על המרצדס של מנחם. אלו היו גושי שלג גדולים, מנחם התחיל לנוע באי נוחות ומיד העביר את המרצדס לנהיגת חורף. המנוע בעל שמונה הבוכנות השמיע שאגה חדה, ועלה בקלילות את העלייה התלולה של הכביש. אבל הברד והשלג רק המשיכו להתגבר, רוחות חזקות הופיעו ומנחם התחיל לראות איך הכביש מתמלא לאיטו במכונות תקועות, מהבהבות בכתום באורות מצוקה, הוא התחיל להזיע והמחשבות רק הציקו לו.

'לא' חשב לעצמו. 'לא יכול להיות שהמרצדס שלי לא תוכל להתגבר על השלוליות האלו' אבל הרוחות רק התגברו, מנחם החל לראות בחלחלה איך השלג מתחיל להיערם על הכביש למעשה הוא היה בכל מקום, כשהנסיעה מרגע

לרגע הפכה להיות בלתי אפשרית בעליל. המרצדס החלה להחליק על הכביש והגלגלים העבים החלו להתחפר בשלג העמוק. מנחם המבועת החל לחוש איך גל של חוסר אונים הולך ומתפשט במעלה גרונו. כשלאחר שלוש דקות נתקעה לה המרצדס המפוארת, הביט מנחם בייאוש בטכנולוגיה הגרמנית המהוללת שהכזיבה. הוא ניסה להתקשר לג'וני ולבטל את הפגישה, אבל שיבושי קליטה השפיעו על מערכות הסלולארי שלו ואפילו קו טלפון הוא לא הצליח להשיג. הדקות נקפו ומושיע לא נראה באופק, מנחם הביט באימה על שעונו וראה איך הוא הולך להיות תקוע במכונת שלו במהלך השעות הבאות. נשאר לו דלק בכמות מצומצמת מאוד, שאותה יאכל המזגן באיטיות כך שעוד מעט המנוע יכבה והוא יתקע בשלג, בקור, לבד.

על הכול הוא חשב מנחם, הוא תכנן הכול בצורה מסודרת כיאה לטיפוס מוכשר וחרוץ כמותו, שאוהב תמיד לשלוט בחיים. על הכול הוא חשב, חוץ מאשר על השלג והסופה שהבהירה לו בצורה הברורה ביותר שבעולם הזה יש כנראה בכל זאת, כמו שאמר לו שניאור, כוחות חזקים יותר. כן, חזקים אפילו ממנו...

לפעמים מרוב שאנחנו עושים דברים מתוך הרגל, אנחנו שוכחים שלמעשה אנחנו מביטים על החיים מבחוץ. כמה פעמים מצאנו את עצמנו מנסים לשכנע אנשים אחרים לקבל אותנו לעבודה, לעשות לנו טובה, לקדם אותנו כאילו שהם השליטים של העולם הזה. בפרשתנו אמר הקב"ה למשה רבנו על פרעה, זיאני הכבדתי את לבו. כיוון ש'לב מלכים ושרים ביד ה' כדאי תמיד שנזכור שכמה שננסה לעשות הכנות והשתדלות, בשורה התחתונה, יש כאן בעל בית ורק הוא יחליט איך, כמה וכיצד הדברים יצאו אל הפועל.

6.3. פתגם שבועי /משל /סיפור עם ומוסר השכל מצידו

36. "אין יכולים לעמוד לא ברוב טובה ולא ברוב רעה."

37. "אין לדיין אלא מה שעיניו רואות."

פירוש אפשרי: השופט יכול לשפוט ולגזור דין רק לפי הראיות שיש בידו ולא לפי תחושות, אינטואיציות, והשערות, אף שיכולות להיות כמעט ודאיות

פירוש שני אפשרי: במקום שאין לדיין ראיות מספיקות לא נותר לו אלא לפעול לפי תחושתו וראייתו את מהלך הענינים

38. "אין לו לא ריח ולא טעם."

39. "אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה."

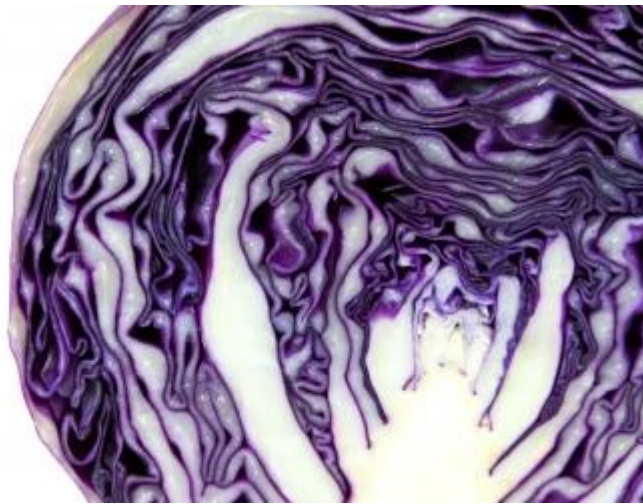
40. "אין לך אדם שאין לו שעה, ואין לך דבר שאין לו מקום."

מקור: "אל תהי בז לכל אדם, ואל תהי מפליג לכל דבר, שאין לך אדם שאין לו שעה, ואין לך דבר שאין לו מקום." (מסכת אבות ד')

10 היתרונות הבריאותיים של הכרוב האדום

מאת: רועי עמית

הכרוב האדום הוא פצצה של בריאות. הוא דל בקלוריות ובשומן, הוא מכיל נוגדי חמצון ושלל תכונות שעושות לגוף שלנו רק טוב. אלו הם היתרונות הבריאותיים של הכרוב האדום.

1. אנטי אייג'ינג: הכרוב האדום הוא מקור מצוין לויטמין C, נוגד חימצון רב עוצמה שעוזר לבריאות העור ולחיזוק המערכת החיסונית.
2. הגנה מפני מחלות לב: הירק הסגלגל עשיר גם בויטמין E, נוגד חימצון המצמצם את הסיכוי לחלות במחלות לב.
3. שמירה על העיניים והעור: עוד ויטמין נהדר שהכרוב האדום עשיר בו, הוא הויטמין A. ויטמין A עוזר לראייה, ולשמירה על בריאות העור.
4. טיהור הגוף: כרוב אדום מכיל כמויות גדולות של גופרית, ומינרלים נוספים שמטהרים את מערכת העיכול. כרוב אדום חי בסלט יכול לתרום רבות לניקוי מערכת העיכול, ומניעת בעיות מעיים שונות ועצירות.

5. הגנה מפני סרטן: חוקרים גילו וסימנו יותר מ-36 כימיקלים מונעי סרטן הנמצאים בכרוב, בזכות ריכוז גבוה של חומרים הנקראים אנתוציאנינים. אנתוציאנין הוא נוגד חימצון חזק במיוחד, שמעניק לכרוב את צבעו הסגול-אדום. האנתוציאנינים קיימים גם בתותים, תפוחים ופרחים סגולים ואדומים.

6. הגנה מפני סרטן השד: בנוסף לסוגי סרטן שונים, לכרוב האדום תכונה מיוחדת המגנה מפני סרטן השד. הוא מכיל אינדול, תרכובת המשפיעה על מאזן האסטרוגן בגוף האישה, ותורמת לייצור סוג אסטרוגן שאינו גורם לסרטן השד, נוסף על הקטנת ייצור סוג האסטרוגן המסוכן.

7. מניעת אוסטיאופורוזיס: כמו ירקות רבים, הכרוב האדום עשיר בסידן. סידן הוא מינרל החיוני עבור אנשים בכל גיל, העוזר לחיזוק העצמות והשיניים. צריכת ירקות עשירים בסידן בגיל צעיר יכולה להשפיע רבות על הסיכוי לחלות באוסטיאופורוזיס.

8. הפחתת הסיכון לאלצהיימר: על פי מחקרים, האנתוציאנינים שבכרוב האדום יכולים להועיל רבות למניעת אלצהיימר ושיטיון, בזכות תרומתם לתפקוד המוח.

9. טיפול באולקוס: הכרוב האדום נחשב לבעל ערך תרפי עבור חולי מחלת האולקוס, ובמיוחד המיץ המופק מהכרוב. חומצת האמינו גלוטמין, הנמצאת בשפע בכרוב האדום, היא אחראית לתכונה זו.

10. הגנה מפני טרשת עורקים: התכונות נוגדות החימצון של האנתוציאנינים והויטמינים הנוספים בכרוב האדום גורמים לו להיות מגן עצמתי כנגד הכולסטרול הרע (LDL) הגורם לטרשת עורקים

ג' שבט תש"ב 20.1.1942 התקיימה ועידת ואנזה בה שוכלל "הפתרון הסופי" ליהודים

אחד מהנושאים שליוו את עליית הנאצים לשלטון בגרמניה היה השנאה ליהודים, בשנים הראשונות "דחפו" הנאצים את היהודים להגר מארצם ואולם לאחר פתיחת מלחמת העולם השנייה החלו הנאצים בהשמדת היהודים עם על ידי ריכוז היהודים בגיטאות מתוך כוונה ברורה שהצפיפות והעוני יביאו למוות טבעי בהמשך כינסו אותם ביערות, הכריחו את היהודים לחפור בורות כשלאחר מכן פשוט ירו בהם בכלי נשק. בהמשך הם שכללו את השיטה והמיתו את היהודים בחנק באמצעות משאיות גז וכמו כן הקימו את מחנה ההשמדה חלמנו שבפולין. היות ובכוונת הנאצים היה להשמיד 11 מיליון יהודים בכל הארצות שכבשו הם הבינו שצריכים לבנות מערכת שלמה שתפעל למימוש רעיונם השטני.

לצורך כך התכנסה בוילה שבשכונת ואנזה בפרבר הקרוב לברלין ועידה. ועידת ואנזה, המכונה "ועידת הפתרון הסופי" הייתה במהותה ועידת תאום ולא ועידה שבה נתקבלו החלטות. ההחלטות בדבר השמדת היהודים כבר התקבלו בעת פלישת הנאצים לשטחי ברית המועצות ("מבצע ברברוסה") לפגישה הזמנו אליה 14 אנשים מדרגי הביצוע הבכירים של הזרועות השלטוניות השונות שהיו מעורבות במישרין או בעקיפין בחריצת גורלם של יהודי אירופה. בין הזרועות השלטוניות שיוצגו בוועדה היו נציגי משרדים ממשלתיים כגון משרד הפנים, משרד החוץ, משרד המשפטים ומשרד התחבורה, נציגי שלטונות הכיבוש הגרמניים באזורים שונים באירופה ונציגי הצבא וזרועות הטרור השונות, הס"ס והגסטאפו. המוזר והמזוויע מכל היה שרוב האנשים נשאו תואר של דוקטור אנשים ושהתפארו ברמת התרבות הגבוהה שלהם.

נציגי הס"ס כללו את אדולף אייכמן מהמחלקה היהודית, שרשם את פרוטוקול הישיבה והתמנה כאחראי על המבצע בכפוף להיידריך. במהלך הועידה דנו כיצד ניתן להשיג את השמדת היהודים במינימום זמן וביעילות מרבית וסוכם על שימוש בגז ציקלון B כמו כן, נקבעו יעדי ההשמדה למדינות שבשליטת גרמניה, הוחלט להקים את מחנות ההשמדה וכי היהודים יועברו ברכבות משא על פי לוח זמנים ידוע ומוגדר. החלטות הועדה מומשו לצערינו ככתבם וכלשונם ועל פי יכולת הארגון והלוגיסטיקה הגרמנית. כיום הבניין משמש כמוזיאון, אתר הנצחה ומרכז תיעוד לשואה. (מנצל הזדמנות זו וקורא לכולם להגיע למוזיאון השואה החדש ביד ושם, הכניסה ללא תשלום)

ג' שבט תש"ה 17.1.1945 נראה לאחרונה בחיים ראול וולנברג

ראול וולנברג חסיד אומות העולם. כיהן כדיפלומט שוודי בהונגריה ובתוקף תפקידו הציל את חייהם של עשרות אלפי יהודים בבודפשט בתקופת מלחמת העולם השנייה. בקיץ 1944 היו יהודי בודפשט תחת האיום היומי של הגירוש. במשך תקופה של שלושה חודשים הנפיק וולנברג אלפי דרכונים שוודיים, התחקה אחר שיירות של אסירים והתעמת עם השומרים הגרמנים וההונגרים וביניהם גם אדולף אייכמן בטענה כי היהודים הללו הינם תחת הפיקוח של שוודיה, ובכך הבטיח את שחרורם. הוא אף דאג להחביא בחמישה עשר אלף יהודים בשלושים ואחד בתי מחסה שהקים. ב- 17 בינואר 1945 דיווח וולנברג בפעם האחרונה למפקדה הסובייטית בבודפשט, ומאז נעלמו עקבותיו. הסובייטים טענו כי וולנברג מת ב- 1947 אולם מאז נשמעו עדויות סותרות רבות. בשנת 1966 הוכר ראול וולנברג בידי יד ושם כחסיד אומות העולם.

ה' שבט תקמ"ו 4.1.1786 נפטר משה מנדלסון אבי תנועת ההשכלה היהודית

מנדלסון נולד בשנת 1729 בגרמניה בתקופה בה מספר היהודים בגרמניה היה מועט מאוד ואותם היהודים שאבן גרו שם היו יהודים אמידים שהאינטרס של מלך גרמניה, פרידריך הגדול (השני) היה להחזיק בהם כמשלמי מיסים טובים למרות ששנא את היהודים. מנדלסון נולד למשפחה אורתודוקסית אשר העניקה לו חינוך מסורתי, בגיל צעיר כבר התבלט ביכולת הלמידה שלו ועבר יחד עם רבו ומורו הרב דוד פרנקל לברלין שם החל ללמוד בכוחות עצמו גרמנית, פילוסופיה ומדעים. מנדלסון החל לפרסם מאמרים וספרים ואף נבחר לחבר באקדמיה למדעים, מינוי שנפסל על ידי המלך עקב מוצאו היהודי. בתקופה בה חי בברלין ועקב השכלתו הצליח להתחבר למשכילים מקומיים אשר יצר עימם קשרים חבריים ובעצם היו "הגושפנקא" לקבלתו לחברה הברלינאית המשכילה

את עיקר הגותו של מנדלסון ניתן לציין במשפט אחד שאותו הוא טבע "היה יהודי בביתך ואדם בצאתך". משפט זה מגלם בתוכו את מרחב החיים אותו הטיף מנדלסון הוא אמר שאין שום בעיה להיות יהודי, לקיים את המסורת ואולם יש להגביל זאת למערכת המשפחתית במקביל למערכת זאת על היהודי כאשר הוא יוצר מביתו, כאשר בה במגע עם סביבתו הנוכרית עליו להתאים עצמו לסביבה אשר לטענתו יש לה יתרונות רבים.

בספרו "ירושלים – על אודות הכוח הדתי ויהדות", מציג מנדלסון את תפיסתו, כי המפגש בין העולם היהודי המסורתי ובין העולם החדש המשכילי אפשרי ורצוי. "ירושלים" נכתב בשנת 1783, שבה יצא לאור מפעלו החשוב של מנדלסון – "נתיבות שלום": תרגום התורה בידי מנדלסון לגרמנית רהוטה באותיות עבריות, שהיה התרגום היהודי המודרני הראשון של התורה, בצירוף תרגום אונקלוס ופירוש רש"י, כמקובל בחומשים מסורתיים. על אלו הוסיף מנדלסון ביאור משלו (ושל תלמידיו) בעברית, שנקרא "נתיבות שלום". תרגום זה נועד לאפשר ליהודים המסורתיים לרכוש את השפה הגרמנית ולהיפתח לתרבות הכללית, ואילו לאותם משכילים שניתקו עצמם מן המסורת אפשר התרגום "חזרה אל התורה".

מפאת דעותיו, מנדלסון נותר בודד ומעטים היו מוכנים לקבל את דעותיו, אע"פ שהצהיר על אמונתו האורתודוקסית, ולא מצא סתירה עם הדת. מצד אחד היו הרבנים האורתודוקסים בקהילה שהתנגדו בזעם רב אליו. מנדלסון איים עליהם, והם נלחמו בו. מצד שני הוא לא סיפק את חבריו הנוצריים מכיוון שדבק בעקרונות הדת היהודית המבדילים מהאחר, לא חשב שצריך להכריח יהודים לעסוק בתחומים אחרים. גם חלק מחבריו לדרך סברו כי הוא קצת שמרן ויש צורך לבטל מצוות שאינן שייכות לזמן, לשנות את בתי הכנסת ואת הפולחן הדתי. ולכן עם כל גדולתו מעטים הלכו אחרי תורתו

מנדלסון נשאר כל ימיו יהודי שומר מצוות ומספרים שבביקוריו אצל חבריו-המשכילים ובפגישותיו עם ידידיו הנוצרים הקפיד מנדלסון בשמירת המצוות, ובכלל זה מצוות הכשרות, וככל הנראה לא אכל ואף לא שתה מים בבתיהם ואולם ממשיכי דרכו וכן ילדיו נטשו את הדת היהודית היות ולא ידעו לשלב ולקיים את מה שמנדלסון הטיף לו יהודי בביתו ואדם בצאתו.

ה' שבט תר"צ 3.2.1930 החלה העלייה החמישית

עליה זו היא הגדולה שבעליות שלפני קום המדינה ובמהלכה הגיעו למעלה מרבע מיליון אנשים בין השנים 1930 ל 1939. בעקבות עליית היטלר לשלטון בגרמניה בשנת 1933 התגבר זרם העולים. בעליה זו הגיעו לראשונה אלפי עולים ממרכז אירופה וממערבה. תרומתם של עולי גרמניה ואוסטריה, שהיוו כרבע מכלל העולים, להתפתחות היישוב הייתה משמעותית ביותר. בניגוד לעליות הקודמות בה התיישבו העולים ביישובים הקטנים הרי שבעליה זו 80% מהעולים התיישבו בערים. כישוריהם והכסף שהביאו עמם נתנו תנופה להתפתחות הערים וצביון שונה ללא הכר. למעלה

ממחצית העולים שפנו לעיר נקלטו בתל אביב. בשנת 1933 נסתיימה בחיפה בניית הנמל המודרני הראשון בארץ. ירושלים התפתחה בקצב מהיר עקב הגידול הדמוגרפי והרחבת הבנייה. אוכלוסיית העולים התאפיינה בריבוי מקצועות חופשיים ואקדמיים מגוונים כגון רופאים נגנים וכו' (רוב נגני התזמורת הפילהרמונית שהוקמה היו מבין אנשי העלייה החמישית) שאר 20% מהעולים פנו להתיישבות החקלאית ויסדו מושבות, מושבים וקיבוצים חדשים.

ה' שבט תש"ח 15.1.1948 נפילת מחלקת "ההר" – שיירת הל"ה

35 לוחמים של הפלמ"ח נהרגו בדרכם לעזרת הנצורים בגוש עציון במהלך מלחמת השחרור. בלילה שבין ה 15 ל 16 בינואר 1948 יצא כוח של שלושים ושמונה לוחמי פלמ"ח (אנשי מחלקת "ההר") בפיקודו של דני מס, ממושבת הר טוב (בסמוך לבית שמש) אל גוש עציון. מטרת הכוח היתה מתן תיגבור מידי באספקה ובלוחמים לכוח המגן בגוש עציון שהיה נתון במצור. יציאת הכוח באה זמן קצר לאחר סיום התקפה ערבית רחבת היקף על ישובי הגוש שהסתיימה על סף התרוקנות מלאי התחמושת והתרופות של הכוח המגן.

במהלך המסע נפצע אחד הלוחמים באזור עיינות דקלים (שעל כביש בית שמש צומת האלה) ושני לוחמים נוספים ליוו אותו בחזרה אל נקודת המוצא. בדרכם נתקלו הלוחמים ברועה ערבי זקן ולאחר דיון מוסרי החליטו שלא להורגו. עם עלות השחר הגיעו 35 הלוחמים הנותרים למרחק חמישה ק"מ מגוש עציון, אז הותקפו על ידי כוח גדול של ערביי האיזור מהכפרים ג'בע וצוריף אשר הגיעו למקום בעקבות סיפורו של הרועה הערבי ששוחרר על ידי הכח. הלוחמים התכנסו בגבעה שלימים כונתה "גבעת הקרב" והם נלחמו עד גמר התחמושת. במהלך הקרב נפלו הלוחמים כולם. יומיים לאחר מכן החזיר הצבא הבריטי את גופותיהם של הלוחמים כשעל גופות הלוחמים התגלו סימנים של התעללות קשה. לפי עדויות של הבריטים הם מצאו מספר לוחמים כשאבנים בידיהם. (ישנם מקצת הסטוריינים "חדשים" אשר טוענים שסיפור הרועה לא היה ולא נברא ואולם עדות של קצין בריטי שתיחקר את האירוע מאשרים את סיפור הרועה)

להלן השלמות לנושא כפי שקיבלתי מחברי מוסא הירש ז"ל

בעוונותי, עשיתי עבודה בנושא כולל שחזור הקרב ברגליים. להלן כמה עובדות שלא ממש ידועות עד כה.

מחלקת ההר ניסתה לצאת ערב קודם למשימה. הם יצאו מאזור הקטמונים של היום אך טעו בניווט באזור הוולג'ה ונאלצו לחזור. לילה שלם כמעט לא ישנו. למחרת הוחלט לשלוח אותם דרך הרטוב. הם יצאו עם אור אחרון מירושלים, עוכבו על ידי משוריינ בריטי בדרך וכך נגזל מהם זמן רב. הם הגיעו סמוך ל 2000 להרטוב ורק אז התחילה התארגנות. בסופו של דבר יצאו רק ב 2330 למסע שתוכנן ל-5 שעות וכך נקלעו לאזור גבעת הקרב, לקראת שחר ונתגלו (נוסף לכך גם סיפור הנקע של הלוחם ששב בעזרת שניים נוספים (ללא העיכובים היו מבצעים את המסע בחושך מוחלט עד הגיעם לגוש)

אגב : עם הגיעם להרטוב מירושלים עלה הרעיון כי השעה מאוחרת ואולי כדאי לדחות ביממה. דני מס – שהיה מפקד הגוש עד שבוע קודם לכן – החליט לצאת עוד באותו לילה בגלל המחוייבות הרגשית שחש כמפקד. בעקבות נפילת הל"ה בוצע תחקיר בפלמ"ח. חלק מהאשמה הוטלה על עוזי נרקיס שהיה אז מפקד הגוש. נטען כלפיו כי דיווחיו ההיסטוריים הלחיצו את מפקדת ההגנה והיא דחפה את יציאת מחלקת ההר בדחיפות שתוארה לעיל.

ו' שבט תרפ"ג 23.1.1923 נפטר מקס נורדאו ממנהיגי הצינות

(מתוך האתר של המרכז לטכנולוגיה חינוכית)

מקס נורדאו נולד ב-1849, בפסט שהונגריה, בשם שמעון מקסימיליאן זידפלד, כבן למשפחה יהודית – אורתודוכסית. למרות שזכה לחינוך יהודי מסורתי התרחק נורדאו בהדרגה מן הקהילה האורתודוכסית ולמעשה ניתק כל קשר עם הדת היהודית. נורדאו למד באוניברסיטה בפסט וב-1880 התיישב בפריז שם החל לחפש את דרכו בעיתונאי. הוא שימש ככתב חוץ של עיתונים מערביים מכמה מדינות כמו גרמניה, אוסטריה וארגנטינה. במקביל לעבודתו העיתונאית למד נורדאו רפואה ואף פתח קליניקה בפריז עם סיום לימודיו.

בדומה להרצל, החזירה האנטישמיות את נורדאו לעיסוק בגורל בני עמו היהודים והביאה אותו להכרה כי ישנו צורך בפיתרון לאומי עבור העם היהודי. ההכרות בין נורדאו והרצל נוצרה לאור עבודתם המשותפת ככתבי חוץ מטעם עיתונים גרמניים. נורדאו התרשם מאד מרעיונותיו ופעילותו של הרצל והחיבור בין השניים הוביל לשיתוף פעולה וקשר קרוב. נורדאו היה לאחד מתומכיו ועוזריו של הרצל בקידום הרעיון הציוני, לאורך שנות ההכרות ביניהם ואף לאחר מותו של הרצל. נורדאו הוא

שנשא את נאום הפתיחה בתחילת דיוני הקונגרס הציוני הראשון והוא אף שימש כסגן נשיא וכנשיא במספר קונגרסים ציוניים.

תמיכתו של נורדאו בעמדותיו של הרצל שייכה אותו לקבוצת "הציוניים המדיניים". הוא תמך ביישום תוכנית – באזל ומאוחר יותר בתוכנית אוגנדה בה ראה מתן הזדמנות למקלט זמני עבור בני העם היהודי הסובלים מאנטישמיות בארצות מוצאם. נורדאו התנגד לדרכם של "הציונים המעשיים" ונותר נאמן לדרכו המדינית של הרצל. נאמנותו זו הרחיקה אותו בהדרגה ממוקדי ההנהגה של התנועה הציונית, אשר השתנה לאחר מותו של הרצל. הוא לקח חלק בפעם האחרונה בקונגרס הציוני העשירי שנערך בבאזל בשנת 1911.

בשנת 1920 במסגרת נאום שנשא נורדאו ב-"אלברט הול" שבאנגליה, הוא יצא בקריאה להעלאת 600,000 יהודים ממזרח אירופה לארץ ישראל. נורדאו האמין כי הגירת יהודים רבים לארץ ישראל תיצור לבסוף רוב פוליטי של יהודים בארץ והדבר יוביל לעצמאות פוליטית יהודית. אולם, הצעתו זו של נורדאו זכתה לתמיכתם של מנהגי התנועה הציונית באותה תקופה. (עד כאן מהאתר)

מותו של הרצל בשנת 1904 השאיר חלל גדול בהנהגת התנועה הציונית עד שניתן להגיד (אם כי בהגזמה קלה) שהיתה בנויה סביב אישיותו וסביב האידיאות בהם האמין. המחלוקת המידית שהתגלתה לאחר מותו של הרצל היתה מי יעמוד בראש התנועה, כמובן שמאחורי ויכוח זה הסתתרה המהות, להיכן תובל התנועה הציונית. המועמד הטבעי היה מקס נורדאו אשר היה איש סודו ונאמנו של הרצל ואולם מקס נורדאו שהיה מראשי הקבוצה שהאמינה בדרכו של הרצל, קרי שיש להשיג תחילה את הסכמת המעצמות לפתרון הבעיה היהודית העדיף לא להגיש את מועמדו מהחשש שאנשי "המזרחי" יתקפו אותו על היותו נשוי לאשה נוצריה וכן ששתי בנותיו התנצרו. בנוסף, חשש ממתקפת הסברה שתגיע מכיוון המנהיגים הרוסים שתמכו בהתיישבות ללא קשר לפעילות דיפלומטית. לאחר שנבחו דוד וולפסון להנהגת ההסתדרות הציונית המשיך מקס נורדאו להנהיג את קבוצת "המדיניים".

נורדאו נפטר בפריז לאחר מחלה ארוכה בשנת 1923. גופתו הובאה לקבורה בתל-אביב ב-1926.

ז' שבט טבת תש"ד 1.2.1944 מנחם בגין מפקד האצ"ל מודיע על מרד בשלטון הבריטי

מנחם בגין מפקד האצ"ל (ארגון צבאי לאומי) מודיע על מרד בשלטון הבריטי. בשלהי מלחמת העולם השנייה כשניצחון בעלות הברית על גרמניה הנאצית היה ודאי עדיין המשיכה בריטניה ביחסה הקשה ליהודים בארץ ישראל כולל המשך מדיניות הספר הלבן בהגבלת העלייה היהודית לארץ ישראל למרות הסבל הרב שעברו היהודים בזמן השואה. אי לכך הוחלט במפקדת האצ"ל על הכרזת מרד נגד השלטון הבריטי כשדגש הושם על פעולות נגד המשרדים הבריטים ובהם משרדי העלייה בירושלים תל אביב וחיפה מה שסימן יותר מכל את הגבלת עליית היהודים וכן את משרדי מס ההכנסה ומשרדי הבולשת הבריטית. בתאריך זה נתלו כרוזים בכל רחבי הארץ אשר קראו לבטל את הפסקת האש שהייתה קיימת בזמן מלחמת העולם השנייה ובהמשך פונים אנשי האצ"ל לכל העם להלחם נגד השלטון הבריטי אשר מונע משארית הפליטה לעלות מגרמניה וכן דרישה להקמת ממשלה עברית אשר תקים צבא עברי ואשר תנהל משא ומתן עם מדינות אירופה בדבר העלאת כל היהודים לארץ.

ז' שבט תשכ"ח 6.2.1968 הוקם הישוב מחולה, היישוב הראשון בבקעת הירדן

לאחר מלחמת ששת הימים בכדי לקבוע את גבולות המדינה כפי שנקבע עוד בימי תל-חי ש"ב במקום בו תחרוץ המחרשה היהודית את התלם האחרון – שם ייקבע גבול המדינה היהודית" כפי שיישובי חומה ומגדל קבעו את גבול הצפון, אזור בית שאן והנגב המערבי לפני הקמת המדינה ומתוך תפיסה ביטחונית שחשוב שמדינת ישראל תהיה על קו הגבול שעל נהר הירדן הוקם היישוב מחולה. הישוב מחולה השייך לאיגוד המושבים של תנועת הפועל המזרחי נמצא בצפון בקעת הירדן ומפריד בים בקעת הירדן לבקעת בית שאן. מקור השם הינו "אבל מחולה" המוזכר בתנ"ך בנצחוננו של גדעון השופט במדיינים "וַיָּנֶס הַמַּחֲנֶה עַד בֵּית הַשָּׁטָה, צָרְרָתָהּ עַד שְׁפַת אָבֶל מְחֹלָה, עַל טֹבַת". בנוסף גם אלישע הנביא ממשיכו של אליהו הנביא נולד מקום זה "וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלָיו, (לאליהו) לֵךְ שׁוּב לְדִרְכֶּךָ... וְאֵת אֱלִישָׁע בֶּן שָׁפְטַת מְחֹלָה, תִּמְשַׁח לְנָבִיא תַּחֲתֶיךָ

המקורות מהם לוקטו הפנינים לפרשה ומוספיה

מס'	המקור	מאת
1	שלום לעם – תורה ויהדות	דוד קליינר, יוסף רוניק, איתמר מאיר, אבי בן אבנר, אריה תומר
2	פרשת השבוע לשוטרי ישראל	דודו אלהרר, הרב אליהו מוגרבני, מני ישי, יוסי לוי
3	שבת שלום מקובי ביטר	קובי ביטר
4	בית מורשה	הרב יהודה ברנדס הרבנית מיכל טיקוצ'ינסקי
5	ניר אביעד	ניר אביעד
6	פרסומא – נקודה טובה	ר' משה רוט
7	הרב שמעון בוחניק שליט"א	הרב שמעון בוחניק
8	חמישה חומשי תורה ומפרשי המקרא	רש"י, ראב"ע, רד"ק, רס"ג, רמב"ן, חזקוני, ספורנו, רשב"ם
9	מסכת אבות	
10	אתרי יהדות באינטרנט	

תודה לכל בעלי המקורות שבזכותם יכולתי לערוך ולהפיץ פנינים אלו מהפרשה להגדיל תורה ולהאדירה .

בברכת שבת שלום ומבורך
שמעון תורג'מן

סדרת פרסומי "גמ"ח תורג'מן"

בנושא מעגל השנה ומעגל החיים של האדם היהודי:

1. פנינים לשבת גליון שבועי בפרשת השבוע וחגים בדוא"ל למנויים.
2. ברית מילה חוברת אישית מזכרת לתינוק ולמשפחה ובה הלכות, מנהגים, תפילות, פיוטים בנושא הברית ו"ברית יצחק" כולל קריאת התיקון מחולק ל 10 קוראים.
3. פדיון בן חוברת אישית מזכרת לתינוק ולמשפחתו ובה הלכות, מנהגים, תפילות, פיוטים ופירוט הטקס בנושא הפדיון.
4. זבד הבת חוברת אישית מזכרת לתינוקת ולמשפחתה ובה הלכות, מנהגים, תפילות, פיוטים ופירוט הטקס בנושא זבד הבת.
5. חלאקה חוברת אישית מזכרת לתינוק ולמשפחתו ובה מנהגים, תפילות, ברכות, פיוטים ופירוט הטקס בנושא ה"חלאקה".
6. בר מצווה חוברת אישית מזכרת לבר המצווה ולמשפחתו ובה הלכות, מנהגים, תפילות, פיוטים ופירוט הטקס בנושא "בר מצווה".
7. בת מצווה חוברת אישית מזכרת לבת המצווה ולמשפחתה ובה הלכות, מנהגים, תפילות, פיוטים ופירוט הטקס בנושא "בת מצווה".
8. נישואין חוברת אישית ובה הדרכה לבני הזוג ובה תפילות וברכות, תוכנית לוגיסטית לאירגון החתונה כולל לוי"ז מפורט כולל הנחיות לרישום ברבנות, טיפים לבחירת האולם, הקייטרינג, התזמורת הצלם ויתר בעלי המקצוע וכן תוכנית להכנת תקציב לאירוע וניהול ההזמנות והמזמנים, מתנות ועוד. וכן טיפים שונים לניהול האירוע.
9. חנוכת בית חוברת אישית מזכרת למשפחה ובה מנהגים, הלימוד מחולק, ל-10 קוראים תפילות, ברכות, פיוטים ופירוט טקס "חנוכת הבית".
10. אזכרות: חוברת תפילה וזכרון לעילוי נשמת המנוח/ה כולל פרקי תהלים ומשניות המותאמים לשם הנפטר/ת וכן דברי זכרון, קווים לדמותו/ה ותמונתו/ה של המנוח/ה.

רחוב הגפן 22, ת"ד 1601, חשמונאים 73127
 טלפון: 08-9761519, פקס: 08-9761010
 נ"ד: 050-5333949
 דוא"ל: h-tourjy@smile.net.il

